

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

ILMAVOIMAT ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKAN VÄLINEENÄ SUOMESSA VUONNA 2025

Diplomityö

Majuri
Jarkko Pirkkalainen

Maanpuolustuskorkeakoulu

Joulukuu 2012

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Ecole de Guerre, 19eme Promotion	Linja Ilmasotalinja
Tekijä Majuri Jarkko PIRKKALAINEN	
Tutkimustyön nimi ILMAVOIMAT ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKAN VÄLINEENÄ SUOMESSA VUONNA 2025	
Oppiaine, johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Joulukuu 2012	Tekstisivuja 92 Liitesivuja 16

TIIVISTELMÄ

Suomen puolustuspolitiikka nojaa tulevaisuudessa yhä enemmän kansainväliseen yhteistyöhön ja verkottuneen puolustuksen periaatteisiin. Puolustusmateriaalikustannusten kasvaminen ohjaa kumppaneita hakemaan uusia yhteistoimintatapoja ns. *Pooling & Sharing* ja *Smart Defense*-periaatteiden mukaisesti. Viimeisen vuosikymmenen aikana Suomen asema turvallisuuspoliittisessa kontekstissa on merkittävästi muuttunut eurooppalaisen, pohjoismaisen sekä Suomen ja Yhdysvaltojen tiivistyneen yhteistyön seurauksena. Suomen saavuttama asema Naton rauhankumppanina, pohjoismainen NORDEFCO-sotilasyhteistyö sekä kumppanuus Yhdysvaltojen kanssa muodostavat merkittävän ulkopoliittisen viestin geopoliittiseen ympäristöömme.

Eräs Suomen ulkopoliitiikan tärkeimmistä tavoitteista on sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi joutumisen välttäminen. Päämäärä pyritään saavuttamaan ulkopoliitiikan ja diplomatian keinoin sekä ylläpitämällä uskottavaa kansallista puolustuskykyä. Keskeinen tekijä Suomen puolustuksen uskottavuudelle on kansainvälinen sotilasyhteistyö ja asevoimien järjestelmien sekä käyttö- ja toimintaperiaatteiden yhteentoimivuus. Puolustusvoimille hankittava pitkän kantaman ilmasta maahan –kyky, JASSM-ohjus (*Joint Air-to-Surface Standoff Missile*), mahdollistaa tulevaisuudessa operaatioiden ulottamisen vastustajan syvyyteen. Tällä suorituskyvyllä voi olla ennaltaehkäisevä vaikutus Suomen joutumiseksi sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi tai Suomen alueen hyväksi käyttämiseksi sotilaallisen uhkan kohdistuessa lähialueen Nato jäsenmaihin.

Arvioitaessa Suomen puolustuksen uskottavuutta tarkastellaan useimmiten Venäjän sotilaspoliittista ja materiaalista kehitystä Suomen lähialueella. Tarkastelu rajoittuu usein geopolitiittisesti Itämeren ympäristöön, jolloin globaalit muutostekijät tai Suomen muuttunut asema kansainvälisessä järjestelmässä jäävät huomioimatta.

Asevoimien käyttäminen valtion ulkopoliittisten päämäärien tukemiseksi on kuulunut erityisesti suurvaltojen politiikkaan. Ranskassa *la diplomatie aérienne* ja Yhdysvalloissa *Air Diplomacy* käsittävät yleiseen diplomatiaan perustuvia toiminnan osa-alueita, joilla ilmavoimat voivat joko yhteistyön tai sotilaallisen pelotteen keinoin vaikuttaa valtioidensa ulkopoliittikkaan tai kansallisiin intresseihin.

Tämän tutkimuksen pääongelmaksi muodostui kysymys, miten Suomen ilmavoimat voisi tukea ulkopoliittisten päämäärien saavuttamista Suomessa vuonna 2025. Ongelman ratkaisemiseksi selvitettiin, millainen on mahdollinen Suomen turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö vuonna 2025 ja mitä tarkoittavat käsitteet *la diplomatie aérienne* ja *Air*

Diplomacy. Tutkimus toteutettiin tulevaisuuden tutkimuksen menetelmin luomalla tutkittavasta ilmiöstä systeeminen malli (systeemiajattelu) sekä toteuttamalla 18 asiantuntijan argumentoiva Delfoi-paneeli. Systeemissä huomioitiin Suomen geopoliittiseen ympäristöön vaikuttavia muutostekijöitä.

Tutkimus osoitti, että suomalainen sotilasstrategia sekä ulkopoliitiikan ja puolustusvoimien välinen suhde toisiinsa ovat osittain jäsentymättä. Puolustusvoimien tehtävät eivät nykyisessä muodossaan tue kenttäohjesäännössä määriteltyjen Suomen puolustuksen ulottuvuuksien mukaisia ulkopoliittisia päämääriä. Puolustusvoimien tehtäviin eivät sisälly Islannin ilmavalvonnan tyyppiset, ulkopoliittisia päämääriä tavoittelevat tehtävät. Asevoimadiplomatian keinoin on mahdollista nostaa Suomen painoarvoa kansainvälisessä järjestelmässä ja vahvistaa uskottavaa puolustuskykyä suhteessa muihin valtioihin. Geopoliittisessa ympäristössämme asevoimadiplomatia voi lisätä lähialueen vakautta ja korottaa mahdollisen vastustajan kynnystä kohdistaa Suomeen sotilaallisia operaatioita jopa ilman sotilaallista liittoutumista. Ilmavoimadiplomatia-käsitteelle ei toistaiseksi koettu tarvetta. Tutkimus osoitti, että Suomen ilmavoimien korkea yhteensopivuus, tiivis kansainvälinen yhteistyö sekä monipuolinen keinovalikoima mahdollistavat tulevaisuudessa valtion ulkopoliittisten päämäärien tukemisen. Tärkeimpiä ilmavoimadiplomatian keinoja vuonna 2025 ovat osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan, kansainvälinen harjoitusyhteistyö, ilmavoimien korkean valmiuden ja suorituskyvyn osoittaminen ulkovalloille sekä sotilaallinen tiedonvaihto. 2020-luvulla ulkopoliittisesti merkittävä ratkaisu on päätös Hornetin seuraajan hankinnasta.

AVAINSANAT

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka, diplomatia, ilmavoimat, Air Diplomacy, Air Power

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1. Johdatus tutkittavaan aihealueeseen	1
1.2. Tutkimuksen ajankohtaisuus	5
1.3. Ilmavoimadiplomatia tutkimuskohteena	7
1.4. Tutkimuksen rajaukset	8
2. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	11
2.1. Tutkimusasetelma ja tutkimusongelmat	11
2.2. Metodologiset ratkaisut	13
2.3. Tutkimusprosessin kuvaus	16
2.3.1. Tutkimussuunnitelman laatiminen sekä perehtyminen aiheeseen ja valittuun tutkimusmenetelmään	16
2.3.2. Nykytilan kartoitus ja ilmiön kuvaaminen	16
2.3.3. Toimintaympäristön muutosten ennakointi 10 -15 vuotta eteenpäin	17
2.3.4. Vastaus tutkimusongelmiin	19
3. KANSAINVÄLINEN DIPLOMATIA JA ASEVOIMAN KÄYTTÖ ULKOPOLITIIKAN VÄLINEENÄ	19
3.1. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka	19
3.2. Asevoiman käyttö diplomatian välineenä	23
3.3. Ilmavoimadiplomatia -käsitteen syntyminen	26
3.3. <i>La diplomatie aérienne</i> Ranskassa	35
3.4. <i>Air Diplomacy</i> Yhdysvalloissa	40

4. ILMAVOIMADIPLOMATIA SUOMEN ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKASSA 47

4.1. Suomen geopoliittinen toimintaympäristö ja siihen kohdistuvat muutosvoimat	47
4.2. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan toimijat	55
4.3. Puolustusvoimien tehtävät ja ulko- ja turvallisuuspoliittiset päämäärät	57
4.4. Ilmavoimien suorituskyvyt ulkopoliittisten päämäärien tukemiseksi	62
4.5. Muut keinot ulkopoliittisten päämäärien tukemiseksi	67

5. ILMAVOIMAN KÄYTTÖ ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKAN VÄLINEENÄ SUOMESSA VUONNA 2025 71

5.1. Suomen geopoliittinen asema ja sen kehitys vuoteen 2025	71
5.2. Puolustusvoimat ulkopoliitiikan välineenä	75
5.3. Delfoi-panelistien käsitys suomalaisesta ilmavoimadiplomatiasta vuonna 2025	78
5.4. Ilmavoimadiplomatia Suomessa vuonna 2025	81
5.4.1. Kansainvälinen yhteistyö	82
5.4.2. Humanitäärinen diplomatia	83
5.4.3. Ennaltaehkäisy , pelote ja uhka	84
5.4.4. Ilmavoimat ulkopoliittisen julkisuuskuvan vahvistajana	85
5.4.5. Osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan	85
5.4.6. Muut ilmavoimadiplomatian muodot	85

6. JOHTOPÄÄTÖKSET 86

6.1. Ilmavoimadiplomatia Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa vuonna 2025	86
6.2. Diskussio	89
6.3. Tarve jatkotutkimukselle	91

LÄHTEET

LIITTEET

LIITTEET

LIITE 1: MERKITYSSUHDEKAAVIO

LIITE 2: DELFOI-KYSELYYN KUTSUTUT OSALLISTUJAT

LIITE 3: 1. KIERROKSEN DELFOI-HAASTATTELULOMAKE

LIITE 4: 2. KIERROKSEN DELFOI-HAASTATTELOMAKE

LIITE 5: PUOLUSTUSPOLIITTISEN ANALYY SIN TOIMIJAT JA TOIMINNOT

ILMAVOIMAT ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKAN VÄLINEENÄ SUOMESSA VUONNA 2025

1. JOHDANTO

Kunkin valtion ulkopolitiikka on määritelty valtion maantieteellisen sijainnin ja historian perusteella¹. -Charles de Gaulle-

1.1. Johdatus tutkittavaan aihealueeseen

Asevoimien käyttäminen valtioiden ulkopoliittisten päämäärien tavoittelemiseksi on ollut tyypillistä suurvalloille. Kolonialismin aikakaudella eurooppalaiset suurvallat valtasivat ja hallitsivat siirtomaa-alueita ja alusmaitaan käyttämällä merivoimiensa kapasiteettia siirtyä merentakaisille alueille ja hyödyntämällä niiden sotilaallista voimaa alueiden valtaamiseksi. Siirtomaa-aikakauden päätyttyä Yhdysvaltojen merimahti (*Sea Power*) on hallinnut valtameriä ja osaltaan vastannut kansallisten strategisten intressien saavuttamisesta erityisesti lentotukialuksiensa turvin. Merivoima on ollut tärkeä ulkopoliittinen instrumentti jo 1500-luvulta alkaen, mutta vasta brittiläisen diplomaatin James Cablen ajatusten myötä merivoimien käyttäminen ulkopoliittisena välineenä on teorisoitu². Tämä ns. *Gunboat Diplomacy* määritellään merivoimien käytöksi ulkopolitiikan välineenä. Cablen mukaan keskeisiä elementtejä ovat merivoiman globaali ulottuvuus, monipuolinen keinovalikoima³ sekä kyky välittää suorituskyvylään vahva poliittinen signaali halutulle kohteelle (valtiolle)⁴.

Vuonna 1927 ranskalainen diplomaatti ja runoilija Paul Claudel piti ilmailua ensimmäistä kertaa ulkopoliittisena instrumenttina Charles Lindbergin ylittäessä Atlantin. Claudel ennusti, että ilmailu tulee vaikuttamaan tulevaisuudessa valtioiden väliseen ulkopolitiikkaan, ja totesi Lindbergin lennon olleen diplomaattinen teko. Claudel loi tällöin käsitteen *la diplomatie aérienne*. Merivoiman käyttäminen diplomaattisten tarkoituksien tukemiseksi on hallinnut suurvalta-ajattelua pitkään. Vasta 1994 yhdysvaltalainen kapteeni James O. Poss ennusti

¹ *Diplomatie*, no 5, 2011, s. 50.

² Cablen kirjallinen tuotanto sijoittuu aikakaudelle 1971–1998. Hänen ensimmäinen teoksensa oli *Gunboat diplomacy, Political Applications of Limited Naval Forces* (London, 1971). Cablen tunnetuin julkaisu on vuodelta 1991, *Gunboat Diplomacy 1919–1991*.

³ Merivoimien eduksi on nähty sen monipuolinen kyky toteuttaa laaja-alaisesti erilaisia tehtäviä, joilla on diplomaattista painoarvoa. Tällaisia tehtäviä ovat mm. merellinen eristäminen, voiman käytöllä uhkaaminen, voiman käyttö tai toimiminen ydinaselavettina.

⁴ De Lepinois, Jérôme: *La diplomatie aérienne, the New Gunboat Diplomacy*. Teoksessa *Pensée les ailes françaises* n:o 24, 2010, ss. 20–24. Ranskan ilmavoimien strategisen tutkimuskeskuksen (CESA) julkaisu.

ilmavoiman (*Air Power*) merkittävämmäksi tekijäksi Yhdysvaltojen ulkopolitiikassa kuin merivoimat (*U.S. Navy*) oli ollut. Sekä Yhdysvallat että Ranska määrittelevät *Air Diplomacy* - ja *la diplomatie aérienne* -käsitteet osaksi tämän päivän ulko- ja turvallisuuspolitiikkaansa. Suomessa vastaavaa ajattelua ei ole ollut, eikä käsitteelle ole suoraa suomalaista vastinetta.

Ilmavoimadiplomatia on käsitteenä kompleksinen. Se käsittää ulkopolitiikan, diplomatian, viranomaisyhteistyön ja sotilaallisen maanpuolustuksen alueilla ilmavoimien suorituskykyjen käyttämisen poliittis-sotilaallisten päämäärien tukemiseksi⁵. Diplomatian eri osa-alueet ovat jossain määrin päällekkäisiä ja ilmavoimadiplomatiata käsittelevä kirjallisuus määrittelee ilmavoimadiplomatian ristiriitaisesti. Suomessa puolustusvoimien käyttäminen ulkopoliittisten päämäärien tavoittelemiseksi on aiheena herkkä, eikä asevoimadiplomatian (*Military Diplomacy* tai *Defence Diplomacy*) tematiikkaa ole julkisuudessa käsitelty. Tässä tutkimuksessa *Air Diplomacy* ja *la diplomatie aérienne* -käsitteistä käytetään suomalaista vastinetta *ilmavoimadiplomatia*.

Meri- ja ilmavoiman käyttö on liittynyt suurvaltojen strategiseen ajatteluun. Kuinka vastaava lähestymistapa voi sopia Suomen kaltaiselle pienelle, sotilaallisesti liittoutumattomalle valtiolle? Suomen puolustusvoimien resurssit ovat huomattavasti rajallisemmat kuin Yhdysvaltojen tai Ranskan. Lisäksi Suomen poliittiset intressit ovat enemmän Euroopan unionissa ja pohjoisessa ulottuvuudessa kuin globaalit. Erityisen mielenkiintoiseksi ilmavoimadiplomatian sovittamisen suomalaiseen turvallisuuspolitiikkaan tekevät Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen traditio ja Suomen erityislaatuinen asema idän ja lännen sekä Venäjän ja Naton välissä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Suomen ilmavoimien suorituskykyjen käyttöä ja keinovalikoimaa ulko- ja turvallisuuspolitiikan osana. Tarkastelu tehdään puolustusvoimille asetettujen tehtävien eli kansallisen puolustuksen, muiden viranomaisten tukemisen sekä kansainvälisen yhteistyön kokonaiskentässä⁶. Tutkimuksessa pyritään tulevaisuusorientoituneesti luomaan uusi näkökulma ilmavoimien roolista Suomen puolustuspolitiikassa vuonna 2025.

Tavoitteena on määritellä *la diplomatie aérienne* -käsitteelle suomalainen vastine, joka on suhteutettu Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisiin ratkaisuihin, Suomen ilmavoimien

⁵ Droit, Yohan: *Introduction au concept de diplomatie aérienne*. Teoksessa *Penser les ailes françaises*, n:o 24, s. 10.

⁶ *Kenttäohjesääntö*, Yleinen osa, 2008. ss. 28–29.

resursseihin ja puolustusvoimien nykyisiin ja mahdollisesti tuleviin tehtäviin⁷. Ilmavoimadiplomatia on vaihtoehtoinen ja laaja-alainen lähestymistapa ilmavoimien suorituskkyjen kustannustehokkaaksi käyttämiseksi. Yhdysvaltalainen politiikan tutkija Abramo Organski toteaa, että diplomatia on *vähiten kallis* keino valtion painoarvon vahvistamiseksi kansainvälisessä järjestelmässä⁸.

Suomen puolustusta uudistetaan toimintaympäristössä, jossa toimijoiden keskinäisriippuvuus kasvaa samalla kun puolustukseen käytettävissä olevat voimavarat säilyvät rajallisina⁹. Puolustusvoimiin tulevana vuosina kohdistuvat säästövelvoitteet ja uskottavan puolustuksen ylläpitäminen tekevät tutkimuksen ajankohtaiseksi. Samalla ajankohtaistetaan ulko- ja turvallisuuspoliittisia päämääriä. Valtion vuoden 2012 talousarvioesityksessä ja vuosien 2012–2015 budjettikehyksissä puolustusbudjettia leikataan yhteensä 575 miljoonaa euroa. Kokonaissäästötarve seuraavien neljän vuoden aikana noin 825 miljoonaa euroa, mikä tarkoittaa noin 10 prosentin vuosittaisia säästöjä. Myös ilmavoimien hävittäjien lentotunteja vähennetään. Toiminnan säästöt aiheuttavat puolustuskkyyn pitkäaikaisia heikentäviä vaikutuksia. Puolustusvoimauudistuksessa on tavoitteena saada aikaan kokonaisuus, jossa rahoitus, puolustusvoimien tehtävät ja koko sekä jokapäiväisen toiminnan kustannukset ovat tasapainossa.¹⁰ Sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistumista on vähennetty ja sen vaikuttavuutta on kyseenalaistettu. On todettu, että kriisinhallinta ei perustu selkeään, läpinäkyvään tavoitteenasetteluun. Kriisinhallintaan liittyvä keskustelu on ollut välinekeskeistä, ei vaikutuskeskeistä¹¹. Vaikka puolustusvoimien tehtävät kyettäisiin jatkossa toteuttamaan, on ajankohtaista pohtia puolustusvoimien diplomaattista vaikuttavuutta Suomen geopoliittisessa ympäristössä. Puolustuspolitiikka-osastrategian mukaan suurin haaste tulevaisuudessa on verkottua sellaisten kumppaneiden kanssa, jotka ovat valmiita luotettavasti tarjoamaan suorituskkyjään toistensa avuksi. Verkottumisessa edellytetään uutta,

⁷ Forsberg määrittelee kansainvälisen politiikan ja kansainvälisten suhteiden tutkimukselle keskeiseksi tavoitteeksi uusien käsitteiden luomisen, millä voidaan muuttaa nykyistä ajattelutapaa. *Minkälaista kansainvälisen politiikan tutkimusta tarvitaan?* Teoksessa *Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen*, Harle & kumpp sekä Forsbergin virkaanastujaisesityelmä 6.2.2008, http://www.uta.fi/jkk/politiikka/yhteystiedot/forsberg/Forsberg_virkaanastujaisesityelmä.pdf. Luettu 22.10.2012.

⁸ Lowther, Adam B: *Air Diplomacy: The United States Air Force's Contribution to American Diplomacy*. Teoksessa *Penser les ailes françaises*, no 24, (2010), s. 73. Alun perin teoksessa Organski, A. F. K, *World Politics*, New York, 1968.

⁹ Puolustushallinnon tulevaisuuskatsaus, 09.09.2010. Suomen puolustus 2020-luvulla. Puolustusministeriö. http://www.defmin.fi/files/1626/Tulevaisuuskatsaus_20100909_final.pdf. Luettu 28.8.2012.

¹⁰ <http://www.puolustusvoimat.fi/portal/puolustusvoimat.fi>. Puheloinen: Puolustusvoimien on säästettävä yli 800 miljoonaa euroa. Luettu 9.10.2011 sekä Puolustusvoimauudistuksen ratkaisumalli, tiedotustilaisuus Valtioneuvoston linnassa 8.2.2012. <http://www.puolustusvoimat.fi/portal/puolustusvoimat.fi>. Luettu 28.8.2012.

¹¹ Ulkoasiainministeriön muistio HEL8305-4. Puolustusvoimien asiakirja AH6538. Perustuu Kriisinhallinnan kehittäminen -seminaarin 13.1.2011 aineistoon.

luottamukseen pohjautuvaa toimintatapaa, jossa sotilaallisten turvatakuiden perustana ei ole sitovia sopimuksia¹².

Lakiin¹³ Puolustusvoimista ei sisälly asevoimadiplomatia -käsitteen alle kuuluvia tehtäviä. Laki ei siis mahdollista ilmavoimille annettavaksi kaikkia ulkopoliittisia päämääriä tukevia tehtäviä, kuten ajankohtainen keskustelu Islannin ilmavalvontaa koskien on osoittanut¹⁴. Osa laissa määritellyistä tehtävistä jää strategiaan kirjatuiksi tavoitteiksi, eikä toiminta käytännössä sisälly puolustusvoimien keinovalikoimaan¹⁵. Kansainvälisen puolustuspolitiikan strategian 2007–2025 mukaan monitahoisten kriisien hallinta edellyttää kokonaisvaltaisen, turvallisuuden ja kehityksen keskinäisriippuvuuden tunnistamiseen perustuvan lähestymistavan kehittämistä¹⁶. Käytännössä tämä edellyttää nykyistä avarampaa ajattelua puolustusvoimien kehittämiseksi ja ennen kaikkea sen suorituskykyjen käyttämiseksi. Edellä kuvatut linjaukset osoittavat, että tulevaisuudessa myös Suomen on entistä enemmän huomioitava asevoimadiplomatia ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.

Tutkimusprosessin aikana saadut kommentit puolustusministeriön ja puolustusvoimien virkamiehiltä olivat kannustavia. Tutkimuksen aihe koettiin ajankohtaiseksi ja kiinnostavaksi, vaikka uuden käsitteen, ilmavoimadiplomatian, luomiselle ei varsinaisesti koettu tarvetta. Sen sijaan useissa kommentteissa todettiin, että laajempi keskustelu koko puolustusvoimien käyttämisestä ulkopoliitiikan instrumenttina ja kansainvälisen yhteistyön välineenä olisi

¹² Puolustuspolitiikka, osastrategia, s. 16. <http://www.defmin.fi/files/1829/puolustuspolitiikka.pdf>. Luettu 12.9.2012.

¹³ Puolustusvoimien tehtävänä on: 1) Suomen sotilaallinen puolustaminen, johon kuuluu: a) maa-alueen, vesialueen ja ilmatilan valvominen sekä alueellisen koskemattomuuden turvaaminen; b) kansan elinmahdollisuuksien, perusoikeuksien ja valtiojohdon toimintavapauden turvaaminen ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustaminen; c) sotilaskoulutuksen antaminen ja vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen ohjaaminen sekä maanpuolustustahdon edistäminen; 2) muiden viranomaisten tukeminen, johon kuuluu: a) virka-apu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, terrorismirikosten estämiseksi ja keskeyttämiseksi sekä muuksi yhteiskunnan turvaamiseksi; b) pelastustoimintaan osallistuminen antamalla käytettäväksi pelastustoimintaan tarvittavaa kalustoa, henkilöstöä ja asiantuntijapalveluja; c) osallistuminen avun antamiseen toiselle valtiolle terrori-iskun, luonnononnettomuuden, suuronnettomuuden tai muun vastaavan tapahtuman johdosta; sekä 3) osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan. Puolustusvoimien muista tehtävistä säädetään erikseen.

¹⁴ Puolustusvaliokunnan puheenjohtaja Jussi Niinistö toteaa, että Islannin ilmatilan valvonta ei ole mahdollista nykyisen lainsäädännön puitteissa. Islannin ilmatilan valvonta on esimerkki ilmavoimadiplomatian alle kuuluvista tehtävistä

<http://www.hs.fi/videot/Suomalaispoliitikot+erimielisi%C3%A4+Islannin+ilmavalvontaan+osallistumisesta/v1305609034929>. Luettu 21.10.2012.

¹⁵ Esimerkiksi toisten valtioiden avustaminen luonnononnettomuuksien tai katastrofien avustustehtävissä on puolustusvoimien toiminnassa lähes olematonta, eikä Suomen puolustusvoimat ole varautunut sen tyyppisiin tehtäviin kuten useat muut eurooppalaiset valtiot, vaikka tehtävä on laissa puolustusvoimille määritelty.

¹⁶ Kansainvälisen puolustuspolitiikan strategia 2007 – 2025, s. 14. http://www.defmin.fi/files/1186/kv_strategia.pdf. Luettu 4.8.2012.

tervetullutta. Vaikka koko puolustusvoimien tehtävien tarkastelulle ulko- ja turvallisuuspolitiikan näkökulmasta olisi tarvetta, tämän tutkimuksen pääongelma käsittelee erityisesti ilmavoimien roolia ulkopoliittisena välineenä¹⁷.

1.2. Tutkimuksen ajankohtaisuus

Voidaanko tulevat kustannussäästöt ja rakennemuutos huomioiden saavuttaa Suomen asettamat turvallisuuspoliittiset päämäärät? Olisiko päämäärät mahdollista saavuttaa hyödyntämällä ilmavoimia entistä tehokkaammin diplomatian välineenä kansallisessa puolustuksessa, muiden viranomaisten tukemisessa tai sotilaallisessa kriisinhallinnassa?¹⁸. Voidaanko puolustusvoimien tehtävien ajatella laajentuvan sisältämään myös muita *Air Diplomacy* -käsitteeseen liittyviä tehtäviä tehostamalla kansainvälistä yhteistyötä eri muodoissa? Ilmavoimat on vuodesta 2001 osallistunut aktiivisesti kansainvälisiin harjoituksiin, kehittänyt kansainvälistä yhteensopivuuttaan, ulkomaisen avun vastaanottokykyään sekä suorituskyykyään päivittämällä F/A-18 Hornet -hävittäjäkalustoa mm. lyhyen ja keskipitkän kantaman ilmasta maahan -kyvyllä. Tavoitteena on edelleen lisätä pitkän kantaman vaikutuskykyä.¹⁹

Kansainvälisiin harjoituksiin osallistuminen on ollut nousujohteista, ja suomalaiset hävittäjät ovat voineet osallistua kaikkein vaativimpiinkin harjoituksiin. Uutena kansainvälisen yhteistyön muotona ilmavoimat osallistui C-295M-kuljetuskoneella vuonna 2011 ensimmäistä kertaa Barents Rescue -harjoitukseen humanitäärisen avun suorituskyykyjen kehittämiseksi²⁰. Ajankohtaisia toimia ovat olleet mm. mahdollinen osallistuminen kriisinhallintaoperaatioihin ja Islannin ilmatilan turvaamiseen ilmavoimien kansainvälisellä valmiusyksiköllä sekä helikopterien käyttäminen kriisinhallintaoperaatioissa²¹. Laki Puolustusvoimista määrittelee yhdeksi tehtäväksi osallistumisen toisen valtion auttamiseen terrori-iskun, luonnononnettomuuden, suuronnettomuuden tai muun vastaavan kriisin takia,

¹⁷ Näkökulmana tulisi olla myös asevoimadiplomatia (*Defence Diplomacy*) laajemmin tarkasteltuna.

¹⁸ NORDEFECO-yhteistyö tavoittelee samoja päämääriä. NORDEFECO:n puheenjohtaja, vara-amiraali Odd Werin korostaa pohjoismaisen yhteistyön kautta haettavia uusia ratkaisuja nykyisten suorituskyykyjen ylläpitämiseksi tai uusien löytämiseksi huolimatta yhä pienenevistä taloudellisista resursseista. EU:ssa ajattelua vastaa *Pooling & Sharing* ja Natossa *Smart Defence*. NORDEFECO Annual Report 2011, s. 3.

¹⁹ Pirkkalainen, Jarkko: Ilmavoimien kansainvälisen valmiusyksikön tehtävät ja suorituskyyvyt kriisinhallintaoperaatioissa vuonna 2020, esiupseerikurssin tutkielma, 2010, ss. 18-20

²⁰ Barents Rescue -harjoituksen sivusto <https://www.msb.se/en/Training--Exercises/Exercises-Section/Barents-Rescue-2011/>

²¹ Helsingin Sanomat, 30.8.2012, Islannin ilmapartiointi ajautui vaikeuksiin.

mutta suomalaiseen politiikkaan ei ole kuulunut puolustusvoimien aktiivinen osallistuminen esimerkiksi luonnonkatastrofien avustustehtäviin.²²

Suomessa on keskusteltu sotilaallisen liittoutumisen merkityksestä Suomen puolustusratkaisulle. Puolustusministeriön mukaan 2010-luvun toimintaympäristössä Suomen puolustuskyvyn ylläpitäminen edellyttää nykyistä syvempää ja monipuolisempaa kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä. Puolustuspolitiikan tavoitteiden saavuttaminen edellyttää aktiivista osallistumista kansalliseen ja kansainväliseen päätöksentekoon ja toimintaan. Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon (VNS2009) toimintalinjan mukaan Suomi on sotilaallisesti liittoutumaton valtio²³. Tämän vuoksi puolustuspolitiikan tavoitetilassa Suomen puolustuskyky ja puolustusratkaisu perustuvat syvään ja monipuoliseen kansalliseen ja kansainväliseen verkottumiseen.²⁴

Tahtotila kansainväliseen yhteistyöhön ja yhteensopivuuteen on selvä. Liittoutumattomuus on ainakin seuraavan hallituskauden puolustusratkaisumme lähtökohtana mutta Naton jäsenyyttä pidetään edelleen mahdollisena. Puolustuspolitiikka-osastrategiassa määritellään menestystekijäksi verkottuminen sellaisten kumppaneiden kanssa, jotka ovat valmiita luotettavasti tarjoamaan suorituskyykyjään toistensa avuksi. Samassa asiakirjassa priorisoidaan yhteistyö Iso-Britannian, Ranskan ja Saksan kanssa. Myös Yhdysvaltojen kumppanuutta tiivistetään omilla vahvuusalueillamme. Samalla tuodaan esiin periaate osallistumisesta ja vastuunkantamisesta kansainvälisessä turvallisuudessa ja kumppaneiden tukemisessa.²⁵ Juuri tähän ajatukseen ilmavoimadiplomatia asettuu erityisen hyvin edellyttämättä sotilaallista liittoutumista.

Ajankohtaisena esimerkkinä asevoimadiplomatian merkityksestä voidaan nähdä Suomen viime vuosien pyrkimykset YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvaksi jäseneksi kaudelle 2013–2014²⁶. Valtion johto lobbasi Suomea tavoitteen saavuttamiseksi, ja sotilaallisen kriisinhallinnan painopistettä lisättiin YK-operaatioihin. Suomea ei kuitenkaan valittu turvallisuusneuvoston vaihtuvaksi jäseneksi, ja erääksi syyksi nähtiin Suomen vähäinen

²² Laki Puolustusvoimista

²³ VNS2009. s. 58.

²⁴ Puolustusministeriö. Osastrategia: Puolustuspolitiikka.

²⁵ Sama.

²⁶ <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=37848>. Luettu 16.10.2011.

osallistuminen YK:n toimintaan viime vuosina²⁷. Vuonna 2010 YK tavoitteli kansainväliseltä yhteisöltä kriittisenä suorituskynä helikoptereita Pakistanin maanjäristysalueelle: ”UN seeks more helicopters to fly aid to marooned flood survivors in Pakistan”²⁸. Pyrkimyksissä turvallisuusneuvostoon olisi voitu vahvistaa Suomen painoarvoa ilmavoimadiplomatian keinoin, mutta suomalaisten NH-90-helikoptereiden käyttäminen ei tällöin ollut vielä mahdollista. On kuitenkin ajankohtaista tarkastella, voidaanko puolustusvoimien suorituskynä kehittää siten, että ne pystyvät tukemaan tulevaisuudessa nykyistä paremmin myös diplomaattisten päämäärien tavoittelemista.

1.3. Ilmavoimadiplomatia tutkimuskohteena

Air Diplomacy -käsitteeseen kuuluvia tutkimuksia tai kirjallisuutta ei Suomessa ole julkaistu aikaisemmin. Useimmat turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tutkimukset ovat käsitelleet Suomen mahdollista liittoutumista Natoon tai osallistumista sotilaalliseen kriisinhallintaan²⁹. Ulkomaisia perusteoksia asevoimien käytöstä diplomatian välineenä on runsaasti³⁰. Pelkkää ilmavoimadiplomatiasta käsittelevät julkaisut on laadittu Yhdysvalloissa ja erityisesti Ranskassa, josta löytyy aihetta koskevia tutkimuksia, artikkeleita ja kirjallisuutta³¹. Erilaiset organisaatiot ja yksittäiset tutkijat ovat laatineet ennusteita tulevaisuuden sodan kuvasta, teknisistä kehitysnäkymistä ja kriisinhallinnan toimintaympäristön kehityksestä. Esimerkiksi *European Defence Agency* (EDA), Nato ja Yhdysvaltojen viranomaiset kuten *National Intelligence Agency*, *National Intelligence Council* ja *United States Joint Forces Command* ovat laatineet erilaisia skenaarioita ja ennusteita turvallisuusympäristön kehityksestä 10-15 vuoden päähän³². Suomessa ulkoministeriö ja puolustusministeriö ovat omissa strategioissaan

²⁷ http://yle.fi/uutiset/suomen_yk-suurlahettilas_turvaneuvostopaikan_menettaminen_olisi_iso_pettymys/6339873. Luettu 22.10.2012.

²⁸ <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=35701&Cr=pakistan&Cr1=>

²⁹ mm. Raitasalo, Jyri ja Peltoniemi, Rainer.

³⁰ Perusteoksina voidaan pitää Kaplan, Stephen & Blechman, Barry: *Force without war, US armed forces as a political instrument* sekä Kaplan, Stephen: *Diplomacy of power, Soviet Armed forces as a political instrument*.

³¹ Varsinaisia kirjoja ei ilmavoimadiplomatiasta ole laadittu. Sen sijaan artikkelit ja aihetta käsittelevät erillisjulkaisut käsittelevät aihetta ajankohtaisesti. Lähellä ilmavoimadiplomatian käsitettä ovat mm. ilmavoimastrategiaa käsittelevä kirjallisuus sekä Ranskassa *pensée aérienne*, eli ilmavoima-ajattelua näkökulmanaan pitävät julkaisut.

³² 1) European Defence Agency: An Initial Long-Term Vision for European Defence Capability and Capacity Needs. EDA:n tutkimusraportti. 2006. 2) European Defence Agency: Report on the CDP Strand B Potential trends in future military capability characteristics. 2008. 3) Keskinen, Auli (toim.), Kuusisto, Rauno, Huhtinen, Aki, Kesseli, Pasi: Puolustusvoimien toimintaympäristön ennakointi 2020. Maanpuolustuskorkeakoulu, 2006. 4) National Intelligence Council: Mapping the Global Future; Report of the Intelligence Council's 2020 Project based on Consultations with Nongovernmental Experts around the world. 5) National Intelligence Council: Global Trends 2025: A Transformed World. 2008. 6) North Atlantic Treaty Organisation, NATO. The Future Security Environment Study, Nato HQ, 2007. 7) North Atlantic Treaty Organisation, NATO. Multiple Futures

arvioineet turvallisuusympäristömme kehittymistä³³. Tuoreimmat Suomen turvallisuuspoliittista toimintaympäristöä käsittelevät teokset ovat puolustusministeriön Muutosten Venäjä (2012)³⁴, Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksen Venäjän sotilaspoliittista kehitystä ja Suomea käsittelevä julkaisu vuodelta 2011³⁵, Maailma ja Suomi 9/11 jälkeen³⁶ (2011), Maailman muutos ja Suomi³⁷ (2011) sekä Arvio ja ennuste Suomen puolustuskyvyn kehittämisestä vuoteen 2039 mennessä^{38,39}.

1.4. Tutkimuksen rajaukset

Strategia on tieteenala ja toimintalinja, joka kohdistuu valtion tai valtioiden muodostaman yhteisön turvallisuuspäämäärien tavoitteluun. Tässä tarkoituksessa käytettävät keinot ovat ensisijaisesti poliittisia, sotilaallisia tai taloudellisia⁴⁰. Turvallisuuspolitiikkaan kuuluvien tavoitteiden asettaminen ja toimiminen niiden saavuttamiseksi voidaan määritellä valtion noudattaman strategian olennaisimmaksi sisällöksi⁴¹. Tässä tutkimuksessa lähestymistapa on kokonaismaanpuolustuksellinen, mikä sisältää puolustus- ja turvallisuuspolitiikan sekä viranomaisyhteistyön ja kansainvälisen yhteistyön näkökulmat⁴². Tutkimuksen kohteena on ns. kolmas dimensio, mikä käsittää ilmavoimien kansainvälisen yhteistyön, ilma-aluksilla toteutettavat tehtävät ja maavoimien helikopterikaluston mahdolliset tehtävät ilmavoimadiplomatian välineinä. Laajasti ajateltuna tutkimuksen näkökulma on lähellä yläkäsitteenä olevaa sodan kuvaa. Sodan kuvalla tarkoitetaan kansainvälisessä järjestelmässä kulloinkin vallitsevia käsityksiä asevoiman käytöstä, tarpeesta, mahdollisuuksista ja asevoiman tehokkaista käyttöperiaatteista⁴³.

Project; Discussion Paper. 2008. 8) North Atlantic Treaty Organisation, NATO. Bi-SC Future Security Environment Study (FSE 2025). 2007.

³³ Puolustusministeriön strategia-asiakirjoja ovat mm. Puolustusministeriön strategia 2025, Turvallisesti tulevaisuuteen, Puolustuspolitiikka ja ulkoministeriön tulevaisuuskatsaus.

³⁴ Muutosten Venäjä, Puolustusministeriö. http://www.defmin.fi/files/2118/muutosten_venaja_nettiin.pdf

³⁵ Forss, Stefan & kumpp: Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi. MPKK Strategian laitos, 2011.

³⁶ Limnell, Jarno: Maailma ja Suomi 9/11 jälkeen. WSOY, EU, 2011.

³⁷ Visuri, Pekka: Maailman muutos ja Suomi, Bookwell 2011.

³⁸ Nordberg, Erkki: Arvio ja ennuste Suomen puolustuskyvyn kehittämisestä vuoteen 2039 mennessä. Art House, Tallinna 2011.

³⁹ Sekä Nordbergin että Limnellin teokset ovat luonteeltaan kantaa ottavia pohdintoja, eivätkä varsinaisesti edusta tieteellisen tutkimuksen traditiota.

⁴⁰ Professori Pekka Sivonen. YEK 55 Strategia opintokokonaisuuden luentomateriaali/komentaja Juha-Antero Puistola.

⁴¹ Sivonen, Pekka. Tulevaisuuden ennakointi kansainvälisen turvallisuuden tutkimuksen kohteena. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian tutkimuksia julkaisusarja I, N:o II, 1998. s. 6.

⁴² Sirén, Torsti: Strategian laitokselle tehtävien tutkimusten rakenteellisia perusteita, s. 3.

⁴³ Raitasalo, Jyri ja Sipilä, Joonas: Sota – teoria ja todellisuus, Näkökulma sodan muutokseen, Edit Prima Oy, Helsinki 2008.

Voidaksemme varautua tulevaisuuteen on tarpeen tuottaa tietoa myös erilaisista vaihtoehtoisista tulevaisuuden kehityskuluista. Valtioneuvoston ennakointiverkosto määrittelee Puolustusministeriön tutkimustoiminnan painopisteeksi tulevaisuusorientoituneen tutkimuksen, jolla luodaan edellytykset rationaaliseen harkintaan ja tietoon perustuvalle päätöksenteolle. Tulevaisuuden tutkimukseen perustuvalla ennakkoinnilla muodostetaan perusteltuja visioita tulevaisuudesta⁴⁴. Puolustushallinnon strategisen tutkimuksen painopisteet ovat toimintaympäristön tutkimus ja verkottunut puolustus. Tutkimuksella ennakoitaan erilaisia toimintaympäristön sotilaallisia, poliittisia, taloudellisia, sosiaalisia ja teknologisia kehityskulkuja, joilla voi olla vaikutusta puolustuskykyyn. Tavoitteena on strategisesti tärkeiden, puolustuskykyyn vaikuttavien tekijöiden systemaattinen seuranta ja perusteiden luominen strategiselle suunnittelulle. Verkottuneen puolustuksen tutkimus keskittyy analysoimaan näiden trendien vaikutuksia puolustuskykyyn sekä arvioimaan hallinnonalan eri toimintavaihtoehtoja⁴⁵.

Ennakointiverkoston loppuraportissa määriteltäisiin tutkimusalueisiin vuoteen 2025 saakka sisältyvät muun muassa seuraavat teemat⁴⁶:

Kriisinhallinta: Millaisia vaikutuksia kansainvälinen sotilasyhteistyö aiheuttaa kykyymme integroitua muihin toimijoihin? Miten kansainväliseen yhteistyöhön osallistuminen vaikuttaa kansalliseen järjestelmään?

Sodankäynnin muutos: Sodankäynnin kehittymisen haasteet niin strategisella, toiminnallisella, teknologisella kuin resurssitasolla. Asevoimien uudet kyvyt ja toimintamuodot.

Puolustushallinnon strategisen tutkimuksen painopistealueet liittyvät keskeisesti tämän tutkimuksen ongelmanasetteluun. Myös ennakointiverkoston teemat ovat ajankohtaisia tässä tutkimuksessa, koska puolustusvoimille on saatu merkittäviä suorituskykyjä F/A-18-Hornetin ylläpitopäivitysten myötä sekä C-295M-kaluston ja maavoimien NH-90-helikopterihankinnalla. Uusien suorituskykyjen myötä myös uudenlaiset tehtävät ovat mahdollisia, ja ilmavoimien kyky tukea Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisia päämääriä on

⁴⁴ Valtioneuvosto: Valtioneuvoston ennakointiverkosto 2004–2007, Loppuraportti, s. 24.

⁴⁵ Näkökulmia puolustukseen, s. 2.

⁴⁶ Valtioneuvosto: Valtioneuvoston ennakointiverkosto 2004–2007, Loppuraportti, s. 24.

kehittynyt. Tässä tutkimuksessa ilmavoimien (*Air Power*) suorituskyyvyiksi luetaan myös maavoimien helikopterien sekä SAC-sopimuksen myötä strateginen ilmakuljetuskyyky⁴⁷.

Tarkasteltavaksi olen valinnut vuoden 2025. Silloin Suomen ilmavoimien pääkalusto F/A Hornet on elinkaarensa loppupuolella ja ilmavoimilla on käytössään ylläpitopäivityksiin sisältyvät suorituskyyvyt. Lisäksi useimmat tätä tutkimusaihetta tukevat tulevaisuuden tutkimukset sijoittuvat ajanjaksolle 2020–2030.

Tutkimuksen alkuvaiheessa tarkoitukseni oli tarkastella myös muiden valtioiden ajattelutapaa asevoimiensa käyttämisestä ulkopolitiikan välineenä. Erityisesti Ruotsin ja Norjan tarkastelu olisi ollut mielenkiintoista. Tutkimuksen aikana kuitenkin osoittautui, että ilmavoimadiplomatiata on tutkittu laajemmin ainoastaan Ranskassa, jossa se on otettu osaksi ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa⁴⁸. Ranskan lisäksi Yhdysvalloissa ilmavoimadiplomatiata on käsitelty osana ulko- ja turvallisuuspoliittista ajattelua. Ranskassa julkaistu *Contribution de l'Armée de l'air à la politique étrangère: éléments de comparaison avec d'autres pays de l'OTAN* tarkastelee Nato-maiden ilmavoimien kontribuutiota ulkopolitiikkaan ja vertailee ilmavoimien roolia maiden välillä. Tutkimuksessa käsitellään myös Venäjän, Intian, Kiinan ja Japanin ilmavoimien roolia maidensa ulkopoliittisena toimijana⁴⁹. Jotta tutkimus syventyisi sen keskeiseen problematiikkaan, käsitteisiin *Air Diplomacy* ja *la diplomatie aérienne* ja niiden sisältöön, rajataan ilmavoiman käyttö (doktriini⁵⁰) tai laajemmin ilmavoimastrategia (mm. *Air Power ja pensée aérienne*) tutkimuksen ulkopuolelle.⁵¹

Tätä tutkimusta tuki mahdollisuus opiskella Ranskassa *Ecole de Guerressä* lukuvuonna 2011–2012. Aloittaessani yleisesikuntaupseerin opinnot Ranskan sotakorkeakoulussa tarkoitukseni oli syventää esiupseerikurssilla tutkimaani aihetta ja tarkastella hävittäjävoiman käyttöä globaalisti sotilaallisessa kriisinhallinnassa. Korkeatasoiset strategian ja geopolitiikan opinnot kasvattivat kiinnostustani pohtia Suomen ilmavoimien käyttöä diplomatian välineenä

⁴⁷ SAC, *Strategic Airlift Capability* on osallistujamaiden yhteinen strateginen ilmakuljetuskyyky, joka sisältää kolme C-17-raskasta kuljetuskonetta. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50105.htm. Luettu 10.8.2012.

⁴⁸ Nato maiden vertailu osoittaa, että myös muut valtiot käsittelevät asevoimien roolia ulkopoliittisena työkaluna, mutta konseptuaalisesti ilmavoimadiplomatiata ei ollut määritelty. Näiden valtioiden tarkastelu ei olisi tuonut lisätietoa tämän tutkimuksen pääongelman ratkaisemiseksi.

⁴⁹ *Contribution de l'Armée de l'air à la politique étrangère : éléments de comparaison avec d'autres pays de l'OTAN*. Selvitys tutkijan hallussa.

⁵⁰ Doktriini on asiakirjoissa julistettu oppi joka koostuu argumentaatiosta ja strategiasta. Argumentaatio koostuu valtion perustavaa laatua olevista päämääristä (esimerkiksi rauha ja demokratia) sekä maailmankuvasta. Sirén, Liite 1.

⁵¹ *Global Air Power*, John Andreas Olsen, *Traité de la stratégie*, Coutau-Bégarié, Hervé.

geopoliittisessa ympäristössämme. Tulevaisuuden tutkimus on kiinnostavuudessaan saanut minut otteeseensa, joten tämän diplomityön näkökulma on tulevaisuudessa.

2. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tulevaisuuden tutkimuksen yleisenä tavoitteena on hahmottaa mahdollisia tulevaisuuden kehityspolkuja⁵² sekä tuottaa erilaisia tulevaisuuden vaihtoehtojen kuvauksia erityisesti strategisen päätöksenteon tueksi⁵³. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Suomen puolustusvoimien lentävän kaluston käyttöä sekä ilmavoimien keinoja diplomatian välineenä. Samalla tarkastellaan globaalien tekijöiden mahdollista vaikutusta puolustusvoimien kansainvälisiin tehtäviin tulevaisuudessa. Tutkimuksen päämääränä on siis kuvata mahdollista tulevaisuuden kehityskulkua.

2.1. Tutkimusasetelma ja tutkimusongelmat

Tutkimusasetelman tehtävänä on taata, että hankittava tutkimusaineisto mahdollistaa vastaamisen alkuperäiseen tutkimusongelmaan mahdollisimman yksiselitteisesti. Tutkimusasetelma kuvaa tutkimusprosessin kokonaisuutta: tutkimuksen keskeisiä osa-alueita ja niiden välisiä suhteita, tutkimusongelmia, tutkimusmenetelmää sekä tutkimuksessa käytettäviä lähteitä⁵⁴.

Tutkimusongelma jakautuu tutkimuksen pääteemojen mukaisesti *la diplomatie aérienne* ja *Air Diplomacy* -käsitteitä, Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä ilmavoimien suorituskykyä käsitteleviksi alaongelmiksi.

⁵² Teoksessa Huttunen, Mika ja Metteri Jussi (toim.): *Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta*. Edita Prima Oy, Helsinki 2008, Keskinen, Auli: *Tulevaisuuden tutkimus ja ennakkoinnin menetelmät*, s. 136.

⁵³ Keskinen, Auli. Teoksessa *Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta*. Toim. Huttunen & Metteri, s. 135

⁵⁴ Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko ja Sajavaara, Paula: *Tutki ja kirjoita*. 11. painos, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2005.

Tutkimusongelma:

Pääongelma:

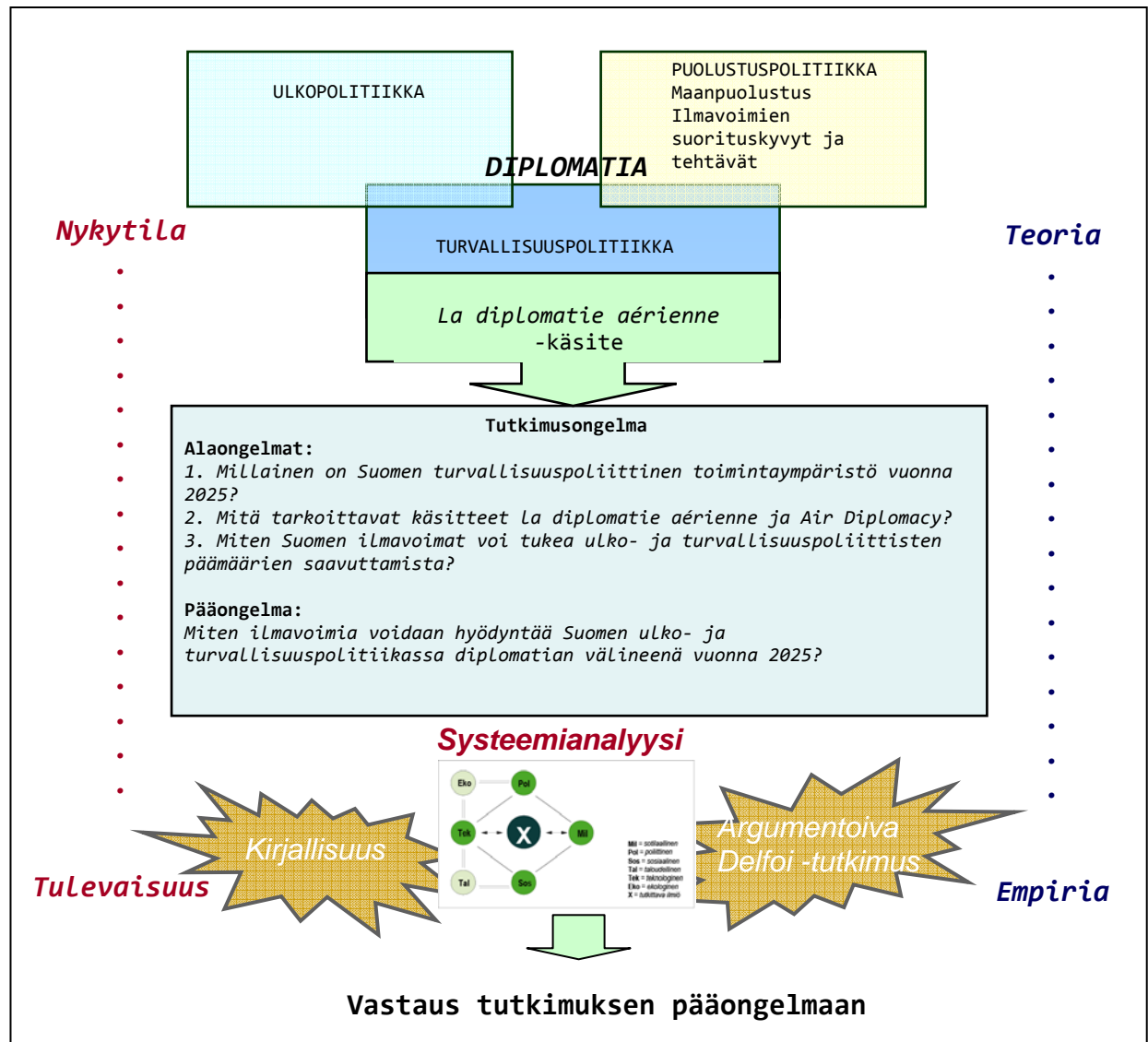
Miten ilmavoimia voidaan hyödyntää Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa diplomatian välineenä vuonna 2025?

Tutkimuksen pääongelman ratkaisemiseksi pyrittiin löytämään vastaus kolmeen alaongelmaan.

Alaongelmat:

- 1. Millainen on Suomen turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö vuonna 2025?*
- 2. Mitä tarkoittavat käsitteet la diplomatie aérienne ja Air Diplomacy?*
- 3. Miten Suomen ilmavoimat voi tukea ulko- ja turvallisuuspoliittisten päämäärien saavuttamista?*

Tutkimusasetelma kuvaa tutkimuksen kohteena olevia osa-alueita suhteessa aikaan. Nykytilaa edustavat ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kansalliset määritelmät (strategiat) sekä puolustusvoimien tehtävät. Tulevaisuuden osalta keskeisenä kiinnostuksen kohteena on ulko- ja turvallisuuspolitiikan, puolustuspolitiikan (tulevaisuuskatsaukset) ja Suomen geopoliittisen toimintaympäristön muutos. Teoriaa edustaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevä tutkimus sekä ilmavoimadiplomatian kansainväliset määritelmät. Tutkimuksen empiirinen osuus sisältää valitun asiantuntijajoukon käsityksiä ilmavoimien roolista ulko- ja turvallisuuspolitiikan välineenä vuonna 2025.

Kuva 1. Tutkimusasetelma.

2.2. Metodologiset ratkaisut

Tutkimuksen primäärilähteenä on ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä diplomatiaa käsittelevä kirjallisuus. Tutkimusongelman ratkaisemiseksi käytettiin Yhdysvaltojen ja Ranskan määritelmiä ilmavoiman käytöstä ulkopoliittikan välineenä, julkaisuja globaaleista kehitystrendeistä sekä puolustusministeriön ja puolustusvoimien strategia-asiakirjoja. Varsinainen empiirinen tutkimus toteutettiin tulevaisuuden tutkimuksen menetelmin

argumentoivana Delfoi-haastatteluna asiantuntijajoukolle⁵⁵. Tämän perusteella tutkittavasta ilmiöstä luotiin systeemi (systeemianalyysi), mikä mahdollisti vastaamisen tutkimuksen pääongelmaan.

Tutkimus hahmottaa tulevaisuutta ja pyrkii kuvaamaan yhden tulevaisuuden kehityksen vaihtoehdon. Tutkimuksen alaongelmiin vastaaminen perustuu pääosin nykytilanteeseen, olemassa oleviin teorioihin sekä ilmavoimien tehtäviin ja suorituskykyihin. Pääongelman ratkaiseminen edellyttää tulevaisuuden tutkimuksen menetelmiä. Tässä tutkimuksessa päädyttiin menetelmälliseen triangulaatioon, jolloin useampien tutkimusmenetelmien käytöllä pyrittiin kasvattamaan tutkimuksen validiteettia⁵⁶.

Globaali turvallisuusympäristö on jatkuvassa muutoksessa. Kansainvälisissä valtasuhteissa on nähtävissä kohti 2020-luvulle laajeneva murros, joka koskee kansainvälisiä voimasuhteita, hallintarakenteita ja arvojärjestelmiä⁵⁷. Myös sodan kuva ja asevoimien tehtävät muuttuvat. Ilmakomponentin tehtävät ja suorituskyvyt voidaan ajatella tarkasti määriteltävissä olevana ilmiönä, organisaationa ja järjestelmänä eli systeiminä.⁵⁸ Tehtävät muuttuvat esimerkiksi sodan kuvan tai kriisinhallintaoperaatioissa tapahtuvan muutoksen vaikutuksesta. Samoin poliittiset vaikuttimet tai muutokset globaalissa turvallisuustilanteessa (sotilaalliset konfliktit, luonnonkatastrofit) voivat vaikuttaa ilmakomponentin tehtäviin. Tällä perusteella olen päättänyt käyttämään varsinaisena tutkimusmenetelmänä systeemin ja sen toimintaympäristön tutkimista.

Systeemi voi muuttua kolmella periaatteellisella tavalla. Systeemin toimijat (*actors*) voivat tuoda esiin muutostahdon. Lisäksi muutoksen voi käynnistää toiminnassa (*operations*) tai

⁵⁵ Delfoi-menetelmä on asiantuntijamenetelmä, jota on käytetty laajasti tulevaisuudentutkimuksessa. Delfoi-menetelmässä kuullaan tyypillisesti kahdella tai kolmella kierroksella 15–40 asiantuntijaa. Asiantuntevan ja kattavasti relevantteja intressitahoja edustavan paneelin valinta on tutkimuksen ratkaiseva vaihe. Ensimmäisellä kierroksella, joka usein toteutetaan haastatteluin, etsitään olennaisia kysymyksiä ja motivoidaan paneelia jatkotyöskentelyyn. Seuraavalla kierroksella panelistit arvioivat tulevaisuusväitteitä ja perustelevat vastauksiaan erilaisin näkökohdin eli argumentein. Keskeinen piirre menetelmässä on vastauksien antaminen ilman nimiä eli anonymisti. Delfoi-menetelmä soveltuu erityisesti monimutkaisen tai nopeasti muuttuvan teeman käsittelyyn, jonka suhteen on osoitettavissa erityisen hyvin sitä tuntevia asiantuntijoita tai asianomistajia (kuten tiettyjä väestöryhmiä) tai organisaatioita (teknologian kehitys, yhteiskunnallinen ongelma). Kamppinen, Matti, Kuusi, Osmo & Söderlund, Sari: Tulevaisuuden tutkimus. SKS:n toimituksia 2003.

⁵⁶ Tutkimuksen validiteettia voidaan tarkentaa käyttämällä useita menetelmiä. Tutkimusmenetelmien yhteiskäytöstä käytetään termiä *triangulaatio*. Tässä tutkimuksessa menetelmänä on aineistoon perustuva tutkimus, delfoi haastattelu ja systeemianalyysi. Hirsjärvi & kumpp. s. 215.

⁵⁷ *Globaali turvallisuusympäristö*.

<http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/ce373a80487f0017806e8988ae12af8a/Taitto+1.1+WEB.pdf?MOD=AJPERES>. Luettu 17.8.2012.

⁵⁸ Keskinen, Auli: s. 136 - 137.

rakenteissa (*structures*) havaittu kehittämistarve, tai koko systeemin merkitys tai olemassaolo voi muuttua (*mission, vision*).⁵⁹ Toiseksi systeemi voi muuttua ulkoisesta, toimintaympäristöstä tulevasta vaikutuksesta. Tällöin kysytään, miten systeemi pystyy sopeutumaan ulkoapäin tulevaan muutokseen.⁶⁰ Kolmas systeemin muutoksen aiheuttava tekijä on sen oma muutos, jonka toimintaympäristössä oleva aktiivinen toimija käyttää hyödykseen. Toimintaympäristöllä tarkoitetaan toisia toimijoita⁶¹.

Koska tässä tutkimuksessa tarkastellaan turvallisuus- ja puolustuspoliittista toimintaympäristöä ja puolustuspolitiikkaa yli 10 jännteellä, on hyvinkin mahdollista että ilmakomponentin käyttäminen kriisinhallintaoperaatioissa, viranomaisyhteistyössä tai kansainvälisen yhteistyön alueella muuttuu. Muutoksen voivat aiheuttaa oman toiminnan kehittyminen ja uudet innovaatiot. Ulkoisina tekijöinä voivat olla ulkopoliitiikkaa, sotilaallista yhteistyötä ja liittoutumista, kansainvälisen yhteisön (kuten YK:n) vaikutusta tai kriisinhallintaoperaatioiden sodan kuvaa koskevat muutokset.

Tulevaisuuden tutkimuksessa menetelmän järjestelmällinen käyttö on erityisen tärkeää, jotta voidaan sulkea pois arvaaminen tai tunneperäiset näkemykset. Tulevaisuuden tutkimuksessa käytetään usein laadullisia tutkimusmenetelmiä.⁶² Koska turvallisuuspolitiikkaan vaikuttavat kansainvälisen järjestelmän muutosvoimat ja niiden välinen dynamiikka, tutkimusaluetta leimaa suuri monimuotoisuus, ja tapahtumien ennakointi varsinkin pitkällä aikavälillä on vaikeaa.⁶³ Tutkimusalueen haastavuuden vuoksi tässä tutkimuksessa suljetaan pois tavoite uhkaavan tai todennäköisimmän tulevaisuuden hahmottamisesta. Sen sijaan systeemiajattelu kuvaa yhden mahdollisen tulevaisuuden ilmavoimien roolista Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.

Tässä tutkimuksessa ei määritellä erillistä viitekehystä⁶⁴. Sen sijaan tutkimusasetelman muodostamiseksi on käytetty Leena Laurisen luomaa merkityssuhdekaaviota oman ymmärryksen laajentamiseksi tutkittavasta ilmiöstä sekä siihen liittyvistä läheisistä

⁵⁹ Keskinen, Auli: s. 137.

⁶⁰ Sama.

⁶¹ Sama.

⁶² Sama.

⁶³ Sivonen, Pekka: Tulevaisuuden ennakointi kansainvälisen turvallisuuden tutkimuksen kohteena, s. 4-5.

⁶⁴ Viitekehysten merkitys korostuu laadittaessa tutkimussuunnitelmaa. Tässä tutkimuksessa viitekehysten korvaa tutkimusasetelma, mistä ilmenevät tutkimuksessa käytetty teoriaperusta ja tutkimuksen keskeiset käsitteet eli tutkittava ilmiö. Hirsjärvi & Kumpu. s. 130 ja Sirén, s. 2.

käsitteistä⁶⁵. Tutkimusprosessin osana voidaan tarkastella tutkimuksen filosofisia lähtökohtia, jolloin erilaisille tutkimuksellisille ratkaisuille pyritään löytämään perusteluja.⁶⁶ Merkityssuhdekaavio on tutkimussuunnitelman liitteenä 1.

2.3. Tutkimusprosessin kuvaus

Tutkimusraportin tavoitteena on antaa lukijalle riittävän tarkka kuva tutkimuksen toteuttamisesta, sen lähdeaineistosta sekä tutkimusmenetelmästä. Näin tutkimusraportin lukija voi arvioida tutkimuksen luotettavuutta sekä tutkimuksen tulosten että käytetyn lähdeaineiston ja metodologian osalta. Tässä alaluvussa kuvataan tutkimusprosessin eteneminen vaiheittain.⁶⁷

2.3.1. Tutkimussuunnitelman laatiminen sekä perehtyminen aiheeseen ja valittuun tutkimusmenetelmään

Osana tutkimussuunnitelman laatimista perehdyttiin tätä tutkimusta käsittelevään lähdekirjallisuuteen sekä soveltuviin tutkimusmenetelmiin. Taustalla on esiupseerikurssilla laadittu tutkimustyö *Ilmavoimien kansainvälisen valmiusyksikön tehtävät ja suorituskyyt kriisinhallintaoperaatiossa vuonna 2020* sekä strategian ja geopolitiikan opinnot Ranskan Sotakorkeakoulussa. Osana tutkimussuunnitelmaa laadittiin merkityssuhdekaavio, minkä avulla selvitettiin tutkimuksen pääongelmaan liittyvän käsitteistön suhdetta muihin lähikäsitteisiin, asiayhteyksiin ja aikasuhteisiin.

2.3.2. Nykytilan kartoitus ja ilmiön kuvaaminen

Ilmiön kuvaaminen alkoi perehtymisellä suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan nykytilanteeseen ja käsitteisiin, jotka ovat Yhdysvaltojen *Air Diplomac-* ja Ranskan *la diplomatie aérienne*. Seuraava vaihe keskittyi Suomen puolustusvoimien ilma-aluskaluston suorituskyykyjen ja kansainvälisten operaatioiden, harjoitusten ja yhteistyön kartoittamiseen

⁶⁵ Kauppinen & Laurinen: Tekstioppi. Johdatus ajattelun ja kielen yhteistyöhön. 1988. Helsinki. Kirjayhtymä. Merkityssuhdekaavio on menetelmä, millä voidaan tarkastella tutkittavan ilmiön suhdetta sen lähellä oleviin käsitteisiin ja eri näkökulmista. Merkityssuhdekaavio auttaa ymmärtämään tarkastelun kohteena olevaa käsitteitä ja tukee esim. tutkimusongelmien määrittämisessä.

⁶⁶ Hirsjärvi & kumpp, s. 129–130 ja ss. 222–224. Tutkimuksen kaikki vaiheet ja aiheeseen oleellisesti liittyvät teoriat sekä tutkimussuuntaukset on kuvattava oman tutkimustehtävän kannalta tarkasti. Tarkkuusvaatimus koskee myös tutkimusaiheen, tutkimusmenetelmän ja johtopäätösten perustelemista.

⁶⁷ Keskinen, Auli: ss. 137–139.

puolustusvoimien asiakirjojen ja aihetta koskevia tutkimusten avulla. Tässä vaiheessa kirjallisuudesta pyrittiin löytämään tutkittavaan ilmiöön kohdistuvat muutosvoimat, joiden perusteella laadittiin ensimmäisen kierroksen Delfoi haastattelukysymykset.

2.3.3. Toimintaympäristön muutosten ennakointi 10 -15 vuotta eteenpäin

Argumentoiva Delfoi- tutkimus

Aineistopohjaisen tulevaisuudentutkimuksen ohella toteutettiin rajoitetulla asiantuntijajoukolla argumentoiva Delfoi-kysely (*Argument Delphi*). Aineiston ensimmäinen hankintakierros toteutettiin lomakekyselynä, jota seurasivat aineiston perusteella laaditut näkemykset tai väitteet (*topic*). Toisella kierroksella haastatteluissa asiantuntijat arvioivat väitteitä sekä anonyymisti väitteille laadittuja perusteluja ja esittivät lisänäkökulmia väitteisiin. Haastattelukierroksella arvioitiin ensimmäisen kierroksen perusteella saatua aineistoa ja voitiin tuoda esiin aineistosta nousseita uusia näkökulmia.⁶⁸ Delfoi-kyselyyn valittiin osallistujia Suomen ulkoministeriöstä, puolustusministeriöstä, pääesikunnasta sekä maa- ja ilmavoimien esikunnasta. Haastateltavat valittiin tarkoituksella eri organisaatioista, ja he toimivat tehtävissä, jotka liittyvät ilmavoimien tehtäviin ja ilmavoimien kansainväliseen yhteistyöhön. Luettelo Delfoi kyselyyn-kutsutuista on liitteenä 2. Haastatteluun kutsutuista 18 henkilöstä ensimmäisellä kierroksella vastasi 15 ja toisella kierroksella 9 henkilöä⁶⁹. Ensimmäisen kierroksen haastattelulomake on liitteenä 3, ja toisen kierroksen lomake liitteenä 4.

Tulevaisuuden näkymien vaihtoehtoista voidaan ennakoida mahdollisia, todennäköisiä tai uhkaavia tulevaisuuksia. Delfoi-tutkimuksen onnistumisen kriteerit riippuvat siitä, tavoitellaanko tutkimuksella ennustettavuutta (*predictive reasonability*), Delfoi-panelistien sitoutumisen kartoittamista relevanttien tulevaisuuspolkujen osalta (*commitment reasonability*) vai mahdollisten tulevaisuusvaihtoehtojen kartoittamista (*option reasonability*) kuten tässä tutkimuksessa.⁷⁰

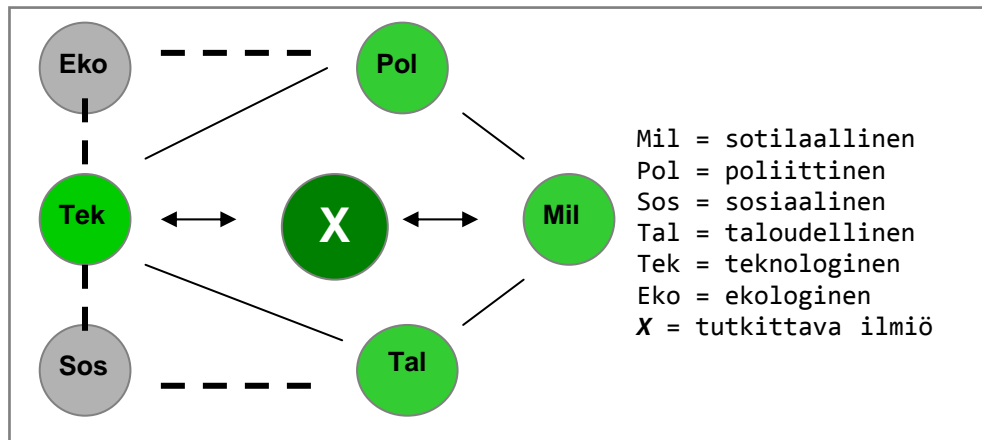
⁶⁸ Kamppinen, Matti, Kuusi, Osmo & Söderlund, Sari: Tulevaisuuden tutkimus. 2003. ss. 213–215.

⁶⁹ Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on huomioitava aineiston koko. Tässä tutkimuksessa valittu joukko edusti tutkittavan ilmiön käsittelyyn liittyviä organisaatioita. Tutkimuksessa ei ollut tavoitteena yleistää päätelmiä. Koska vastaajilla oli mahdollisuus vastata anonyymisti, Delfoi-haastattelukierrosten perusteella ei voida päätellä, oliko vastaajia kaikista tutkimuksen kohteena olleista organisaatioista. Hirsjärvi & kumpp. ss. 167–170.

⁷⁰ Korhonen-Yrjänheikki, Kati: Delfoi-paneelin valintaprosessi – esimerkkinä teknillisen korkeakoulutuksen vaikuttajasidosryhmien argumentoiva Delfoi-paneeli. Artikkelin lehdessä Futura 1/2005, ss. 115–116.

Systeemianalyysi

Tässä tutkimuksessa systeemin lähtökohtana oli esiupseerikurssilla laaditussa tutkielmassa muodostettu systeeminen malli. Systeemin muutosvoimien välistä vuorovaikutuskysyntää arvioitiin uudelleen nyt tutkitussa ilmiössä. Arviointi perustui geopolittisen analyysin, kirjallisen lähdeaineiston ja toteutetun Delfoi-tutkimuksen aineistoon⁷¹. Näin pyrittiin tunnistamaan aineistosta niitä merkkejä (signaaleja), jotka indikoivat tutkimuksessa olevien kysymysten mukaisesti systeemin muutokseen.⁷² Systeemiin vaikuttavien geopolittisten muutosvoimien löytämiseksi käytettiin ranskalaisen geopolitiikan tutkijan Patrice Gourdinin analyysimallia, missä huomioitiin kolmeen kategoriaan kuuluvat muutostekijät: maantieteelliset tekijät (maantieteellinen sijainti, ilmasto ja luonnonvarat), inhimilliset tekijät (väestötekijät, etniset erot, kielelliset erot, uskonnolliset erot ja poliittiset vaikuttimet) sekä ulkopuoliset vaikuttimet (valtiot, kansainväliset järjestöt ja muut kuten rikollisjärjestöt).⁷³ Aineistosta esiin nousseet selvät vaikuttimet ja heikot signaalit huomioitiin systeemin muutostekijöinä, ja niiden painoarvo luettelointiin muodostettaessa mahdollinen tulevaisuudenkuva⁷⁴.

⁷¹ Pirkkalainen, ss. 15–16. Jotkut systeemit ovat taksonomisia. Koska tutkittavassa ilmiössä ominaisuuksien variaatiot ovat keskenään ehdollistettuja, systeemiin voidaan kuvata niiden vuorovaikutuskysyntä. Tulevaisuustutkimuksen kannalta mielenkiintoisimpia ovat dynaamiset systeemit, joiden muuttuminen johtaa ennen pitkää systeemin koko ominaislaadun muuttumiseen. (Kamppinen, Matti, Kuusi, Osmo ja Malaska, Pentti: Mahdolliset maailmat ja niistä tietäminen. Teoksessa *Tulevaisuudentutkimus*, 2002). Tällaisena dynaamisena systeiminä voidaan nähdä tämän tutkimuksen kohteena oleva ilmiö, ilmavoimien käyttäminen ulkopoliittikan välineenä. Tällöin muutosvoimat voivat aiheutua erityisesti geopolittisista tekijöistä, mutta myös sotilaallisesti teknologian tai doktriinin muutoksesta.

⁷² Keskinen, Auli: s. 139.

⁷³ Gourdin, Patrice: *Géopolitiques, Manuel pratique*, s. 175–182. Choiseul, 2010.

⁷⁴ Selviä muutostekijöitä olivat esimerkiksi pohjoismaisen sotilas yhteistyön kehitys, Suomen ja Yhdysvaltojen yhteistyö sekä Suomen puolustusmateriaalihankinnat Yhdysvalloista. Esimerkkinä heikoista signaaleista ovat Venäjän asevoimien komentajan armeijankenraali Nikolai Makarovin lausunnot Suomen turvallisuuspolitiikasta ja Suomessa käyty poliittinen keskustelu Islannin ilmatilan valvonnasta.

KUVA 2. Tutkittavan ilmiön systeeminen vuorovaikutuskenttä⁷⁵.

2.3.4. Vastaus tutkimusongelmiin

Nykytilan kartoituksen sekä toimintaympäristön muutoksen ennakkoinnin (kirjallinen lähdeaineisto ja systeemianalyysi) seurauksena tutkijalle muodostui sisällöllinen asiantuntemus synteesin muodostamiseksi tutkittavasta aineistosta ja vastauksen löytämiseksi tutkimuksen pääongelmaan⁷⁶. Delfoi-tutkimuksen vastaukset kuvattiin erilliseen alalukuun sekä huomioitiin vastattaessa tutkimuksen pääongelmaan ja muodostettaessa mahdollinen tulevaisuuden kehityspolku.

3. KANSAINVÄLINEN DIPLOMATIA JA ASEVOIMAN KÄYTTÖ ULKOPOLITIIKAN VÄLINEENÄ

Tässä luvussa vastataan tutkimuksen toiseen alaongelmaan. Ongelman ratkaisemiseksi perehdyttiin diplomatiaa, ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä asevoimadiplomatiaa (*Defence Diplomacy*) käsittelevään kirjallisuuteen. Lisäksi käytettiin sekä Ranskassa että Yhdysvalloissa julkaistuja ilmavoimadiplomatiaa käsitteleviä artikkeleita ja julkaisuja. Ilmavoimadiplomatia on konseptuaalisena mallina uusi, ja sen sisällöstä käydään edelleen keskustelua. Tuoreen näkökulman tutkimukseen antoi Ranskan sotakorkeakoulussa toteutettu kolmeviikkoinen *la diplomatie aériennea* käsittelevä opintojakso, jonka piti nykyhetken johtava ilmavoimadiplomatian tutkija, Jérôme de Lepinois⁷⁷.

3.1. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Ulkopolitiikka on valtioiden tai niitä edustavien hallitusten toimintaa, joka kohdistuu valtion rajojen ulkopuolelle. Ulkopolitiikan toimilla pyritään turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseen ja ideologisiin tavoitteisiin. Käytännössä ulkopolitiikalla tarkoitetaan siis virka-

⁷⁵ Pirkkalainen, s. 16. Vuorovaikutuskenttä kuvaa systeemin muutosvoimia ja niiden välisiä suhteita. Ilmavoimien rooliin ulkopolitiikan välineenä vaikuttavat eniten poliittiset, sotilaalliset ja taloudelliset muutosvoimat. Sosiaalisilla ja ekologisilla muutosvoimilla on vaikutus teknologisiin ja poliittisiin muutosvoimiin. Sosiaaliset (ml. uskonnolliset ja aatteelliset tekijät) ja ekologiset muutosvoimat eivät olleet tässä tutkimuksessa merkityksellisiä, joskin niilläkin oli nähtävissä vaikutuksia muihin muuttujiin.

⁷⁶ Keskinen, Auli: s. 139

⁷⁷ LTC, PhD de Lepinois toimii tutkijana Ranskan ilmavoimien strategisessa tutkimuskeskuksessa (CESA) ja on Coutau-Bégarien jälkeen noussut ilmavoimastrategian ja -diplomatian johtavaksi tutkijaksi Ranskassa.

asemassa tai muuten johtavassa asemassa olevien henkilöiden muotoilemia päämääriä, ohjeita tai aikomuksia, joilla pyritään vaikuttamaan suvereenin valtion ulkopuolisiin toimijoihin tai tilanteisiin halutulla tavalla.⁷⁸ Tavoitteisiin voidaan pyrkiä rauhanomaisella yhteistyöllä muiden valtioiden kanssa parantamalla kahdenvälisiä suhteita tai toimimalla monikansallisissa järjestöissä. Aggressiivisempi tapa tehdä ulkopolitiikkaa on sotaan varustautuminen, sodalla uhkailu tai äärimmillään sota. Pekka Visurin mukaan sotilaallisia uhkia vastaan voidaan suojautua ulko- ja puolustuspolitiikan yhdistelmällä siten, että niiden välinen painoarvo vaihtelee tilanteen mukaan. Ulkopolitiikalla vähennetään ensisijaisesti todennäköisyyttä joutua hyökkäyksen kohteeksi. Puolustusvalmiuden ylläpito tukee silloin ulkopolitiikkaa. Jos valtio kuitenkin joutuu sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi, maanpuolustuksen merkitys kasvaa ja ulkopolitiikalla tuetaan puolustusponnisteluja sotatoimet päättävän aselevon tai rauhansopimuksen luomiseksi.⁷⁹ Asevoimilla on keskeinen rooli ulkopoliittisessa järjestelmässä, ja niitä voidaan käyttää ulkopoliittisten päämäärien saavuttamiseksi erilaisissa uhkamalleissa ja valmiustiloissa.

Ulkopolitiikka ulottuu monimuotoisena toimintana ajatuksista ja sanoista tekoihin, rauhantahtoisista suunnitelmista diplomaattiseen kommunikointiin ja sotilaallisiin toimenpiteisiin. Varhaisemmassa tutkimuksessa on korostettu sisä- ja ulkopolitiikan erillisyyttä toisistaan sekä niiden erilaisuutta politiikan sektoreina käytännön toiminnassa. Viime aikoina niitä on kuitenkin alettu pitää limittäisinä ja yhteen kietoutuvina politiikan lohkoina. Selvän erottelun sijaan on korostettu erilaisten toimenpiteiden ulko- ja sisäpoliittisia аспекteja.

Ulkopolitiikan ytimenä on perinteisesti nähty valtion olemassaolon, koskemattomuuden ja itsenäisyyden säilyttäminen, joita kutsutaan myös turvallisuuspolitiikaksi. Ulkopolitiikan piiriin on kuitenkin laskettu myös muita kansainvälisen kanssakäymisen alueita kuten talous-, sosiaali-, ympäristö- ja kulttuuripolitiikkaa. Näiden suhde turvallisuuspolitiikkaan on vaihdellut eri aikakausina ja erilaisissa poliittisissa tilanteissa.⁸⁰ Turvallisuuspolitiikan ensisijaisena tavoitteena on estää ennakolta sellaisten tilanteiden syntyminen, jotka uhkaavat turvallisuuspolitiikan päämäärien toteutumista⁸¹.

⁷⁸ Wiberg, Matti: *Politiikka Suomessa*, s. 343.

⁷⁹ Visuri, Pekka: *Turvallisuus ja puolustus*, s. 15-16.

⁸⁰ Wiberg, s. 343 ja <http://blogs.helsinki.fi/vol-spj/ulkopolitiikka/>. Luettu 6.8.2012.

⁸¹ Suomen sotilaallinen toimintaympäristö.

<http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/9b0199804ce2bb3fb992fba7bde48d6/1.5+Sotilaallinen+toimintaymp%C3%A4rist%C3%B6.pdf?MOD=AJPERES>. Luettu 7.8.2012.

Suomessa puolustusvoimien tehtävät ja ulkopoliittiset päämäärät on perinteisesti pidetty erillään toisistaan. Puolustusvoimia ei ole suurvaltojen tapaan käytetty aktiivisena työkaluna vaalimaan kansallisia strategisia intressejä, joita ovat energian saanti, strateginen läsnäolo tietyllä maantieteellisellä alueella tai pelotteeseen tähtäävä läsnäolo esimerkiksi merialueilla. Selkeämmin ulkopoliittikkaa tukeva ulottuvuus on puolustusvoimien osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan. Monikansallisessa kriisinhallinnassa on keskeistä toiminnan vaikuttavuus kriisialueella ja sen merkitys Suomen turvallisuuteen ja kansainväliseen asemaan⁸². Puolustushallinnon kannalta tärkeää on osallistumisesta saatava hyöty puolustuskyvyn kehittämisessä ja sen uskottavuuden osoittamisessa.⁸³

Tutkimusprosessin aikana hahmottui, että ulko- ja turvallisuuspolitiikan, puolustuspolitiikan ja diplomatian määritelmät eivät ole kollektiivisesti hyväksytyjä. Virkamiehillä, poliitikoilla ja tutkijoilla on erilaisia tulkintoja edellä mainittujen käsitteiden suhteista toisiinsa, ja erityisesti asevoimien roolia ulko- ja turvallisuuspoliittisessa kontekstissa pidetään erilaisena. Usein koetaan, että asevoiman käyttö sotaa lukuun ottamatta ei liity ulkopoliittikkaan lainkaan. Carl von Clausewitz määrittelee asevoimien käytön ulkopoliitikassa laaja-alaisemmin. Sota on väkivallan käyttöä, jonka tarkoituksena on pakottaa vastustaja taipumaan tahtoomme. Näkyvä piirre *Sodankäynnistä*-kirjassa on politiikan ja sodan välinen kytkentä. Sotatoimet nähdään vain keinona saavuttaa poliittiset tavoitteet. Ilman tämän tiedostamista sodasta tulee itsetarkoitus. Von Clausewitz korostaa, että sota on vain politiikan jatkamista muilla keinoilla. Sotaa ei näin ollen voi irrottaa poliittisesta yhteydestään: sota ei ole vain poliittista toimintaa vaan todellinen politiikan väline. Sodan erikoisominaisuudeksi jää vain sen keinojen erityinen luonne pyrkimyksenä ratkaista tilanne väkivallan keinoin tai uhkaamalla sillä. Sotapäällikkö voi vaatia, etteivät politiikan suuntauksat ja tarkoitukset asetu sodan keinoja vastaan, eikä tämä vaatimus ole vähäinen. Vaikeampaa on arvioida, miten vahvasti se yksittäisissä tapauksissa vaikuttaa poliittisiin tarkoituksiin. Sodan tavoite on poliittisen tarkoituksen

⁸² Sotilaallisen kriisinhallinnan vaikuttavuuden arviointi on noussut kuluvana vuonna sotilaallisen kriisinhallinnan ympärillä käytävään keskusteluun. Vaikuttavuuden merkitystä kuvaa maaliskuussa 2012 perustettu tutkimushanke *KRIHAVA*, mikä toteutetaan poikkihallinnollisena yhteistyönä puolustusministeriön, sisäasiainministeriön ja ulkoasiainministeriön yhteistyönä. Hankkeen tavoitteena on kehittää kokonaisvaltaisen kriisinhallintatoiminnan vaikuttavuuden arviointia neljästä eri näkökulmasta: 1) osallistumisen vaikutus Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan sekä yhteiskunnan turvallisuuteen, 2) osallistuminen kansainvälisiin järjestöihin, operaatioihin ja kriisinhallinnan kehittämiseen, 3) Suomen kontribuutiot kentällä ja tulosten kestävyys ja 4) toiminnasta saatava hyöty kotimaassa. PLM:n ilmoitus FI.PLM 2012-1510, 27.3.2012.

⁸³ Puolustusvoimien sotilaallisen kriisinhallinnan konsepti (luonnos). Pääesikunta, Suunnitteluosasto, 2009. 18.3.2009.

toteuttaminen, ja koska sota on keino, keinoa ei voi koskaan ajatella ottamatta huomioon tavoitetta.⁸⁴

Von Clausewitzin teesi sodan dualistisesta luonteesta on perustana hänen analyysinsä kaikista niistä järjestelmällisen väkivallan käytön muodoista, joita sodassa esiintyy. Tällä tarkoitetaan koko spektriä diplomaattisissa yhteyksissä sotilaallisella väkivallalla uhkaamisesta aina tietoiseen hävityssotaan. Von Clausewitz tähdentää erityisesti sitä, että sota on aina luonteeltaan poliittinen, eikä sitä sen vuoksi voi pitää erillisenä ilmiönä. Vihollisen voittaminen sotilaallisin keinoin ja tämän taistelutahdon nujertaminen eivät ole itsetarkoitus vaan keino saavuttaa poliittisia päämääriä. Von Clausewitzin ajatus on, että poliittiset päättäjät antavat sotilasstrategialle sen muodon. Viime kädessä juuri poliitikot ohjaavat ja valvovat sotaa sekä asevoimien kehittämistä. Siksi heidän on tehtävä tiivistä yhteistyötä sotilasjohtajiensa kanssa valtion poliittisia ja sotilaallisia strategioita muotoiltaessa.⁸⁵

Myös ranskalainen Tony Morin on tarkastellut von Clausewitzin ajatusten mukaisesti ulkopoliitiikan ja sodankäynnin suhdetta. Hän toteaa, että käytännön tasolla kaksi maailmaa, diplomatia (*Diplomacy*) ja puolustus (*Defence*) ovat lähenemässä toisiaan. Esimerkkinsä Morin havainnollistaa kuvaamalla ranskalaisessa yhteiskunnassa ulkoministerin ja puolustusministerin erilaisia rooleja ja nykyisiä pyrkimyksiä kehittää heidän edustamiensa hallinnonalojen prosesseja kansallisten strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Perinteisesti ulkoministeri pyrkii vaikuttamaan muihin valtioihin ulkomaille akkreditoitujen diplomaattien kautta. Vastaavasti puolustusministeri pyrkii vahvistamaan asevoimiensa suorituskykyä suhteessa muihin valtioihin tai käyttää asevoimia suoraan tai välillisesti kansallisten intressien saavuttamiseksi. Jotta valtion ulkopoliittiset päämäärät voitaisiin saavuttaa mahdollisimman tehokkaasti kansainvälisessä järjestelmässä, on edellä mainittujen ministereiden ja heidän ministeriöidensä oltava jatkuvassa vuorovaikutuksessa ulkopoliittisen vaikuttavuuden vahvistamiseksi.⁸⁶

⁸⁴ Rekkedal s. 83, alun perin teoksessa *Sodankäynnistä*, von Clausewitz, Carl.

⁸⁵ Sama s. 59.

⁸⁶ Morin, Tony. *Cadre et cartographie de la diplomatie aérienne française*. Julkaisussa *Penser les ailes françaises* n:o 27., kevät 2012.

3.2. Asevoiman käyttö diplomatian välineenä

Kuten edellä von Clausewitzin dualistinen ajattelu osoittaa, asevoimat liittyvät keskeisesti valtion harjoittamaan ulkopoliitiikkaan ja sen päämäärien saavuttamiseen. Hän korosti poliitikkojen ja sotilaiden vuorovaikutuksen merkitystä strategisten päämäärien oikeellisuuden varmistamiseksi. Tällöin von Clausewitz ei kuitenkaan ajatellut sodankäyntiä tai asevoimien roolia puhtaasti diplomatian välineenä. Jokaisella vuosisadalla ulkopoliitiikka ja diplomatia ovat saaneet erilaisia muotoja kansainvälisessä järjestelmässä. 1600-luvulla Ranska toi esiin kardinaali Richelieun modernin lähestymistavan kansainvälisiin suhteisiin. Se perustui kansallisvaltion periaatteeseen, jossa kansallinen intressi oli kansainvälisten suhteiden kautta vahvistaa oman valtion asemaa suhteessa muihin valtioihin. Seuraavalla vuosisadalla Iso-Britannian voiman tasapainon periaate vaikutti eurooppalaiseen diplomatiaan lähes 200 vuoden ajan. 1800-luvulla Napoleonin sodan jälkeen itävaltalaisen Metternichin *Concert of Europe* jatkoi voiman tasapainon periaatteita eurooppalaisten valtioiden välillä aina ensimmäiseen maailmansotaan saakka.⁸⁷

Asevoimien vaikutus on heijastanut myös eri aikakausilla ulkopoliittisten päämäärien tavoittelemiseen. Välillä asevoimien merkitys on nähty voiman tasapainon saavuttamisessa ja äärimmäisessä tilanteessa sodan voittamisen tavoittelemisessa. Kolonialismin aikakaudella merivoimien rooli korostui uusien mantereiden valloittamisessa. Kylmän sodan aikakaudella voimapolitiikkaan kuuluva asevarustelu ja sotilaallisen potentiaalin kasvattaminen sekä sotilaallisen potentiaalin sijoittaminen maantieteellisesti suhteessa vastustajaan korostivat asevoimien roolia ulkopoliittisena instrumenttina⁸⁸. Kylmän sodan päätyttyä sota terrorismia vastaan muutti erityisesti yhdysvaltalaisista sotilasstrategiaa entistä hyökkäävämpään suuntaan. Kylmän sodan aikaista ”patoamisen oppia” ei enää pidetty pätevänä estämään uhkia⁸⁹, mutta toisaalta kylmän sodan päättyessä kasvanut usko yhteistyön voimaan vahvasti ajatusta kollektiivisesta ja globaalista turvallisuudesta. Syyskuun 11. päivän terrori-iskun seurauksena Yhdysvallat ja sen liittolaiset ovat tehneet asevoimiensa avulla aggressiivista ulkopoliitiikkaa (*GWOT, Global War on Terror*)⁹⁰.

⁸⁷ Kissinger, Henry: *Diplomacy*, s. 17.

⁸⁸ Sama.

⁸⁹ Visuri, Pekka: *Maailman muutos ja Suomi*, s. 142 sekä Limnell, s. 47–52.

⁹⁰ Limnell: s. 52–24.

Asevoimien käyttöön ulkopoliittisena välineenä on vaikuttanut myös kollektiiviseen turvallisuuteen tähtäävän maailmanjärjestön Yhdistyneiden Kansakuntien kehitys. Kylmän sodan päätyttyä kehittynyt suurvaltojen yhteisymmärrys paransi YK:n turvallisuusneuvoston toimintakykyä, ja erityisesti Lähi-idän ja Afrikan konflikteihin on kyetty reagoimaan varsin tehokkaasti⁹¹. Kollektiivisen turvallisuusajattelun kehitys on saanut jopa aiempia perivihollisia toimimaan rinta rinnan kriisinhallintaoperaatioissa tai humanitäärisissä tehtävissä luonnonkatastrofialueilla.

Yhdysvaltalaisella turvallisuusyhteistyöllä on kolme keskeistä tavoitetta. Se rakentaa kumppanuuksia ja kansainvälisiä suhteita siten, että Yhdysvallat voi vaikuttaa muihin valtioihin ja niiden asevoimiin. Lisäksi tavoitteena on tukea muiden valtioiden asevoimien kehitystä, jotta ne voivat toteuttaa operaatioita koalitiossa Yhdysvaltojen kanssa tai itsenäisesti tukien amerikkalaisia ulkopoliittisia päämääriä. Yhteistyön tavoitteena on myös mahdollistaa globaalisti maa-, meri- ja ilmatilan käyttö, jotta Yhdysvallat voi toteuttaa itsenäisiä operaatioitaan joustavasti.⁹² Turvallisuusyhteistyön merkitystä kuvaa Yhdysvaltalainen määritelmä, jonka mukaan turvallisuusyhteistyö ei ole epäitsekästä mutta ei myöskään vailla ulkopoliittisia päämääriä⁹³. Suomen kaltaisella maalla turvallisuusyhteistyön tavoitteet poikkeavat luonnollisesti yhdysvaltalaisesta tavoitteenasettelusta. Joka tapauksessa puolustusvoimat on merkittävä instituutio, joka voi tukea Suomen kansallisten strategisten ja ulkopoliittisten päämäärien saavuttamista.

Ranskan johtava strategian ja sotahistorian tutkija Hervé Coutau-Bégarie määrittelee asevoimadiplomatian (*la diplomatie militaire*) laaja-alaisesti asevoimien käyttämisenä ulkopoliittikan palvelemiseksi eri keinoin kaikissa *sotaa alempiasteisissa* kriiseissä. Merivoimadiplomatia (*la diplomatie navale*), maavoimadiplomatia (*la diplomatie terrestre*) sekä ilmavoimadiplomatia (*la diplomatie aérienne*) sisältävät kullekin puolustushaaralle

⁹¹ Visuri: Maailman muutos ja Suomi, s. 24.

⁹² Zajec, Oliver : *Le rôle de la composante aérienne dans la doctrine américaine du FID*, s. 3. LtCol Michael J. McCarthy (USAF) määritelmä julkaisun johdannossa. Vastaava tavoite on nähtävissä Suomen ja Yhdysvaltojen suhteissa puolustusvoimien ilmasta maahan asejärjestelmien FMS kauppaan liittyen.

⁹³ Ajatusta tukee YK :n yleiskokouksen vuonna 2005 hyväksymä suojeluvastuun periaate, joka velvoittaa jokaista valtiota tai valtion olleessa kykenemätön, kansainvälistä yhteisöä suojelemaan ko. valtion kansalaisia sotarikoksilta, kansanmurhalta, etnisiltä puhdistuksilta tai rikoksilta ihmisyyttä vastaan. Petman kuvaa Darfurin, Libyan, Norsunluurannikon, Jemenin ja Etelä-Sudanin päätöslauselmia sekä operaatioiden osin itsekkäitä tavoitteita mm. öljyvarantojen turvaamiseksi. *Helsingin Sanomat*, pääkirjoitus 16.8.2012. Suomella voi olla edessä vaikeita valintoja. Petman Jarna.

ominaisista suorituskyyistä johtuvia eroja.⁹⁴ Määritelmä ei ole aukoton, tai ainakin rajanveto diplomaattisen tehtävän (*Diplomatic Mission*) tunnistamiseksi on ajoittain vaikeaa, vaikka useimmissa tapauksissa on myös ulkopoliittinen aspekti asevoimia käytettäessä. De Lespinois painottaa eroa sodan ja sitä alempiasteisten konfliktien välillä. De Lespinois'n mukaan erityisesti uhkaan perustuva vaikutus (*coercition*) ja voiman näyttäminen (*puissance*) tilanteissa, joissa halutaan vaikuttaa epäsuorasti (ilman kineettistä asevaikutusta) ovat asevoimadiplomatiaa⁹⁵. Ranskalainen kenraali André Beaufre käsittelee asevoimadiplomatiaa suoran ja epäsuoran strategian kautta (*stratégie directe / stratégie indirecte*) ja kuvaa epäsuoraa lähestymistapaa seuraavasti: ”kaikki ne konfliktin muodot, joissa päämääränä ei ole saavuttaa suoranaista aseellista yhteenottoa, vaan epäsuorilla lähestymistavoilla poliittisesti, taloudellisesti tai sotilaallisesti saavuttaa suotuisa tilanne, mikä voidaan lopullisesti ratkaista neuvotteluteitse”⁹⁶.

Ajankohtaisena esimerkkinä valtion painoarvon vahvistamisesta kansainvälisessä järjestelmässä voidaan pitää vuoden 2011 Libyan sotaa, johon osana kansainvälistä koalitiota osallistuivat myös Norjan, Tanskan ja Ruotsin ilmavoimat. Yhdysvaltojen väistyvä puolustusministeri painotti Norjan ja Tanskan roolia Libyan sodassa vuonna 2011. Vastaavasti Naton pääsihteeri Anders Fogh Rasmussen ylisti Naton ja Ruotsin suhteita sekä Ruotsin aktiivista roolia yhteistyön ja rauhan edistäjänä⁹⁷. Libyan sodan myötä Ruotsin sai ”kokoistaan suuremman” aseman kansainvälisessä mediassa. Rasmussen ylisti Ruotsin kontribuutiota: ”*Without prejudging deliberations in the Parliament, I would like to stress the importance of the Swedish contribution. Across the board, Sweden is an active provider of security and stability.*”

”*Sweden is a valuable partner of NATO. Sweden contributes in a very significant way to a number of NATO led operations, such as in Afghanistan and in KFOR. I express my strong appreciation for that.*”⁹⁸

⁹⁴ Coutau-Bégarie, Hervé: *Qu'est que la diplomatie aérienne?* Teoksessa *Penser les ailes françaises*, no 24., ss. 16–18.

⁹⁵ De Lespinois, Jérôme: *La diplomatie aérienne: the new gunboat diplomacy*, teoksessa *Penser les ailes françaises*, no 24., s. 21–23.

⁹⁶ Sama, alun perin teoksessa Beaufre: *Vue d'ensemble de la stratégie, politique étrangère.*

⁹⁷ Forss & kumpp. s. 7. ja http://www.nato.int/cps/en/SID-D10DA4D7-E39EE13F/natolive/news_71925.htm?selectedLocale=en. Luettu 21.8.2012.

⁹⁸ http://www.nato.int/cps/en/SID-D10DA4D7-E39EE13F/natolive/news_71925.htm?selectedLocale=en. Luettu 21.8.2012.

Artikkelissa arvotettiin hyvin korkealle Ruotsin tehokkuus, proaktiivisuus sekä Ruotsin aikaisempi historia kansainvälisen turvallisuuden edistäjänä.⁹⁹

3.3. Ilmavoimadiplomatia-käsitteen syntyminen

Ranskalaisen runoilija ja diplomaatti Paul Claudel loi käsitteen *la diplomatie aérienne* toimiessaan Ranskan suurlähettiläänä Washingtonissa. Toukokuussa 1927 Charles Lindbergin ylittäessä Atlantin yksinlennolla Claudet katsoi *New York Times* -lehden haastattelussa tulevaisuuteen pohtiessaan ilmailun merkitystä ulkopoliittisena ulottuvuutena. Vaikka ilmailun rooli ulkopoliitikassa liittyi alkuaikoina transatlanttiseen kaupalliseen lentoliikenteeseen, sotilasilmailu tiedostettiin jo varhaisessa vaiheessa myös ulkopoliittiseksi työvälineeksi.

Nykyinen *la diplomatie aérienne* -käsite perustuu professori Coutau-Bégarien johtamaan ranskalaiseen tutkimustraditioon. Ensimmäinen ilmavoimadiplomatiaa koskeva artikkeli julkaistiin kuitenkin Yhdysvalloissa vuonna 1994. James O. Possin Naval War Collegessa julkaisema tutkielma *Air Power: New Gunboat Diplomacy* ennakoii ilmavoimien (*Air Power*) merkityksen kasvavan tulevaisuudessa Yhdysvaltojen ulkopoliitikassa. Poss sai inspiraationsa James Cablen julkaisusta *Gunboat Diplomacy* (1971) sekä Brookins Institutionin tutkijoiden Barry M. Blechamin ja Stephen S. Kaplanin tutkimuksesta *Force without War: U.S. Armed Forces as a Political Instrument* (1978).¹⁰⁰ Cablen mukaan *Gunboat Diplomacy* eli tykkivenediplomatia¹⁰¹ määritellään rajoitetusti merivoiman käytöksi tai sillä uhkaamiseksi muissa tilanteissa kuin sodassa. Tällöin merivoimien käytöllä pyritään turvaamaan tai edistämään kansallista intressiä tai suojelemaan oman valtion kansalaisia rajoitetuissa konflikteissa tai tilanteissa, joissa toisen osapuolen vihamielinen tai uhkaava ele ylittää tilanteeseen puuttumisen kynnyksen. Tilanteissa pyritään välttämään omia tappioita, ja aseellinen voimankäyttö minimoidaan.¹⁰² Tähän logiikkaan perustuu myös

⁹⁹ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52535.htm. Luettu 21.8.2012. On mielenkiintoista tarkastella ilmavoimadiplomatian näkökulmasta Libyan sodan merkitystä Ruotsin ulkopoliittiselle painoarvolle Natossa, Euroopan unionissa tai vaikka suhteessa Suomeen. Myös kaupallisen diplomatian näkökulmasta voidaan tarkastella Libyan sodan merkitystä ruotsalainen Jas-39 Gripen -koneen rooliin hävittäjämarkkinoilla.

¹⁰⁰ *Défense & Sécurité Internationale*. No 57, maaliskuu 2010. Artikkelin kirjoittaja Jérôme de Lespinois.

¹⁰¹ Coutau-Bégarie toteaa, että ilmavoimadiplomatia on käsitteenä uusi, ja *Gunboat Diplomacy* on selvästi pidemmälle tutkittu ja määritelty kuin *Air Diplomacy*.

¹⁰² Cable, James: *Gunboat Diplomacy 1919-1979*. St-Martins Press, New York, 1981, s. 288.

ilmavoimadiplomatian käsite¹⁰³. Molemmissa edellä mainituissa teoksissa näkökulma on voimalla uhkaaminen (*coercitive*), ja muut nykyaikaiseen diplomatiaan sisältyvät keinot tulevat esille vasta myöhemmissä ilmavoimadiplomatiasta käsittelevissä tutkimuksissa.

Ulkomaalaisessa tutkimuskirjallisuudessa ilmavoimadiplomatia-käsitettä kuvataan vaihtelevasti. Vaikka mm. von Clausewitz määrittelee myös sodan ulkopoliittikan äärimmäiseksi keinoksi, ilmavoimadiplomatiasta käsittelevä tutkimus sulkee usein ilmavoiman aseellisen voimankäytön matalan ja korkean intensiteetin konflikteissa ilmavoimadiplomatian ulkopuolelle¹⁰⁴. Toisaalta usein korostetaan myös ilmavoimien kineettistä voimankäyttöä diplomatian keinona rajatuissa konflikteissa. Huolimatta erilaisista tulkinnoista ilmavoimadiplomatian käsitteestä voidaan sulkea pois ilmavoiman käyttäminen laajamittaisessa sodassa.

Jotta voisimme analysoida ilmavoimadiplomatian käsitettä, on luonnollisesti tarkasteltava, mitä on diplomatia¹⁰⁵. Myöskään diplomatialle ei löydy yhtä yleisesti tunnustettua määritelmää. Useissa diplomatiaa käsittelevissä teoksissa on kuitenkin yhteneviä elementtejä, joista voidaan nostaa esiin yhteisenä tekijänä poliittisten toimijoiden (useimmiten valtioiden) kansainvälisessä ympäristössä toteuttamat rauhanomaiset prosessit ja yhteistyö, joilla pyritään saavuttamaan kansallisia intressejä¹⁰⁶. Diplomatia perustuu terminä kreikkalaiseen sanaan *diploun*¹⁰⁷. Plischke määrittelee nykyaikaisen diplomatian prosessiksi, jossa poliittiset toimijat (valtiot) luovat ja ylläpitävät virallisia suhteita suorasti ja epäsuorasti omien tavoitteidensa ja intressiensä saavuttamiseksi kansainvälisessä toimintaympäristössä. Nämä poliittiset prosessit

¹⁰³ Droit, Yohan. Artikkelin *Introduction au concept de diplomatie aérienne* teoksessa *Penser les Ailes Françaises*, no 24 2010/2011, s. 10. Ranskan ilmavoimien strategisen tutkimuskeskuksen (CESA) julkaisu.

¹⁰⁴ Tutkimusaineiston perusteella ilmavoimadiplomatian rajaaminen jää epäselväksi. Vaikka sota luokitellaan puhtaasti sotilaalliseksi voimankäytöksi ja diplomatian ulkopuolelle kuuluvaksi, aineistossa ilmenee lukuisia esimerkkejä ilmavoimadiplomatiasta, joissa ilmavoimien suorituskykyä on käytetty perinteisessä sodassa.

¹⁰⁵ Uusi sivistyssanakirja määrittelee diplomatian kansainvälisten suhteiden ylläpitämiseen tähtääväksi toiminnaksi (ransk. *diplomatie*, kreik. *diploma* 'suosituskirje'), kuv. taitava, varovainen menettely. Aikio, Annukka, Uusi sivistyssanakirja, s. 150

¹⁰⁶ Hamilton, Keith ja Langhorne, Richard: *The Practise of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration*, s. 9.

¹⁰⁷ Rooman imperiumin aikana edellytettiin kauttakulkuun henkilöllisyyden todentamiseen passeja, *diploun*, imperiumin reiteillä kulkeneilta henkilöiltä. Alun perin passeina toimivat metallilevyt, joita alettiin kutsua myöhemmin diplomeiksi. Jo aiemmin kreikkalaiset käyttivät Välimeren itäisillä alueilla kaupunkivaltioiden sanansaattajia (*angelos*), julistajia (*keryx*) sekä kaupunkivaltioiden edustajia (*proxenos*) valtioiden välisten suhteiden toteuttamiseksi. Wikipedia: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Diplomatia>, luettu 7.8.2012.

ovat muuttuvia ja riippuvaisia valtioiden välisten suhteiden ja kansainvälisen järjestelmän kehityksestä¹⁰⁸.

Täsmällisemmin diplomatian määrittelee S. L. Roy kahdeksan kategorian kautta¹⁰⁹:

- Diplomatiaa toteutetaan valtion turvallisuuden takaamiseksi
- Neuvottelut ovat diplomatian tärkein keino
- Neuvotteluilla edistetään valtiollisia intressejä
- Diplomatiaa toteutetaan valtiollisten intressien saavuttamiseksi rauhanomaisin keinoin
- Usein diplomatian merkitys korostuu sodan tai konfliktin uhatessa
- Diplomatia liittyy läheisesti valtioiden ulkopoliittisiin päämääriin
- Nykyaikainen diplomatia on valtiollinen toimintatapa
- Diplomatia on erottamaton osa valtioiden välistä toimintaa

Royn määritelmä kuvaa diplomatian keinoja ja päämääriä ja jättää ulkopuolelle kaupallisten intressien, kulttuurillisten ja ideologisen tavoitteiden sekä ystävyyden ja kumppanuuden merkitysten korostamisen. Lisäksi diplomatiaan sisältyy joidenkin määritelmien mukaan ulkomailla olevien oman valtion kansalaisten suojelu tai omalle valtiolle epämieluisien valtioiden toiminnan vaikeuttaminen esimerkiksi eristämisen tai kauppasaarron keinoin. Organski tuo esiin diplomatian merkityksen taloudellisesti edullisimpana keinona korostaa valtion painoarvoa kansainvälisessä järjestelmässä. Sekä diplomatia että sodankäynti ovat keinoja valtiollisten tavoitteiden saavuttamiseksi eivätkä tavoitteita itsessään. Tämä kuvastaa ilmavoimadiplomatian roolia ulkopoliitiikan kokonaisuudessa¹¹⁰.

Yleisesti diplomatian teoriaa käsittelevä kirjallisuus kuvaa valtion harjoittaman diplomatian sisältävän noin kymmenen diplomatian kategoriaa. Lisäksi diplomatian ympärillä viime vuosina käytyyn keskusteluun on tuotu myös uusia näkökulmia, jotka sisältyvät seuraavaan luetteloon. Vaikka määrittelemisen on haastavaa, ja eri määritelmät sisältävät myös toistensa elementtejä, näiden määritelmien käsittely on välttämätöntä ilmavoimadiplomatian käsitteen

¹⁰⁸ Prémont, Karine: *La politique étrangère des grandes puissances*, Presses de l'Université Laval, 2011. ss. 161–162.

¹⁰⁹ S. L. Roy, *Diplomacy*. 1984. s. 1.

¹¹⁰ Lowther, Adam B. Artikkelin Air Diplomacy : *The United States Air Force's Contribution to American Diplomacy* teoksessa *Penser les Ailes Françaises*, no 24 2010/2011, s. 71–73. Ranskan ilmavoimien strategisen tutkimuskeskuksen (CESA) julkaisu.

konseptuaaliseksi analysoimiseksi. Diplomaattisista suhteista ja diplomatiasta on säädetty myös diplomaattisia suhteista koskevassa Wienin yleissopimuksessa (4/1970)¹¹¹.

1) Traditionaalinen diplomatia (*Traditional Diplomacy*)

Traditionaalisessa mielessä diplomatia on ulkopoliittikan ammattilaisten, diplomaattien, harjoittamaa toimintaa, tilannetietoisuuden lisäämistä ja kansainvälisten suhteiden ylläpitämistä valtioiden välillä. Toiminta tapahtuu yleisesti hyväksytyssä kontekstissa neuvotteluteitse. Diplomatian keskeinen osa on diplomaattistatuksellisten henkilöiden vaihtaminen valtioiden välillä. Diplomaattiset prosessit ovat usein yhtä tärkeitä kuin diplomaattien tavoittelemat päämäärät vahvojen traditioiden ja diplomaattisen protokollan seurauksena.

2) Kaupallinen diplomatia (*Commercial Diplomacy*)

Kaupallinen diplomatia pyrkii edistämään julkisen tai yksityisen teollisuuden ja kaupan etuja, jotka tukevat kansallisia valtiollisia intressejä. Tällä pyritään vaikuttamaan ulkovaltojen päätöksentekoon kauppasopimusten, kaupallisen tuen ja investointien edistämiseksi. Kaupallinen diplomatia on usein ministeriöiden tai valtiollisten taloutta tai kauppaa edistävien tahojen toimintaa suoraan, mutta myös yritysten ja yhteisöjen edustajien toteuttamaa vuorovaikutusta ulkovaltojen edustajien kanssa. Verrattuna traditionaaliseen diplomatiaan kaupallinen diplomatia on usein epämuodollisempaa, koska sitä eivät sido samanlaiset traditiot eikä se ole ammattidiplomaattien harjoittamaa. Kuitenkin kaupallisen diplomatian merkitys kasvaa valtioiden välisten kauppasuhteiden korostuessa.

3) Totalitääriäinen diplomatia (*Totalitarian Diplomacy*)

Totalitääristä diplomatiata harjoittavien valtioiden määrä on vähentynyt Neuvostoliiton ja Varsovan liiton hajoamisen myötä. Tämä diplomatian muoto korostaa poliittisten voimakeinojen käyttöä, ja usein toimintatavat ja tavoitteet ovat joustamattomia. Osa totalitäärisen diplomatian tavoitteista liittyy valtion omien kansalaisten ohjaamiseen ja mielipiteeseen vaikuttamiseen ulkovaltojen kritiikkiä vastaan. Kansainvälisessä

¹¹¹ <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1970/19700004>. Luettu 30.8.2012.

järjestelmässä totalitääristä diplomatiaa harjoittavat valtiot pitävät usein muuta kansainvälistä yhteisöä valtiollisena uhkana. Totalitääristä diplomatiaa harjoittavat valtiot luovat myös valtioiden välistä epätasapainoa. Esimerkkinä totalitääristä diplomatiaa harjoittavasta valtiosta voidaan käyttää Pohjois-Koreaa. Siinä ilmenee totalitäärisen diplomatian kaksi keskeisintä menetelmää: ulospäin suunnattu propaganda ja väärän kuvan antaminen todellisuudesta omille kansalaisille.¹¹²

4) Konferenssidiplomatia (*Conference Diplomacy*)

Moni valtio käyttää konferenssidiplomatiaa useimmiten konfliktien ennaltaehkäisemiseksi ja sovittelumiseksi. Erilaisiin kansainvälisiin liittoihin (kuten YK, Nato, G8 ja WTO) kuuluvat valtiot pyrkivät vaikuttamaan kollektiivisesti maailmanpolitiikkaan usein tilanteessa, jossa diplomatian kohteena oleva valtio on irtisanoutunut kansainvälisistä normeista tai toimii kollektiivisen näkemyksen vastaisesti.¹¹³

5) Julkisuusdiplomatia (*Public Diplomacy*)

Julkisuusdiplomatiaan liittyy kansallisten arvojen, intressien, kulttuurin tai ylipäätään sanoman välittäminen, jolla halutaan vaikuttaa kansainvälisessä yhteisössä yleiseen mielipiteeseen. Tällaisia ovat esimerkiksi valtioiden ylläpitämät kulttuuri-instituutit¹¹⁴. Sotilaallisessa kriisinhallinnassa julkisuusdiplomatiaan liittyy tavoite *winning minds and hearts*, myönteinen vaikuttaminen mielipiteeseen tai julkisuuskuvaan¹¹⁵. Lisäksi yksi ulko- ja turvallisuuspoliittinen tavoite on välittää mahdollisille vastustajille kuvaa valtion sotilaallisesta kapasiteetista tai jopa ylivertauisuudesta. Näin nostetaan vastustajan kynnystä uhata sotilaallisella voimalla tai käyttää voimaa. Kaikista diplomatian osa-alueista julkisuusdiplomatian harjoittaminen edellyttää kenties kaikkein eniten kansainvälisen järjestelmän, historian, kulttuurin, kielen, politiikan ja uskontojen laaja-alaista ymmärtämistä.

¹¹² Alunperin teoksessa Pinkston, Daniel A, *North Korea's Foreign Policy Towards United States, Strategic Insights*, Vol. 5, Issue 7, syyskuu 2006, http://cns.miis.edu/other/pinkston_strategic_insights_sep06.pdf

¹¹³ Lowther. Alunperin teoksessa Kaufman, Johan, *Conference Diplomacy : An Introductory Analysis*.

¹¹⁴ Prémont: s. 165–166.

¹¹⁵ Ranskan kielessä tavoitetta kuvaa sana *rayonnement*, säteileminen.

6) Ennaltaehkäisevä diplomatia (*Preventive Diplomacy*)

Ennaltaehkäisevän diplomatian käsite syntyi Dag Hammarskjöldin toimesta johdantona Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen vuosiraporttiin vuonna 1960. Laajasti ymmärrettynä ennaltaehkäisevän diplomatian päämääränä on vaikuttaa mahdollisien konfliktien syntymiseen ennaltaehkäisevästi siten, että sotilaallisen potentiaalin käyttö konfliktin ratkaisemiseksi voidaan välttää. Näin mahdollisissa syntyvissä konfliktitilanteissa pyritään neuvotteluteitse löytämään kaikkia osapuolia tyydyttävä ratkaisu. Usein ennaltaehkäisevässä diplomatiassa valtioiden välillä sovittelijana toimii puolueeton kolmas osapuoli.¹¹⁶

7) Resurssidiplomatia (*Resource Diplomacy*)

Resurssidiplomatian erityispiirteenä on huomion kiinnittäminen elintärkeisiin resursseihin, kuten ruokaan, veteen, energiaan tai luonnonvaroihin. Vaikka resurssidiplomatia on kaikkien valtioiden intresseissä, suurvaltojen välisessä valtataistelussa resurssidiplomatialla on erityinen merkitys. Usein resurssidiplomaattisten keinojen osoittautuessa riittämättömiksi suurvallat pyrkivät saavuttamaan strategiaan resursseihin liittyvät päämääränsä asevoimien käytöllä. Resurssidiplomatian merkityksen arvellaan edelleen kasvavan erityisesti nousevien suurvaltojen sekä Yhdysvaltojen ja Kiinan kamppaillessa öljyn ja maakaasun riittävydestä. Esimerkkinä resurssidiplomatiasta voidaan pitää Venäjän maakaasukiistaa Ukrainan kanssa tai öljysaartoa vuosina 1973–1974.

8) Humanitäärinen diplomatia (*Humanitarian Diplomacy*)

Humanitäärinen diplomatia on käsitteenä muodostunut toisen maailmansodan jälkeen. Humanitäärinen diplomatia pyrkii tyypillisesti tukemaan paikallista väestöä luonnonkatastrofien tai sotatoimien kohteeksi joutuneilla alueilla välttämättömien elinolosuhteiden varmistamiseksi. Esimerkki laaja-alaisesta humanitäärisestä avusta on Yhdysvaltojen Marshall-apu Euroopan jälleenrakentamisen tukemiseksi toisen

¹¹⁶ Lowther. Alunperin teoksessa *Preventive Diplomacy: Stopping Wars Before They Start* julkaistu artikkeli Boutros Boutros Gali: *Challenges of Preventive Diplomacy*.

maailmansodan jälkeen. Vaikka tavoitteet ovat humanitääriset, tämäkin diplomatian osa-alue on osa aktiivista diplomatiaa, ja sen taustalla ovat laajemmat valtiolliset intressit.¹¹⁷

9) Suojeluun tähtäävä diplomatia (*Protective Diplomacy*)

Suojeluun tähtäävä diplomatia pyrkii valtion kansalaisten fyysisen koskemattomuuden varmistamiseen ulkomailla. Diplomatian osa-alueena suojeluun tähtäävä diplomatia on varsin uusi, eikä alaa käsittelevää kirjallisuutta ole. Ensimmäinen kansainvälinen konferenssi (*The International Conference on Protective Diplomacy and Peace Making*) järjestettiin vuonna 2009 pyrkimyksenä kehittää suojeluun tähtäävän diplomatian lähestymistapaa kansainvälisellä foorumilla. Suojeluun tähtäävän diplomatian tavoitteet ovat usein ajallisesti rajatut.¹¹⁸

10) Sotilaallinen diplomatia (*Military Diplomacy*)

Ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskeisin osa-alue on sotilaallinen diplomatia. Willardin mukaan sotilaallinen diplomatia on sotilasdiplomaattien ja sotilaiden toteuttamaa kansainvälistä vuorovaikutusta ja neuvotteluita, joilla pyritään vaikuttamaan kunkin valtion sotilaalliseen toimintaympäristöön. Tämän diplomatian keinovalikoima on laaja ja käsittää mm. sotilasasiamiesten kanssakäymisen, asekaupan ja kansainvälisen koulutus- ja harjoitusyhteistyön. Sotilasasiamiesten lisäksi myös muut kriisi- ja sotatoimialueilla sekä kansainvälisissä tehtävissä olevat sotilaat toteuttavat diplomatiaa.¹¹⁹ Esimerkkinä vierailuin toteutettavasta diplomatiasta ovat korkean tason sotilashenkilöstön vierailut.

11) Uhkaan perustuva diplomatia (*Coercive Diplomacy*)

Uhkaan perustuva diplomatia voidaan määritellä sekä sen keinojen että päämäärien perusteella. Uhkaan perustuva diplomatia on sotilaallisen voiman näyttöä siten, että sen voimakkuus eli riittävän korkea sotilaallinen potentiaali saa vastustajan luopumaan

¹¹⁷ Lowther. Alunperin teoksessa Larry Minear & Hazel Smith: *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*.

¹¹⁸ Lowther: s. 76. *Penser les ailes francaises* no 24. La diplomatie aérienne. Centre d'études stratégiques aérospatiales, Pariisi, 2010.

¹¹⁹ Lowther. Alunperin teoksessa Willard, James: *Military Diplomacy : An Essential Tool of Foreign Policy at the Theatre Strategic Level*.

aggressiivisista aikomuksistaan ilman varsinaista sotilaallisen voiman käyttöä¹²⁰. Alexander George määrittelee uhkaan perustuvan diplomatian ”painostavaksi suostutteluksi” (*forceful persuasion*)¹²¹. Uhkaan perustuva diplomatia voi sisältää myös myönteisiä houkuttimia (keppi ja porkkana) kuten teknologista tukea tai sotilaallista apua. Uhkaan perustuvan diplomatian on todettu olevan diplomatian ja voiman liitto, ja sen käyttöä on kritisoitu. Nykyään rauhanomaisemmat menetelmät nähdään usein tehokkaampina pysyvämpien diplomaattisten ratkaisujen löytämiseksi¹²².

12) Pelotteeseen perustuva diplomatia (*Diplomacy by Deterrence*)

Kansainvälisessä järjestelmässä pelotteeseen perustuva diplomatia koetaan ongelmalliseksi, ja sotilaallisen uhkan (ydinaseisiin tai konventionaalisiin aseisiin perustuva) ajattelemisen diplomatiana on kyseenalaistettu¹²³. Kuitenkin useat valtiot kuten Yhdysvallat ja Ranska rakentavat merkittävän osan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaansa juuri ydinuhkan ympärille. Ydinaseen tai sen mahdollisen olemassaolon merkitys on kansainvälisessä politiikassa huomattava. Esimerkkinä voidaan ajatella Irania ja Pohjois-Koreaa¹²⁴.

13) Uudistuva diplomatia (*Transformational Diplomacy*)

Diplomatian ajatus uudistavasta tai muuttavasta vaikutuksesta on uusi, ja se ilmenee tässä muodossa lähinnä Yhdysvalloissa. Toimiessaan ulkoministerinä Condoleezza Rice toi julkiseen keskusteluun näkökulman yhteistyömuodosta, jossa toimitaan partnereiden (valtioiden) kanssa demokratian rakentamiseksi ja ylläpitämiseksi. Tällaisia ovat valtiot, jotka ottavat huomioon kansalaistensa tarpeet ja ihmisoikeudet ja ovat näin vastuullisia toimijoita kansainvälisessä järjestelmässä. Demokraattinen rauhan edistäminen (*Democratic Peace Theory*) on sisältynyt myös George W. Bushin ja Bill Clintonin presidenttikausien ulkopolitiikkaan (mm. Haitissa 1994–1995).¹²⁵

¹²⁰ Lowther. Alunperin teoksessa Jentleson, Bruce: *Coercive Diplomacy : Scope and Limits in the Contemporary World*.

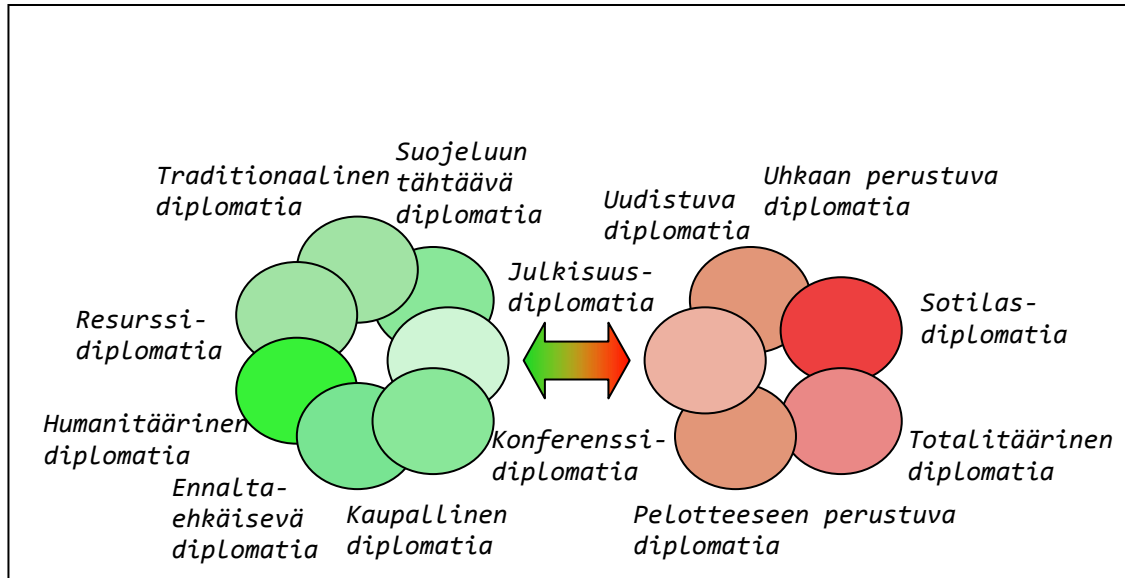
¹²¹ Lowther. Alunperin teoksessa George, Alexander: *The United States and Coercive Diplomacy*.

¹²² Prémont : ss. 167–168 ja de Lepinois, luento 3.4.2012, Ecole de Guerre.

¹²³ Visuri, s. 51.

¹²⁴ Helsingin Sanomat, 14.8.2012 *Kenellä on oikeus ydinaseeseen ?* Tarja Cronberg.

¹²⁵ Lowther: s. 77.

KUVA 3. Kannustava ja uhkaan perustuva diplomatia¹²⁶

Yllä oleva luokittelu yleisen diplomatian jakamiseksi kannustaviin ja uhkaan perustuviin diplomatian keinoihin mahdollistaa myös ilmavoimien keinovalikoiman ymmärtämisen erilaisissa uhkamalleissa ja turvallisuustilanteissa. Seuraavissa alaluvuissa ilmenee, kuinka ilmavoimadiplomatian käsite perustuu yleisen diplomatian osa-alueisiin. Ranskassa ilmavoimadiplomatiasta tutkinut Yohann Droit toteaa, että ilmavoimadiplomatia on yksinkertaisesti ulkopoliittisen viestin välittämistä toiselle osapuolelle ilmavoimien suorituskäytön kautta. Yleisellä tasolla ilmavoimadiplomatia sisältyy kolmeen ulkopoliittiseen päämäärään: valtion suvereniteetin eli riippumattoman vallan esiin tuomiseen, yhteistyöhön muiden osapuolien kanssa ja riittävään kapasiteettiin käyttää voimakeinoja muita osapuolia vastaan.¹²⁷

Valtion asettaessa tulevaisuuden strategisia ulkopoliittisia päämääriään ilmavoimadiplomatia voi osaltaan tarjota koherentin ja näkyvän keinon näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Ilmavoimien suorituskäyttö mahdollistavat monipuolisen kansainvälisen yhteistyön, johon ilmavoimia voidaan käyttää joustavasti sen nopeudesta ja ulottuvuudesta johtuen. Joseph Henrotin korostaa, että voiman merkitys ja arvo eivät perustu niinkään tekniseen ylivoimaisuuteen vaan pikemminkin sen käytön poliittisiin vaikutuksiin. Tällöin strategia ja doktriini ovat avainasemassa.¹²⁸

¹²⁶ Lowther: s. 78.

¹²⁷ Droit: s. 11.

¹²⁸ Sama. Doktriinin on asiakirjoissa julistettu oppi, joka muodostuu argumentaatiosta ja strategiasta. Argumentaatio koostuu valtion perustavaa laatua olevista päämääristä (kuten rauha ja demokratia) sekä maailmankuvasta. Sirén, Torsti, Liite 1.

3.3. *La diplomatie aérienne* Ranskassa

Vaikka ilmavoimadiplomatia-käsitteen loi ranskalainen Claudet jo vuonna 1927, ilmavoimadiplomatiaa käsittelevä tutkimus kehittyi vasta 1990-luvun lopulla. Professori Hervé Coutau-Bégarie on käsitellyt ilmavoiman roolia kirjassaan *Traité de stratégie* (2006, ensimmäinen painos 1999). Ennen varsinaista *la diplomatie aérienne* -käsitteen määrittelyä ranskalaisessa kirjallisuudessa puhutaan ilmavoimastrategiasta (*la stratégie aérienne*) ja ilmavoima-ajattelusta (*pensée aérienne*). 2000-luvulla erityisesti Ranskan ilmavoimien strategisen tutkimuksen keskus on laatinut lukuisia ilmavoimadiplomatiaa käsitteleviä artikkeleita.

Ranskalaisessa strategisessa ajattelussa on kiinnitetty yhä enemmän huomiota asevoiman käytön diplomaattisiin päämääriin, ja kansainvälisen toiminnan päämääristä käydään julkista keskustelua. Yhä vähemmän ajatellaan, että asevoimien tehtävänä olisi yksiselitteisesti sodan käynti ja sen voittaminen. Pikemminkin tehtävän katsotaan olevan valtion ulkopoliittisten panosten painoarvon kasvattaminen kansainvälisessä järjestelmässä. Vaikka kansallinen puolustus on edelleen asevoimien päätehtävä, nykyisessä ajattelussa nähdään asevoimien päämääränä yhä tärkeämpänä konfliktien ennaltaehkäisy ja välttäminen kuin vastustajan päihittäminen aseellisessa konfliktissa.¹²⁹ Ranskalainen ilmavoimadiplomatian määrittely käsittää kahdeksan eri kategoriaa, joilla ilmavoimien suorituskykyä voidaan käyttää ulkopoliittisten päämäärien tavoittelemiseksi¹³⁰.

1) Symbolinen ilmavoimadiplomatia (*la diplomatie aérienne symbolique*)

Ranskalaisessa ajattelussa ilmavoimien kapasiteetin ja suorituskyvyn esiintuominen (esittäminen) rauhanomaisin keinoin on symbolisen ilmavoimadiplomatian keskeisin osa-alue. Taitolento-osastot kuten *Patrouille de France*, osallistuminen ilmailutapahtumiin ja -näyttelyihin ja niiden organisoiminen Ranskassa (kuten Le Bourget) sekä ilmavoimavierailut välittävät ranskalaista osaamista ja suorituskykyä ulkomaailmalle. Tämän ajatuksen taustalla ovat *rayonnement*, (‘säteily’) kansainvälisissä yhteyksissä ja ranskalaisen ulkopoliitiikan

¹²⁹ Droit, Yohan, *Introduction au concept de diplomatie aérienne*. Julkaistu teoksessa *Penser les Ailes françaises*.

¹³⁰ De Lésinois nostaa lisäksi taloudellisen kategorian kirjallisuudessa mainittujen seitsemän kategorian rinnalle. Kategorioiden mahdollisimman kattavaksi määrittelemiseksi on käytetty myös muita lähteitä.

aktiivinen esiin tuominen¹³¹. Tämän ”säteilyn” tarkoituksena on myös osoittaa Ranskan sotilaallista suorituskkyä mahdollisille vihamiehille sekä toisaalta osoittaa suorituskkyyn korkeaa tasoa ystävällismielisille kumppaneille ja liittolaisille myös kaupallisten päämäärien tukemiseksi¹³².

2) Humanitäärinen ilmavoimadiplomatia (*la diplomatie aérienne humanitaire*)

Ranskan ulkopoliitikalle on tyypillistä nopea reagointi konflikteihin. Tällaisia ovat erityisesti kansalaisten suojeluun ja humanitäärisiin tehtäviin liittyvät tapaukset. Ranskan ilmavoimien suorituskkyt ja eri mantereilla olevat tukikohdat mahdollistavat erityisesti kuljetuskonekaluston käytön humanitäärisiin tehtäviin. Vaikka taustalla vaikuttavat myös humanitääriset tavoitteet, toimintaan liittyvät keskeisesti ulkopoliittiset vaikuttimet kullakin operaatioalueella.¹³³

Esimerkkinä humanitäärisistä tehtävistä ja operaatioista voi mainita operaatio *Cormoranin* vuonna 1998 Nicaraguassa. Tällöin sykloni Mitchin seurauksena alueella oli 1 200 kuollutta, 20 000 kadonnutta ja 3 miljoonaa koditonta. Ranskan ilmavoimien Airbus A310 ja kolme kuljetustehtäviin soveltuvaa Transall C-160 -konetta osallistuivat muun muassa terveydenhuollossa ja jälleenrakennuksessa tarvittavan materiaalin kuljettamiseen. Etelä-Sudanissa operaatio *Elléboressa* käytettiin vuonna 1988 kolmea Transall C-160 -konetta lääkintämateriaalin kuljettamiseen ja väestön uudelleensijoittamiseen alueella.¹³⁴

Molemmissa tapauksissa keskeistä oli kyky tehdä nopeasti poliittinen päätös avun lähettämisestä ja ilmavoimien kyky reagoida nopeasti pyyntöön. Kolmas suorituskkyyn liittyvä vaatimus on intensiteetti: joko lyhyellä aikavälillä toiminta korkealla intensiteetillä (*Cormoran*, 1 kuukausi) tai kapasiteetti ylläpitää pidempikestoista avustusoperaatiota (*Ellébore*, 6 kuukautta).¹³⁵

¹³¹ Vertaa strateginen kommunikaatio: ”strategisessa kommunikaatiossa on kyse ennen kaikkea proaktiivisesta ja jatkuvasta vaikuttamisesta jo syvän rauhan aikana”. Sirén & kumpp. *Informaationsodankäynnistä kokonaisvaltaiseen strategiseen kommunikaatioon*. s. 12.

¹³² Esitysmateriaali: Ecole de Guerre, ilmavoimien eriytyvät opinnot, jakso: la diplomatie aérienne.

¹³³ Droit, ss. 8-9 sekä luentomuistiinpanot Ecole de Guerressä.

¹³⁴ Sama.

¹³⁵ Esitysmateriaali: Ecole de Guerre, ilmavoimien eriytyvät opinnot, jakso la diplomatie aérienne.

3) Kansalaisten suojeluun tähtäävä ilmavoimadiplomatia (*la diplomatie aérienne protectrice*)

Ranska on eräs harvoja valtioita, jolla on sekä kykyä että halua käyttää sotilaallisia suorituskyykyjään kansalaistensa suojelemiseksi. De Lespinoisin mukaan tällä välitetään strategista viestiä ulkovalloille, mahdollisille terroristeille ja omille kansalaisille siitä, että Ranskan valtion intresseissä on aina omien kansalaisten turvallisuuden takaaminen. Kansalaisten suojeluun tähtäävät operaatiot ovat yleensä puolustushaarojen yhteisoperaatioita, joissa myös ilmavoimilla on merkittävä rooli.¹³⁶

4) Yhteistoiminnallinen ilmavoimadiplomatia (*la diplomatie aérienne coopérative*)

Yhteistoimintaan kuuluvat ennen kaikkea kahdenväliset harjoitukset mutta myös monenvälinen harjoitusyhteistyö, henkilöstövaihdot, korkea-arvoisten edustajien tapaamiset (esimerkiksi ilmavoimien komentajien välillä), tekninen yhteistyö sekä ilmavoimien toimintaedellytysten luominen muille osapuolille (kuten ilmatilan tai lentokenttien käyttöön antaminen). Ranskalaiselle ulkopolitiikalle on tyypillistä varmistaa luonnonvarojen riittävyys tai esimerkiksi öljykuljetusten varmistaminen käyttämällä valtion intressien suojaamiseen metropolin ulkopuolelle sijoitettuja joukkoja.

5) Ennaltaehkäisevä ilmavoimadiplomatia (*la diplomatie aérienne préventive*)

Ennaltaehkäisevän ilmavoimadiplomatian keskeinen ajatus liittyy ilmavoimien suorituskyykyjen sijoittamiseen ennen kaikkea metropolin ulkopuolelle Ranskan merentakaisille alueille ja ystävällisiin kumppanimaihin. Joukkojen sijoittamisella nostetaan kynnystä Ranskaan kohdistuvalle vihamieliselle aggressiolle, mutta mikäli ennaltaehkäisevä vaikutus (*la diplomatie préventive*) ei riitä, voidaan reagoida aktiivisilla keinoilla (*la diplomatie réactive*) tai käyttää rajoitetusti myös varsinaista aseellista voimaa.¹³⁷ Kuten Yhdysvalloissa, myös Ranskassa osallistumista operaatio *Southern Watchiin* vuonna 1992–2003 pidetään ennaltaehkäisevänä diplomatiana. Ranskassa operaatiota kutsutaan nimellä *Alysse*. Ranskan ilmavoimien komentajan, kenraali (*général d'armée aérienne*) Jean-Paul Palomérosen mukaan Ranskan osallistuminen Baltian ilmatilan turvaamiseen *Mirage 2000*

¹³⁶ Esimerkkeinä ovat mm. Ranskan kansalaisten evakuoiminen Tšadista Kongon demokraattiseen tasavaltaan vuonna 2008. Tehtävän tärkeyttä kuvastaa myös Ecole de Guerressä toteutettu suunnitteluharjoitus: *evacuation des ressortissantes*.

¹³⁷ Esitysmateriaali: Ecole de Guerre, ilmavoimien eriytyvät opinnot, la diplomatie aérienne.

-hävittäjillään on erinomainen esimerkki ennaltaehkäisevästä ilmavoimadiplomatiasta.¹³⁸

6) Pelotteeseen perustuva ilmavoimadiplomatia (*la diplomatie aérienne dissuasive*)

Ranskan ydinasepelote perustuu Charles de Gaullen sekä amiraali Castexin muotoilemaan strategiaan, jossa ranskalainen ydinasedoktriini on kansallisen suvereniteetin säilyttämisen perusta. Näin pelotteeseen perustuva ilmavoimadiplomatia perustuu ranskalaisten hävittäjien kykyyn toimia ydinaselavetteina.¹³⁹ Ranskassa myös konventionaalisten aseiden suorituskyky nähdään osana pelotteeseen perustuvaa ilmavoimadiplomatiata, ja esimerkkinä käytetään muun muassa operaatio *Chevesneä* vuodelta 1984.¹⁴⁰

7) Uhkaan perustuva ilmavoimadiplomatia (*la diplomatie aérienne coercitive*)

Pelotteeseen ja uhkaan perustuvan ilmavoimadiplomatian erottaminen ei määritelmien ja esimerkkien valossa ole selvä. Operaatio *Chevesneä* kuvataan sekä pelotteeseen että uhkaan perustuneena operaationa, ja siinä voidaankin tunnistaa elementtejä molemmista. Esimerkkejä ulkopoliittisen viestin luomisesta toiselle valtiolle ovat kansallisen ilmatilan luvattoman käytön estäminen, lentokieltoalueen luominen Ranskan ulkopuolella, aggressiiviset ylilennot tai rajoitetut ilmaiskut vastustajan alueelle. Operaatio *Allied Force* (78 päivää) Kosovossa vuonna 1999 ja operaatio *Harmattan* (226 päivää) Libyassa 2011 olivat ajallisesti lyhytkestoisia konflikteja, joissa käytettiin rajoitetusti ilmavoimien kineettisiä suorituskykyjä poliittisen päämäärän saavuttamiseksi.¹⁴¹

8) Kaupalliseen yhteistyöhön perustuva ilmavoimadiplomatia (*la diplomatie aérienne économique*)

Ranskan ulkopoliittista vaikuttavuutta tuetaan sotilaallisesti solmimalla kauppasuhteita sellaisten valtioiden kanssa, joihin Ranskalla on poliittisia intressejä. Intressit liittyvät usein energiaan tai strategiseen läsnäoloon alueella. Puolustusteollisuutta tuetaan voimakkaasti, ja

¹³⁸ Esitysmateriaali: Ecole de Guerre, ilmavoimien eriytyvät opinnot, jakso *la diplomatie aérienne* ja kenraali Paloméroksen luento 13.4.2012.

¹³⁹ Ranskassa on käyty keskustelua strategisesti tärkeän suorituskyvyn (lentotukialuksen) roolista asevoimadiplomatian piirissä. Onko lentotukialukselta käytettävä suorituskyky ilmavoima- vai merivoimadiplomatiata? Käsitteen määrittelyn kannalta on oleellisempaa, että lentotukialus nähdään strategisena suorituskykynä, jolla voidaan ensisijaisesti tukea myös ulkopoliittisia tavoitteita.

¹⁴⁰ Luentomuistiinpanot ja näyttöesitys, Ecole de Guerre.

¹⁴¹ Sama.

myös asevoimat pitävät tavoitteenaan edistää kaupallisia suhteita. Osana puolustushallintoa kaupallisista suhteista ja operaatioista vastaa DGA (*Direction générale de l'armement*).¹⁴²

Ranskan ilmavoimien komentaja kenraali Paloméros pitää ilmavoiman etuina diplomatian välineenä sen ulottuvuutta, nopeutta ja tarvittaessa huomaamattomuutta suhteessa saavutettavaan suorituskäyttöön ja mahdolliseen vaikutukseen. Ilma-ase voidaan pitää valmiudessa ilman ulkoisesti näyttäytynyttä uhkaamista tai liikekannallepanoa, ja eri puolilla maailmaa olevista tukikohdista käsin voidaan toteuttaa tehtäviä (*mission diplomatique*) laajalla spektrillä humanitäärisistä tehtävistä rajoitettuun aseelliseen voimankäyttöön.¹⁴³

Alaluvussa 3.2. on kuvattu von Clausewitzin dualistista ajattelua ulkopoliittikan ja sodankäynnin suhteesta. Myös Morin korostaa ulko- ja puolustusministeriöiden yhteistoiminnan ja vuorovaikutuksen merkitystä diplomaattisen vaikuttavuuden tehostamiseksi. Ministeriöiden välisen yhä tiivistyvän yhteistyön lisäksi ulkopoliittista vaikuttavuutta pyritään Ranskassa tehostamaan puolustus- ja turvallisuusyhteistyön neuvoston ohjauksella (*Direction de la coopération de sécurité et de défense (DCSD)*). Neuvostossa sovitetaan yhteen ministeriöiden ulkopoliittisia päämääriä ja keinoja.¹⁴⁴

Ilmavoimadiplomatian ja yleisesti asevoimadiplomatian kompleksisuutta kuvaa Morinin yksinkertaistettu malli, joka havainnollistaa puolustusministeriön ja ulkoministeriön suhdetta erilaisiin keinoihin käyttää asevoimia diplomatian välineenä. Ranskan suurvalta-asema ja merentakaiset alueet¹⁴⁵ (*TOM, DOM*) sekä Ranskan strategisten kumppaneiden alueille sijoittamat joukot ovat valvomassa Ranskan ulkopoliittisia intressejä globaalisti. Viimeaikaisessa keskustelussa on lisäksi kategorioitu ilmavoimadiplomatia täsmälliseen (*ciblé*) ja pysyvään (*permanante*) diplomatiaan.¹⁴⁶

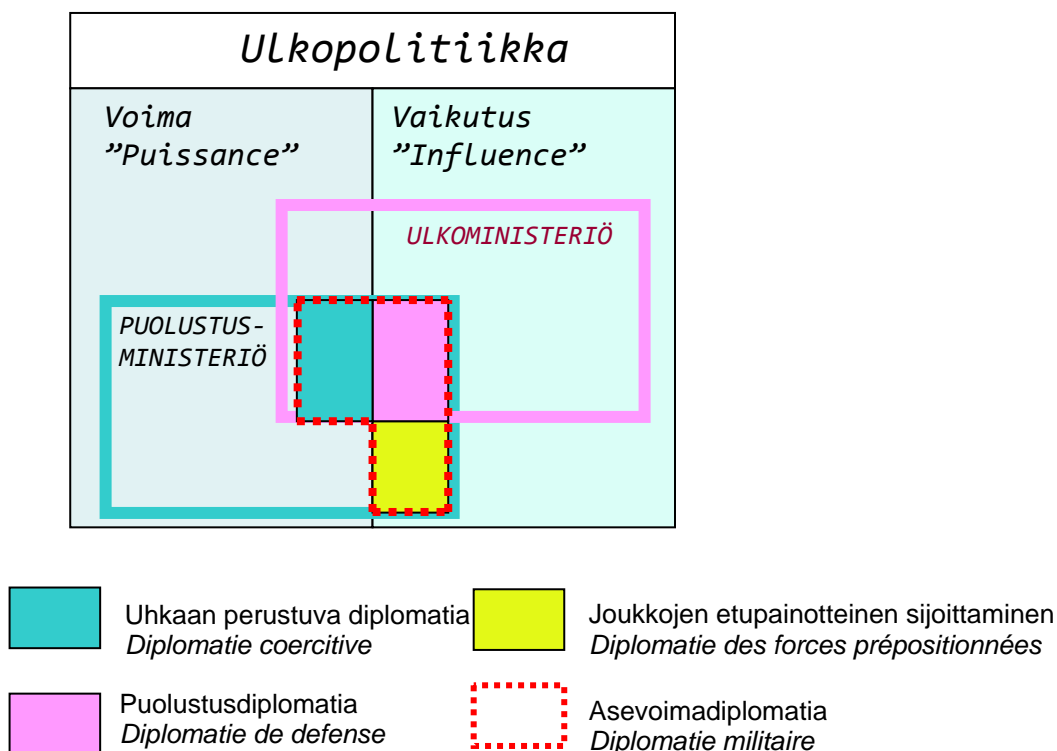
¹⁴² <http://www.defense.gouv.fr/dga>. Luettu 30.8.2012. Esitysmateriaali: Ecole de Guerre, ilmavoimien eriytyvät opinnot, la diplomatie aérienne.

¹⁴³ Esitysmateriaali: Ecole de Guerre, ilmavoimien eriytyvät opinnot, la diplomatie aérienne.

¹⁴⁴ Morin: s. 43–45. DCSD vastaa Suomessa Ulko- ja turvallisuuspoliittista valiokuntaa.

¹⁴⁵ Ranskan merentakaiset alueet (*TOM, territoire outre mer* ja *DOM, département outre mer*) ovat osa Ranskan tasavaltaa. Kari: ss. 275–280.

¹⁴⁶ Morin: s. 47.

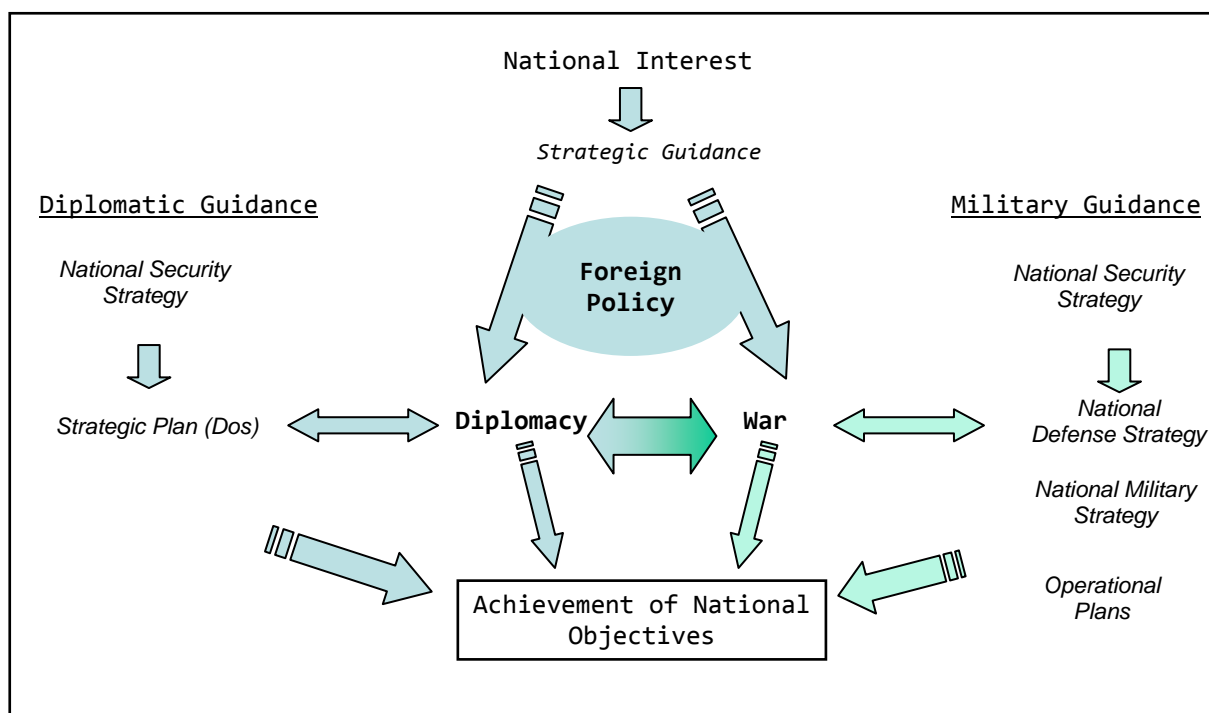
Kuva 4. Ministeriöiden välinen suhde asevoimadiplomatiaan¹⁴⁷

2.4. Air Diplomacy Yhdysvalloissa

Yhdysvalloissa ilmavoimadiplomatiaa ei ole määritelty yhtä selvästi kuin Ranskassa, ja aihetta käsitteleviä julkaisuja on varsin rajoitetusti. Diplomatian ja ulkopolitiikan näkökulma on kuitenkin nousemassa esiin *Air Power* strategian siivittämänä. *Air Diplomacy* -käsitettä käytetään Yhdysvalloissa terminä ilmavoimien toteuttamista tehtävistä ulkopoliittisten päämäärien tukemiseksi. Näitä diplomaattisia tehtäviä (*Diplomatic Mission*) toteuttavat Yhdysvaltojen ilmavoimat omilla suorituskyvyillään, ja ilmavoimat nähdään merkittävänä toimijana Yhdysvaltojen ulkopolitiikassa. Erityisesti ilmavoimien suorituskykyjen nopeus, toimintasäde, kapasiteetti ja korkea valmius tekevät Yhdysvaltalaisille diplomaateille ilmavoimista tärkeän välineen. Kuva 5 havainnollistaa Yhdysvaltojen ulkopolitiikan kokonaisuutta huomioiden kansallisessa strategisessa ohjauksessa sotilaallisen ja diplomaattisen ohjauksen suhteet¹⁴⁸.

¹⁴⁷ Morin: s. 45.

¹⁴⁸ Lowther: s. 73.

KUVA 5. Poliittinen ja sotilaallinen ohjaus Yhdysvaltojen ulkopolitiikassa¹⁴⁹

Aikaisemmin ilmavoiman käyttäminen ulkopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi nähtiin ainoastaan sotilaallisen uhkan ja painostuksen kautta, kuten merivoimien rooli oli pitkään *Gunboat Diplomacy* -ajattelussa. Nykyään yhdysvaltalaisessa teoriassa ilmavoimadiplomatiassa nähdään kuusi erilaista kategoriaa. Nämä kategoriat perustuvat nykyaikaisen diplomatian keskeisiin osa-alueisiin, mutta ilmavoimadiplomatia ei sisällä konseptina kaikkia nykyaikaisen diplomatian osa-alueita. Yhdysvaltalainen käsitys ei erottele yhtä selkeästi ilmavoimadiplomatiasta sodan ulkopuolelle kuten Ranskassa, vaan käsittää tehtäviä (*Diplomatic Missions*) kaikissa tilanteissa. Seuraava jaottelu kuvaa ilmavoimadiplomatian osa-alueita esimerkkien kautta¹⁵⁰.

¹⁴⁹ Lowther: s. 73.

¹⁵⁰ Lowther: ss. 78–82. Lowtherin jaottelu kuvastaa selvästi ilmavoimadiplomatia -käsitteen epäselvyyttä puhtaasti ulkopoliittisten päämäärien tukemiseksi. Esim *Public Air Diplomacy* käsittää oman valtion alueella toteutettuja julkisuuskuvan parantamiseen tähtäviä tehtäviä. Samoin kuin Ranskassa Yhdysvalloissa käytetyistä esimerkeistä ilmenee, että erilaisia ilmavoimien toteuttamia tehtäviä on kategorisoitu ilmavoimadiplomatiaan kuuluviksi ilman, että ne alun perin olisivat tukeneet puhtaasti diplomaattisia päämääriä.

1) Julkisuusdiplomatia (*Public Air Diplomacy*)

Yhdysvalloissa julkisuuteen tähtäävä ilmavoimadiplomatia pyrkii Yhdysvaltojen ilmavoimien suorituskyvyn esiin tuomiseen ja vastaa ranskalaisessa ilmavoimadiplomatiassa symbolista ilmavoimadiplomatiataa. Esimerkkinä Yhdysvaltojen toteuttamista *Public Air Diplomacy* -tehtävistä on muun muassa kuuden uuden B-17-pommikoneen lähettäminen Buenos Airesiin presidentti Roberto Ortizin virkaanastujaisiin vuonna 1938. Tällä osoitettiin Yhdysvaltojen suorituskyyä ja ylivoimaa Latinalaisessa Amerikassa suhteessa Saksaan ja Italiaan, joilla oli myös poliittisia intressejä samalla alueella.¹⁵¹

Osallistuminen taitolento-osastoilla (Thunderbirds, Blue Angels) ja yksittäisillä koneilla erilaisiin ilmailutapahtumiin ja -näyttelyihin, ilmavoimia käsittelevien konferenssien toteuttaminen, VIP-henkilöiden, median ja valtiovierailuiden yhteyslentojen toteuttaminen sekä lipun näyttäminen (*show the flag*) ulkomaalaisissa tukikohdissa ovat nykyään osa säännöllisesti toteutettua ilmavoimadiplomatiataa. Eräs hyvin tunnettu esimerkki Yhdysvaltalaisesta julkisesta ilmavoimadiplomatiasta on yhdysvaltojen presidentin *Air Force One* -lentokoneen tuoma maailmanlaajuinen julkisuus¹⁵².

2) Humanitäärinen ilmavoimadiplomatia (*Humanitarian Air Diplomacy*)

Humanitäärinen ilmavoimadiplomatia on Yhdysvaltojen poikkeuksellisen korkean suorituskyvyn vuoksi ainutlaatuinen poliittinen työväline maailmanpolitiikassa. Tunnetuin esimerkki Yhdysvaltojen ilmavoimien toteuttamasta laajamittaisesta humanitäärisestä tehtävästä on ilmavoimien ensimmäinen puhtaasti diplomaattinen tehtävä Berliinin ilmasillan luomiseksi vuonna kesäkuussa 1948. Tällöin länsivallat ja Neuvostoliitto joutuivat poliittiseen umpikujaan, ja Neuvostoliitto sulki kaikki maantie- ja joki yhteydet Berliiniin. Länsiberliiniläisten kansalaisten pelastamiseksi Yhdysvallat toteutti ilmasillan turvatakseen elintarvikkeiden ja muun elintärkeän materiaalin kuljettamisen kaupunkiin. Ilmasilta,

¹⁵¹ Lowther: ss. 73-75.

¹⁵² Sama. Lowtherin artikkelissa *Public Air Diplomacy* tehtäviä ovat olleet 1910-1940 luvuilla *The Aviation Sectionin, Air Servicen ja Air Corpsin* toteuttamat valtion sisäiset lentovierailut Yhdysvaltalaisissa kaupungeissa, joissa pyrittiin vaikuttamaan myönteisesti ilmavoimien julkisuuskuvaan sekä vahvistamaan kansalaisten mielipidettä tukeakseen sotilasilmailulle määrättävää rahoitusta valtion budjetissa. Tämän tyyppiset tehtävät eivät vastaa puhtaasti ilmavoimadiplomatiiaan kuuluvia tehtäviä ulkopoliitiikan näkökulmasta.

operaatio *Vittles*, kesti lähes vuoden, kunnes Neuvostoliitto taipui luopumaan saarrosta. Tämä operaatio osoitti massiivisen humanitäärisen operaation poliittisen vaikutuksen¹⁵³.

Muita viimeaikaisia esimerkkejä Yhdysvaltojen ilmavoimien toteuttamista humanitäärisistä tehtävistä ovat *Provide Hope* entisessä Neuvostoliitossa (1992–1994), *Provide Promise* Bosnia-Herzegovinassa (1992–1996) ja operaatio *Support Hope* Ruandassa (1994). Vuonna 2008 Kiinan Setšuanin ja Haitin maajärjestysten seurauksena ilmavoimat toteuttivat avustusoperaatiot alueelle mm. C-17-kalustolla. Humanitääriset tehtävät ovat esimerkki kustannuksiltaan suhteellisen edullisista operaatioista, joilla saavutetaan myönteisiä vaikutuksia maailmanlaajuisesti sekä kansalaisten mielipiteiden että valtioiden tasolla.¹⁵⁴ Humanitäärisen ilmavoimadiplomatian keskeisin toimija on *Air Mobility Command*¹⁵⁵.

3) Sotilaallinen, kaupallinen ja traditionaalinen ilmavoimadiplomatia (*Military, Commercial and Traditional Air Diplomacy*)

Yhdysvaltalainen tutkimus käsittelee kansainväliseen yhteistyöhön liittyvän ilmavoimadiplomatian sotilaallisen, kaupallisen ja traditionaalisen ilmavoimadiplomatian kautta. Yhdysvalloilla on pitkät perinteet mm. kumppanuuksien rakentamisessa¹⁵⁶ (*Building Partnership*). Yhteistyö käsittää koulutusyhteistyön (*train, advise and assist*) sekä Yhdysvalloissa että Yhdysvaltojen ulkopuolella. Kaupallisen yhteistyön merkitys on suuri. Yhdysvaltojen puolustusteollisuuden edistäminen ja asekaupan vaikutukset ovat poikkeuksetta ulkopoliittisia. Yhdysvaltojen kansallisia intressejä tuetaan vahvistamalla haluttujen valtioiden sotilaallista potentiaalia yhdysvaltalaisella aseteknologialla. Kaupallisen diplomatian keskeinen elin on *Foreign Military Sales* (FMS), mikä toteuttaa kaupallisen valtioiden välistä yhteistyötä¹⁵⁷. Esimerkiksi amerikkalaisen lentokaluston ja lentokoneaseiden käyttäjävaltiot tukevat suorasti tai epäsuorasti yhdysvaltalaisia ulkopoliittisia intressejä. Suomen ja Yhdysvaltojen suhde kaupallisen ja sotilaallisen diplomatian kautta on esimerkki Yhdysvaltojen harjoittamasta diplomatiasta.

¹⁵³ Lowther sekä Miller, Roger: *To Save a City : The Berlin Airlift 1948–1949*.

¹⁵⁴ Sama.

¹⁵⁵ Luento Col James Shikegane, 6.4.2012. Aineisto tutkijan hallussa.

¹⁵⁶ Building Partnership Capacity : QDR Execution Roadmap (2006) ja Global Partnership Strategy (2008).

¹⁵⁷ “The Foreign Military Sales program is the government-to-government method for selling U.S. defense equipment, services and training. Responsible arms sales further national security and foreign policy objectives by strengthening bilateral defense relations, supporting coalition building and enhancing interoperability between U.S. forces and militaries of friends and allies.”

http://www.dsca.osd.mil/home/foreign_military_sales.htm. Luettu 28.8.2012.

4) Ennaltaehkäisevä ilmavoimadiplomatia (*Preventive Air Diplomacy*)

Esimerkkejä Yhdysvaltojen ennaltaehkäisevästä ilmavoimadiplomatiasta ovat operaatiot, kuten *Provide Comfort/Northern Watch* vuonna 1991–2003 ja operaatio *Southern Watch* 1992–2003. *Provide Comfort/Northern Watch*-operaatiossa Yhdysvallat varoitti Saddam Husseinia kurdeihin kohdistuvista vahingonteoista Pohjois-Irakissa. Operaatio toteutettiin mm. Yhdysvaltojen hävittäjäkalustolla, mutta varsinainen aseellinen voimankäyttö oli hyvin rajoitettua. Tällöin pelkällä sotilaallisella läsnäololla kyettiin rajoittamaan kurdeihin kohdistuvat väkivaltaisuuDET, ja Yhdysvaltojen sotilaallinen potentiaali alueella ehkäisi laajemman konfliktin syntymisen.¹⁵⁸

5) Uhkaan perustuva ilmavoimadiplomatia (*Coercive Air Diplomacy*)

Yhdysvaltalainen ajattelutapa korostaa pehmeiden keinojen käyttämistä ulkopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi tulevaisuudessa yhä enemmän. Samalla ajattelutapa tuo esiin valtion käytössä olevan sotilaallisen kapasiteetin ja potentiaalin käyttää myös voimakkaampia keinoja ulkopoliittisten päämäärien saavuttamiseksi. Mikäli sovittelevat ja kannustavat (*incentive*) keinot eivät riitä, Yhdysvaltojen ilmavoimia käytetään toisen osapuolen painostamiseksi ilmavoimien sotilaallisella uhkalla. Tapausesimerkkejä ovat muun muassa operaatiot *El Dorado Canyon* (1996), *Deliberate Force* (1995) ja *Allied Force* (1999). Näissä operaatioissa käytettiin jossain määrin sotilaallista voimaa, mutta varsinaisesti poliittiset tavoitteet pyrittiin saavuttamaan riittävän sotilaallisen uhkan olemassaololla¹⁵⁹. Kuuban kriisi johti Neuvostoliiton ja Yhdysvallat tulenarkaan tilanteeseen vuonna 1961. Kriisi onnistuttiin ratkaisemaan ilman varsinaista aseellista voimankäyttöä, mutta tilanteessa aseellisen voiman läsnäololla kyettiin luomaan riittävä sotilaallinen uhka, jotta ratkaisun löytäminen oli mahdollista neuvotteluteitse¹⁶⁰.

¹⁵⁸ Lowther. Alun perin teoksessa Klare, Michael: *Resource Wars: The New Landscape of Global Conflict*, s. 71 ja Knights, Michael: *Cradle of Conflict: Iraq and the Birth of Modern U.S. Military Power*, s. 217-230.

¹⁵⁹ Suomen toimintaympäristössä vastaava tilanne voisi olla esimerkiksi kiristyneessä ulkopoliittisessa tilanteessa Suomeen kohdistuva painostaminen ja sotilaallisen uhkan läsnäolo sekä esimerkiksi lievät ilmatilan loukkaukset koko raja-alueella.

¹⁶⁰ Luento Colonel James Shikegane, 6.4.2012. Ecole de Guerre.

6) Pelotteeseen perustuva ilmavoimadiplomatia (*Deterrence*)

Eräs Yhdysvaltojen merkittävimmistä tekijöistä kansainvälisen painoarvon ylläpitämiseksi on sen ydinasepotentiaali. Yhdysvaltojen ilmavoimien merkitys on yli 60 vuoden ajan kulminoitunut sen kapasiteettiin ydinaselavettina. Yhdysvaltojen ilmavoimien ydinaselavetteina toimivat pommikoneet ja mannertenväliset ballistiset ohjukset (*Intercontinental Ballistic Missiles*, ICBM). Yhdessä Yhdysvaltojen laivaston suorituskyvyn kanssa ne ovat toimineet pelotteena ja ehkäisseet Yhdysvaltojen joutumisen konventionaalisen hyökkäyksen kohteeksi.¹⁶¹

Yhdysvaltojen ilmavoimien visio *Global Vigilance, Reach, and Power for America* kuvaa Yhdysvaltojen ilmavoimadiplomatian päämääriä. Valppaus (*Vigilance*), ennaltaehkäisy ja pelote sekä kyky vaikuttaa globaalisti mihin tahansa (*Reach*) parhaaksi katsomillaan suorituskyvyillä (*Power*) mahdollistavat ilmavoimien käytön diplomatian välineenä. Ilmavoimia käytetään ennaltaehkäisevästi mutta tarvittaessa kaihtamatta myöskään voimakkaampia keinoja.¹⁶²

Ilmavoimadiplomatian merkitystä korostavat myös puolustusbudjetin supistaminen, joukkojen vähentäminen operaatioista ja presidentti Barack Obaman hallituksen ajatukset vähentää riippuvaisuutta voimakeinojen (*Hard Power*) käytöstä. Ilmavoimilla koetaan olevan mahdollisuus tulla tulevaisuudessa keskeiseksi diplomaattiseksi työkaluksi lisäämällä edelleen sen diplomaattista keinovalikoimaa. Ilmavoimadiplomatia nähdään proaktiivisena lähestymistapana ehkäistä tulevaisuuden konflikteja erityisesti käyttämällä ilmavoimien eikineettisiä suorituskykyjä kansallisena suorituskykynä (*National Power*). Sen roolissa tulee kuitenkin *ad hoc* -tyyppisen voiman käytön kustannuksella korostumaan laaja-alaisempi lähestymistapa tulevaisuuden konfliktien ennaltaehkäisemiseksi ja diplomaattisten keinojen (*Diplomatic Missions*) käytön maksimoimiseksi. Yhdysvalloissa nähdään, että puolustushaara tarvitsee strategian ilmavoimien suorituskykyjen suuntaamiseksi haluttuihin kansallisiin tavoitteisiin. Tulevaisuudessa ilmavoimadiplomatia -konsepti optimoi proaktiivisten diplomaattisten tehtävien sekä reaktiivisen voiman käytön kustannustehokkaasti.¹⁶³

¹⁶¹ Sama.

¹⁶² Shikegane.

¹⁶³ <http://oai.dtic.mil/oai/oai?verb=getRecord&metadataPrefix=html&identifier=ADA528029>. Luettu 13.8.2012.

Päämääränä on parantaa Yhdysvaltojen kykyä ratkaista konflikteja ja tukea ulkopoliittisia päämääriä pehmeillä menetelmillä (*Soft Power*) laaja-alaisesti diplomatian, strategisen viestinnän ja erilaisten avustusoperaatioiden (taloudellinen, jälleenrakennus tai koulutus) kautta¹⁶⁴.

Yhdysvaltalaisessa ajattelussa lähellä asevoimadiplomatiaa on myös FID konseptin (*Foreign Internal Defense*) mukaisesti epäsuorien menetelmien käyttäminen ulkopoliittisten päämäärien tukemiseksi. FID sisältää lähinnä yhteistyöhön liittyviä keinoja. Tyypillisiä FID:n mukaisia toimia ovat ulkomaalaisten asevoimien kouluttaminen, harjoitusyhteistyö, konsultointi, sotilaallisten joukkojen varustaminen ja konsepti jättää mm. voimalla uhkaamiseen, pelotteeseen tai imagoon liittyvät tavoitteet ulkopuolelle.¹⁶⁵

Yhdysvaltojen harjoittama turvallisuusyhteistyö ei ole uhrautuvaa tai vailla poliittista päämäärää. Turvallisuusyhteistyön keskeisin tavoite on kansainvälisten suhteiden rakentaminen niin, että Yhdysvallat voi vaikuttaa muihin valtioihin tai niiden asevoimiin niin, että ne voivat vahvistaa sotilaallisia suorituskykyjään Yhdysvaltojen tai liittouman rinnalla. Tämä antaa Yhdysvalloille strategisen joustavuuden suunnata omia kriittisiä suorituskykyjään tarvittaessa toisaalle.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Kova (*Hard Power*) ja pehmeä valta (*Soft Power*) turvallisuuspolitiikassa: Valta on kyky saada toiset toimijat tekemään sellaista, mitä ne eivät välttämättä itse tai muutoin tekisi. Pehmeä valta pyrkii tavoitteeseen houkuttelemalla ja vetovoimalla, kun taas kova valta käyttää pakottamista ja lahjomista. Pehmeää valtaa hankitaan toimijan omien arvojen ja kulttuurien voimalla. Kovaa valtaa käytetään taloudellisten ja sotilaallisten voimavarojen avulla. Pehmeän vallan merkitys on kasvamassa. Älykäs valta (*Smart Power*) yhdistää kovan ja pehmeän voiman keinot, mutta etusijalla on siviilipuolen välineiden vahvistaminen.
<http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/ce373a80487f0017806e8988ae12af8a/Taitto+1.1+WEB.pdf?MOD=AJPERES>. Luettu 17.8.2012.

¹⁶⁵ *Foreign internal defense* (FID) on määritelty osaksi keinovalikoimaa myös Ranskassa ja Iso-Britanniassa. "FID is an approach to combating actual or threatened insurgency in a foreign state called the Host Nation (HN). The term counter-insurgency is more commonly used worldwide than FID. FID involves military deployment of counter-insurgency specialists. According to the US doctrinal manual, *Joint Publication 3-07.1: Foreign Internal Defense (FID)*, those specialists preferably do not themselves fight the insurgents. Doctrine calls for a close working relationship between the HN government and military with outside military, diplomatic, economic, and other specialists. The most successful FID actions prevent actual violence, although that is rarely possible. When combat is needed, it is best done by HN personnel with appropriate external support, the external support preferably being in a noncombat support and training role alone." Zajec, s. 7.

¹⁶⁶ <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a540362.pdf>. Luettu 29.9.2012.

4. ILMAVOIMADIPLOMATIA SUOMEN ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKASSA

Tässä luvussa vastataan tutkimuksen kolmanteen alaongelmaan eli miten Suomen ilmavoimat voi tukea ulko- ja turvallisuuspoliittisten päämäärien saavuttamista. Ongelman ratkaisemiseksi tarkasteltiin Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan mekanismeja, ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan vaikuttavia ratkaisuja sekä Suomen ilmavoimien suorituskkyjä tehtäviensä toteuttamiseksi.

4.1. Suomen geopolittinen toimintaympäristö ja siihen kohdistuvat muutosvoimat

Suomi sijaitsee Pohjois-Euroopassa ja rajoittuu pohjoisessa ja koillisessa Norjaan (729 km), idässä ja kaakossa Venäjään (1313 km), etelässä Suomenlahteen, lounaassa Itämereen ja lännessä Pohjanlahteen ja Ruotsiin (586 km)¹⁶⁷. Rantaviivaa Suomella on yhteensä 1126 km¹⁶⁸.

Suomen kokonaispinta-ala on 337 030 km², ja pinta-alaltaan maamme on Euroopan seitsemäksi suurin valtio Venäjän, Ranskan, Ukrainan, Espanjan, Ruotsin ja Saksan jälkeen. Pinta-alasta noin 10 % on vesistöä (31 560 km²), ja loput 305 470 km² jakautuvat seuraavasti: 69 % metsää, 8 % viljeltyjä alueita ja loppu 13 % muita alueita (kuten taajamat). 5 188 000 asukkaan Suomi on asukasluvultaan Euroopan unionin 20. suurin. Suomeen kuuluu itsehallinnollisena maakuntana Itämeren ja Pohjanlahden välissä oleva Ahvenanmaan saaristo, joka käsittää yli 6500 saarta ja luotoa. Sen pinta-ala ilman merialueita on 1527 km² ja asukasluku noin 26 000. Ahvenanmaa on ollut vuodesta demilitarisoitu 1921.¹⁶⁹

Suomen rannikot ovat suurelta osin rikkonaiset, ja varsinkin lounaisrannikkoa hallitsee laaja, sokkeloinen saaristo. Sekä Pohjanlahden että Suomenlahden rannikkoseudut ovat jokien halkomaa alankoa. Sisämaassa alanko muuttuu kumpuilevaksi, mutta edelleenkin alle 200 metrin korkuiseksi mäkimaaksi, jota luonnehtivat lukuisat, toisiinsa laajoiksi vesistöiksi liittyvät järvet. Euroopassa vain Norja ja Islanti ovat väestötiheydeltään harvempaan asuttuja

¹⁶⁷ Suluissa maarajan (2 628 km) jakaantuminen eri valtioiden välille. Kari, ss. 326-327.

¹⁶⁸ Sama.

¹⁶⁹ Sama.

kuin Suomi, jossa keskimääräinen väestötiheys on 17,1 asukasta neliökilometriä kohden. Pohjoisessa Suomessa asukkaita on neliökilometrillä ainoastaan 2.¹⁷⁰

Suomen turvallisuuspoliittista toimintaympäristöä voidaan varsinaista geomaantiedettä laajemmin tarkastella geopolitiikan kautta. Geopolitiikka voidaan nähdä monitieteisenä politiikan muotona, jonka tärkeimpinä tekijöinä ovat maantieteellisten realiteettien ja poliittisten tekijöiden väliset suhteet¹⁷¹. Se on siis oppi kansainvälisestä politiikan toimintakentästä, jota tarkastellaan maantieteellisestä näkökulmasta¹⁷². Lähellä geopolitiikkaa on myös poliittisen maantieteen käsite, joka selittää maantieteen ja politiikan yhteisvaikutusta. Kai-Veikko Vuoristo näkee poliittisen maantieteen käsitteen maan eli valtion, sen kansalaisten ja resurssien välisenä kamppailuna. Vuoriston mukaan merkittävää valtioiden välillä on niiden keskinäinen suhde joko yhteistyön tai konfliktien kautta.¹⁷³ Geopolitiikan erottaminen poliittisesta maantieteestä ei ole selvää. Voidaan kuitenkin ajatella, että poliittinen maantiede käsittelee enemmän valtiollisia alueita ja rajoja sekä niiden painoarvoja. Geopolitiikka voidaan nähdä laajempänä kokonaisuutena, missä huomioidaan kaikki ne tekijät, jotka vaikuttavat valtioiden, maanosien tai erillisten alueiden valtasuhteissa toisiinsa.

¹⁷⁰ Sama.

¹⁷¹ Gourdin, Patrice: *Géopolitique*, s. 19.

¹⁷² Roponen, Hannu: *Itämeri strategisena kuljetustienä*, s. 8.

¹⁷³ Roponen: s. 5. Alun perin teoksessa Vuoristo, Kai-Veikko: *Poliittinen maantiede*, ss. 17-20 ja 28-29.

KUVA 6. Suomen maantieteellinen asema¹⁷⁴.

Suomen geopoliittinen toimintaympäristö on ollut jatkuvassa muutoksessa, mutta edelliset Suomea koskevat maantieteelliset muutokset ovat tapahtuneet vuonna 1944. Tällöin Neuvostoliiton kanssa solmittu välirauhansopimus edellytti Suomen luovuttavan Neuvostoliitolle vuonna 1940 laaditun Moskovan rauhansopimuksen mukaiset osat Karjalan kannaksesta, Laatokan Karjalasta, Sallasta ja Kuusamosta, Kalastajasaarennosta sekä Suomenlahden ulkosaarista. Lisäksi Suomen oli vuokrattava Hankoniemi Neuvostoliitolle tukikohdaksi. Vuoden 1944 rauhansopimuksessa Suomen oli luovutettava lisäksi Petsamo ja Hankoniemen asemasta vuokrattava Porkkalanniemi seuraavaksi 50 vuodeksi.¹⁷⁵ Vielä 1990-luvun alussa Suomen toimintaympäristöön vaikuttivat silloiset supervallat Neuvostoliitto ja lännessä Yhdysvallat ja Naton sotilasliitto. 1980-luvun lopulta alkanut Euroopan unionin voimakas kehitys 27 valtion ja yli 500 miljoonan asukkaan talousmahdiksi, Neuvostoliiton hajoaminen ja globaali muutos moninapaisemmaksi maailmaksi ovat muuttaneet myös Suomen geopoliittista asemaa. Suomen liittyminen Euroopan unionin jäseneksi yhdessä

¹⁷⁴ http://www.ec-lapierre-evry.ac-versailles.fr/article.php3?id_article=362. Luettu 14.8.2012.

¹⁷⁵ Kari: ss. 331-332.

Ruotsin ja Itävallan kanssa vuonna 1995 oli merkittävä askel yhä jatkuneelle geopoliittiselle muutokselle ja lähialueen vakauden kasvuille.¹⁷⁶

Vaikka Euroopan unioni ja erityisesti unionin pohjoinen osa ovat alueina vakaita, unionin etelä- ja itäpuolella on epävakaita alueita, jotka voivat uhata myös EU:n turvallisuutta. Laajentumisen kautta EU on vakauttanut Eurooppaa merkittävällä tavalla, mutta EU:lla on edelleen tarve vakauttaa lähialuettaan unionia ja siihen pyrkiviä maita laajemmalla alueella. Tähän pyritään aktiivisella naapuruuspolitiikalla laajentumisprosessin ulkopuolella olevien maiden kanssa. Etenkin Välimeren alue, Lähi-itä, itäinen Eurooppa, Keski-Aasia ja Venäjä pyritään sitomaan tiiviimpään yhteistyöhön unionin kanssa. EU:n ja Venäjän suhde on Euroopan kannalta merkittävä. EU käyttää huomattavan määrän venäläistä energiaa, mutta samalla Venäjä on riippuvainen EU:sta, joka on Venäjän viennin tärkein kohde. EU:n ja Venäjän yhteistyö voisi Valtioneuvoston EU-selonteon mukaan syventyä merkittävästi. Euroopan unionin talouskriisi ja energian hinta tekevät unionista entistäkin keskeisemmän Venäjän kumppanin. Tämä keskinäinen riippuvuus antaa mahdollisuuden nykyistä vahvempaan yhteistyöhön Venäjän kanssa, mikä tekisi Venäjästä yhä vakaamman kumppanin.¹⁷⁷

Huolimatta Euroopan unionin kehityksestä Suomi on edelleen idän ja lännen välissä. Naton ja Venäjän väliin jäävät sotilaallisesti liittoutumattomat Ruotsi ja Suomi. Yli 1300 km pitkä itäinen maaraja on samalla Euroopan unionin ja Schengen-alueen raja Venäjän kanssa. Suomenlahden eteläpuolella entiset Neuvostoliiton jäsenvaltiot Viro, Latvia ja Liettua ovat liittyneet Euroopan unioniin vuonna 2004, samoin itäeurooppalaiset valtiot Puola, Slovakia, Slovenia, Tšekki ja Unkari. Kaikki edellä mainituista valtioista ovat myös sotilasliitto Naton jäseniä¹⁷⁸.

Vaikka kullakin Pohjoismaalla on omat erityispiirteensä, alueellinen yhteistyö on muutostrendien mukaisesti tiivistynyt Suomen, Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Islannin välillä. Norja Euroopan unioniin kuulumattomana Naton jäsenmaana, Tanska ja Islanti sekä Naton että EU:n jäsenenä sekä Suomi ja Ruotsi EU:n jäsenenä ovat tiivistäneet ulko- ja turvallisuuspoliittista yhteistyötään NORDEFCO-yhteistyöryhmän piirissä¹⁷⁹.

¹⁷⁶ Ruonala, Marko: *EU-Perusteos*, s. 10–14.

¹⁷⁷ Valtioneuvoston selonteko EU -politiikasta, s. 34. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 16/2009.

¹⁷⁸ <http://www.nato.int/cps/en/natolive/index.htm#>. Luettu 30.8.2012.

¹⁷⁹ NORDEFCO Annual report 2011, s. 2.

Suomen turvallisuusympäristöä arvioivissa tulevaisuuskatsauksissa on painotettu Venäjän kehitystä. Pinta-alaltaan maailman suurimman valtion Venäjän kehitys ei voi olla vaikuttamatta Suomeen ja koko Eurooppaan. Neuvostoliiton hajoaminen ei ole aiheuttanut pelättyjä jännitteitä Itä-Euroopassa ja Suomen lähialueella. Baltian maat Viro, Latvia ja Liettua ovat Euroopan unionin ja Naton jäseniä. Huolimatta ajoittain esiin nousseista Venäjän vastalauseista ja ihmisoikeuskysymyksistä kehitys alueella on ollut vakaata. Venäjä on Euroopan ja Aasian välissä, mutta kokee olevansa osa Eurooppaa. Myös poliittisessa ja taloudellisessa yhteistyössä Eurooppa on tällä hetkellä Aasiaa merkittävämpi partneri¹⁸⁰. Mikäli ihmisoikeuksia edistävä kehitys voimistuisi Venäjällä ja maa osoittautuisi avoimeksi ja yhteistyöhaluiseksi kumppaniksi, Euroopan unionilla olisi edelleen kiinnostusta yhä tiiviimpään yhteistyöhön¹⁸¹.

Yves Lacoste tarkastelee valtioon kohdistuvia ja muihin valtioihin suhteessa olevia muutostekijöitä.¹⁸²

Näitä muutostekijöitä ovat

- maantieteelliset tekijät
- historia
- kulttuuri ja etnologiset tekijät
- taloudelliset tekijät
- energia
- sisäpolitiikka
- ulkopolitiikka
- sotilaalliset tekijät.

¹⁸⁰ *Diplomatie no 55: Regard sur la Russie et le monde*, Venäjän Ranskan suurlähettiläs Alexandre Orlovin haastattelu. ss, 50–52.

¹⁸¹ *La politique étrangère de la France*. Haastattelu Francois Hollande. *Diplomatie no 55*, mars–avril 2012.

¹⁸² Klassisen geopolitiikan mukaan ainoa argumentoija ja merkittävä toimija on valtio. Uusi geopolitiikka huomioi taloudelliset riippuvuussuhteet sekä keskinäisriippuvuuden. Uuden geopolitiikan joidenkin määritelmien mukaisesti geopolitiikkaa on eri toimijoiden etu- ja intressipiirien muodostaminen ja niistä käytävä kamppailu. Toimijoiksi käsitetään sellaiset tahot, joilla voidaan katsoa olevan merkitystä politiikan tai talouden tekijöinä. Toimijoita voivat tällöin olla esimerkiksi valtio, yritys, järjestö, aseellinen ryhmittymä tai vaikkapa terroristijärjestö. Ero klassiseen geopolitiikkaan syntyy myös siinä, että uuden geopolitiikan valta-aseman muodostaminen ja ylläpito eivät edellytä maa-alueen hallitsemista sotilaallisesti. Uusi geopolitiikka kuitenkin muodostuu edellä kuvatus esimerkin valossa hyvin alueelliseksi ja maailmaa jakavaksi. Kehittyneen maan intresseinä on taloudellisen vakauden ja aseman vahvistaminen. Roponen s. 14.

Lacosten mukaan sotilaallisiin selkkauksiin johtavat tilanteet liittyvät lähes poikkeuksetta historiallisiin rajakiistoihin tai niihin liittyviin etnisiin ja uskonnollisiin ristiriitoihin. Myös erityisesti rajakiistoihin ja alueiden hallintaan liittyvät energiakysymykset ovat usein konfliktien taustalla¹⁸³. Laaditun analyysin perusteella Suomen lähialueella jännitteitä aiheuttavat kysymykset liittyvät tulevaisuudessa mitä todennäköisimmin Kaliningradin kysymykseen, Venäjän Valko-Venäjä- ja Ukraina-suhteisiin, energiaan tai venäläisvähemmistöjen asemaan entisissä satelliittivaltioissa. Pohjoismaiden välillä tai Itämeren piirissä ei ole ristiriitoja, joissa olisi näköpiirissä suuri uhka aseellisen kriisin eskaloitumisesta. Euroopan unionin ja Naton laajeneminen on lisännyt alueen vakautta, ja myös pohjoismaiden tiivistyvä turvallisuuspoliittinen yhteistyö edistää Itämeren alueen tasapainoa. *Diplomatie* määrittelee Venäjän erikoisnumerossaan kuumiksi pesäkkeiksi (*les points chauds*) 15 aluetta tai kiistaa Venäjän raja-alueilla, joista lähimmäksi Suomea sijoittuvat Kaliningrad ja kysymykset luonnonvaroista pohjoisilla alueilla¹⁸⁴.

Geopoliittisesti kiinnostavat alueet Suomen lähialueella ovat Baltian maat, Kaliningrad, pohjoinen ulottuvuus sekä energiakysymykset. Merkittäviä tekijöitä Suomen geopoliittisessa ympäristössä ovat Venäjän toiseksi suurimman kaupungin Pietarin läheisyys sekä Suomenlahden strateginen merkitys. Huoli energian riittävydestä ja energiavarojen jakautumisesta valtioiden välillä tulee kasvamaan. Vielä vuonna 2007 Venäjä oli maailman suurin kaasun ja toiseksi suurin öljyn tuottaja ja molempien suurin viejävaltio. Vaikka Venäjällä on runsaasti energiavaroja, kansainvälisen energiajärjestön mukaan Venäjän tulisi energian tuotantonsa varmistamiseksi investoida energiasektorilleen yli 930 miljardia dollaria vuoteen 2030 mennessä¹⁸⁵. Globaalin energiantarpeen kasvamisen vuoksi tuotannon pitäisi nousta vuodessa 1,3 % energian riittävyyden takaamiseksi. 2030 -luvulla energiantarpeen arvioidaan olevan jo 50 % nykyistä enemmän.¹⁸⁶

Vuonna 2010 laadittu Valtioneuvoston Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia määrittelee kolmetoista Suomeen kohdistuvaa vakavaa uhkaa¹⁸⁷. Suomen geopoliittinen asema sekä laajemmin asema kansainvälisessä järjestelmässä edistävät yleisesti

¹⁸³ Gourdin, Lacoste ja geopolitiikan luentomuistiinpanot Ecole de Guerressä.

¹⁸⁴ *Diplomatie* no 5: *Géopolitique de la Russie*, s. 80–85. Octobre-Novembre 2011, no 5.

¹⁸⁵ Atlas. *Géopolitique de la Russie. Puissance d'hier, puissance de demain?* s. 38–40. Vuonna 2003 pelkästään Exxon investoi 11 miljardia dollaria uusien esiintymien etsimiseksi, kun Venäjän investoinnit olivat noin yksi miljardi.

¹⁸⁶ JOE 2010, Joint Operational Environment, s. 24.

¹⁸⁷ Yhteiskunnan turvallisuus. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia. (YTS2010) Valtioneuvosto 2010. <http://www.yett.fi/fi/elintarkeat-toiminnot>. Luettu 30.8.2012.

turvallisuutta lähialueellamme. Poliittinen, taloudellinen tai sotilaallinen painostus edellyttäisi taustalla olevaa kiistaa, mistä mahdollinen painostustilanne seuraisi. Kynnys aseelliseen voiman käyttöön Suomea kohtaan on korkea. Suomen geologisen aseman perusteella laajat luonnonkatastrofit ovat epätodennäköisiä mutta mahdollisia. Suurimmat uhkat liittyvät kansainväliseen talouteen ja energiansaantiin. Suomessa käytetään verrattain paljon energiaa. Osa suuresta tarpeesta johtuu maan pohjoisesta sijainnista ja osa runsaasta raskaasta teollisuudesta, etenkin metsäteollisuudesta¹⁸⁸. Maailmanlaajuisesti energiantarve ja -käyttö ovat vahvassa kasvussa. Energiastrategisessa linjauksessaan EU huomioi IEA:n (*International Energy Agency*) kasvavan energiantarpeen skenaariot, minkä pohjalta se kannustaa jäsenmaita kehittämään paikallista energiantuotantoa. Kasvuun pyritään mahdollisimman pitkälti uusiutuvan energian lisäämisellä.¹⁸⁹

IEA:n vuonna 2007 tekemän arvion mukaan Suomen suurin haaste on energiavarmuuden takaaminen mikä johtuu tuontiriippuvuudesta yhdestä tuontimaasta. Vuonna 2007 Suomi toi 71 % energiastaan Venäjältä. Norja oli toiseksi merkittävin tuontimaa 8 %:n osuudella. Suomessa käytettävästä energiasta tuontien energian osuus on noin 70 %. Tilastokeskuksen mukaan tuontien energian osuus on pysynyt tällä tasolla jo vuosia. Tuontien energian osuuden määrittelyyn vaikuttaa erityisesti Venäjältä tuotava puu, koska sitä käytetään sekä raaka-aineena että energiantuotantoon. Venäjältä tuotava energia on pääasiassa kivihiiltä ja raakaöljyä. Muita energiantuontimaita ovat mm. Kazakstan (4 %), Ruotsi (3 %) ja Alankomaat (1 %). Suurin yksittäinen energianlähde vuonna 2008 oli öljy 26 %:n osuudella.¹⁹⁰

Turvallisuusstrategian uhkista useat liittyvät suoraan tai välillisesti energian riittävyyteen tai jakeluun. Tällaisia ovat mm. voimahuollon, tietoliikenteen ja tietojärjestelmien, kuljetuslogistiikan, yhdyskuntatekniikan ja elintarvikehuollon vakavat häiriöt. Välillisesti merkittävä uhka on energian riittämättömyydestä johtuva väestön terveyteen ja hyvinvointiin kohdistuva vakava häiriö. Kuten useat esimerkit osoittavat, energia on myös merkittävä väline, kun käytetään poliittista tai taloudellista painostusta ulkopoliittisena instrumenttina. Ajankohtaisina esimerkkeinä voidaan mainita uhkaaminen öljykuljetusten estämisellä Hormuzin salmesta, Venäjän ja Ukrainan välinen kiista maakaasusta sekä ulkopoliittinen

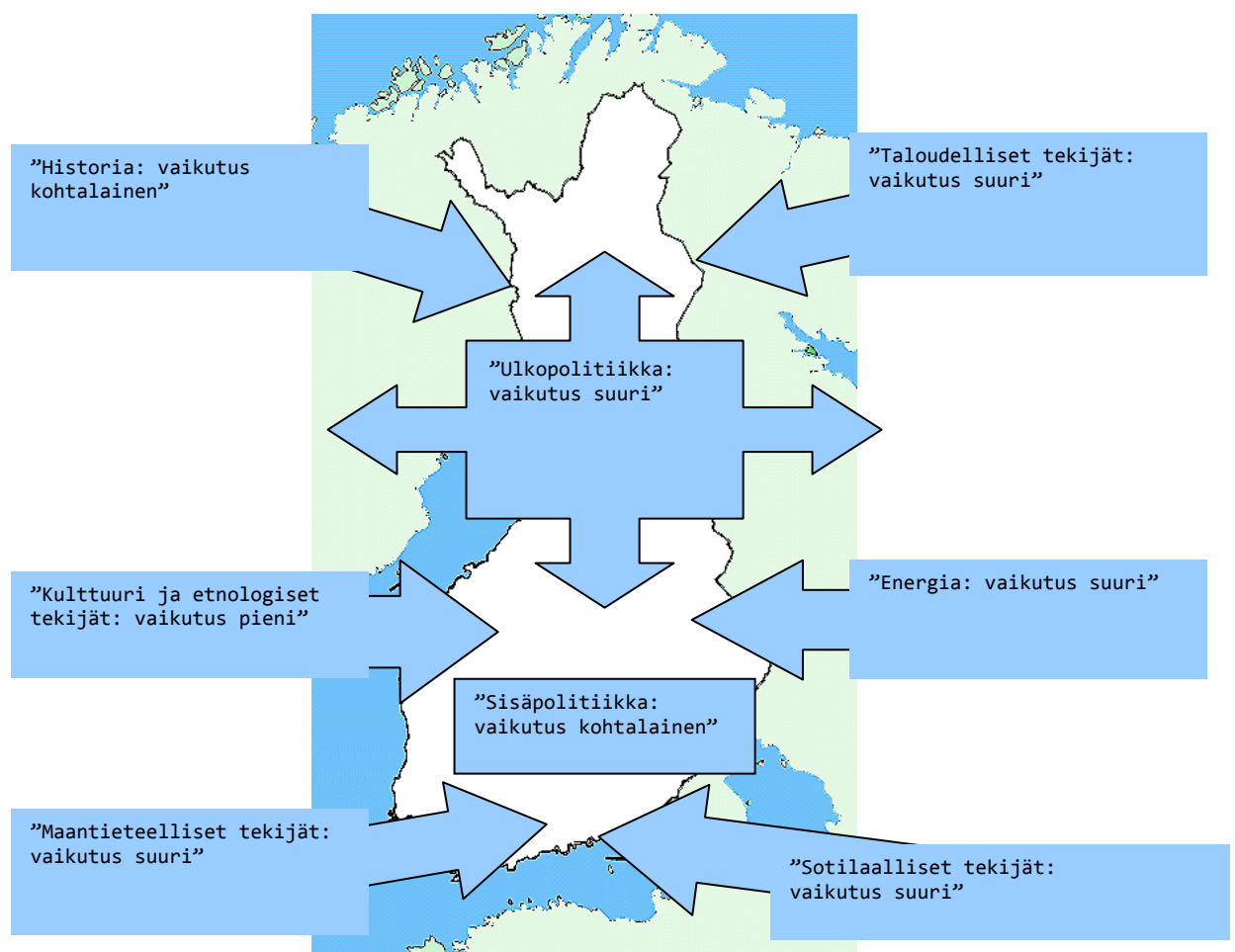
¹⁸⁸ Energia Suomessa. http://fi.wikipedia.org/wiki/Energia_Suomessa. Luettu 11.9.2012.

¹⁸⁹ Sama.

¹⁹⁰ Sama.

jännite Itämeren kaasuputkesta. Energiakaupalla ja sen jakelulla on keskeinen rooli valtioiden ulkopoliitikassa¹⁹¹.

Gourdinin geopolittisen analyysin mukaisesti on tarkasteltava vakautta ja epävakautta aiheuttavia tekijöitä. Kuvassa 7 ilmenevät tässä tutkimuksessa Suomen geopolitiikkaan vaikuttavat muutostekijät sekä niiden vaikutuksen merkitys. Kuvassa näkyy myös muutostekijöiden merkitys arvioitaessa Suomen geopolittista ympäristöä vuonna 2025.

KUVA 7. Suomen geopolittiset muutosvoimat¹⁹²

¹⁹¹ mm. Roponen, Hannu.

¹⁹² Muutostekijät perustuvat Lacosten ja Gourdinin määrittelemiін muuttujiin. Muutostekijöiden vaikutus perustuu tutkimuksen systeemianalyysin tuloksiin.

4.2. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan toimijat

Tutkittaessa asevoimadiplomatiaa ja siihen liittyviä vaikutusmekanismeja on oleellista tarkastella myös niitä toimijoita, joilla on vaikutusvaltaa ulko- ja turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja sotilaallisen maanpuolustuksen keskeisiä toimijoita ovat eduskunta, tasavallan presidentti ja valtioneuvosto, ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministeriövaliokunta, ministeriöistä erityisesti ulkoasiainministeriö ja puolustusministeriö sekä puolustusvoimat.¹⁹³

Turvallisuuspolitiikkaan keskeisesti kuuluvana puolustuspolitiikka ohjaa puolustuskyvyn ylläpitoa, kehittämistä ja käyttöä. Puolustuspolitiikalla edistetään valtion ja väestön turvallisuutta, tuetaan valtionjohdon päätöksentekoa ja osallistutaan kansainväliseen päätöksentekoon ja yhteistoimintaan. Puolustuspolitiikka tukee ulko- ja turvallisuuspolitiikan päämääriä. Suomessa puolustuspolitiikasta vastaa puolustusministeriö valtioneuvoston osana¹⁹⁴.

Suomen liittyessä EU:n jäseneksi hallitus määritteli Suomelle ulko- ja turvallisuuspoliittisen linjan. Sen mukaan Suomi liittyi Euroopan unionin jäseneksi sotilaallisesti liittoutumattomana maana eikä Suomi ollut etsimässä uusia turvallisuustakuita ja turvallisuuspoliittisia peruslinjauksia. Unionin jäsenenä Suomi on kuitenkin sitoutunut osallistumaan täysipainoisesti Euroopan unionin yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

¹⁹³ Kenttäohjesääntö, yleinen osa, s. 11.

¹⁹⁴ <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=37848>. Luettu 6.8.2012.

4.3. Puolustusvoimien tehtävät ja ulko- ja turvallisuuspoliittiset päämäärät

Suomessa puolustuspolitiikka käsittää maanpuolustuksen tehtäviä ja yleisjärjestelyjä koskevan valmistelun, päätöksenteon ja poliittisen ohjauksen sekä osallistumisen kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta ylläpitävään toimintaan. Puolustuspolitiikka kattaa maanpuolustuksen kaikki alat. Puolustushallinnon tärkein tehtävä on varmistaa Suomen puolustuskyky. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan strategiset tavoitteet – Suomen puolustaminen, itsenäisyyden säilyttäminen, kansan elinmahdollisuuksien ja perusoikeuksien sekä valtionjohdon toimintavapauden turvaaminen – edellyttävät toimintaympäristöön ja käytettävissä oleviin voimavaroihin suhteutetun puolustuskyvyn ylläpitämistä. Puolustuskyky mitoitetaan siten, että Suomen alueellinen koskemattomuus turvataan ja puolustukseen varaudutaan koko maan alueella. Suomen puolustuskykyä kehitetään ja käytetään verkottuneesti. Verkottuneen puolustuksen tavoitteena on entistä laaja-alaisempi ja pitkäjänteisempi puolustuspoliittinen ja sotilaallinen yhteistyö, jossa omaa puolustuskykyä tarjotaan muiden hyödynnettäväksi ja vastavuoroisesti itse hyödynnetään muiden puolustuskykyä¹⁹⁷. Puolustusratkaisussa voidaan siirtyä yhteiseen puolustukseen, mikäli valtionjohto niin päättää. Verkottuneeseen puolustukseen osallistuvat maat tekevät strategisen päätöksen puolustuskyvyn osatekijöistä, jotka pidetään kaikissa tilanteissa omassa hallussa. Vastaavasti tehdään strateginen päätös osatekijöistä, joiden osalta luotetaan verkoston muiden jäsenten antamaan tukeen¹⁹⁸.

Puolustuspolitiikka-osastrategiassa puolustuspolitiikan keskeisimmiksi haasteiksi määritellään kysymykset, keneltä voimme saada sotilaallisessa kriisitilanteessa suorituskykyjä, joista itse luovumme, ja miten saavutetaan valmius luopua sotilaallisista suorituskyvyistä, joita emme kykene kehittämään rajallisilla voimavaroillamme. Strategiassa on myös määritelty, että puolustusvoimien tehtävät säilyvät ennallaan. Kansallinen puolustus säilyy puolustusvoimien tärkeimpänä tehtävänä, ja kansallisen puolustuskyvyn suorituskykyä käytetään joustavasti muiden viranomaisten tukemisessa ja kansainvälisessä sotilaallisessa kriisinhallinnassa¹⁹⁹.

Kriisinhallinnaksi käsitetään kansainvälisen yhteisön toimet konfliktien ehkäisemiseksi ja rajoittamiseksi, osapuolten väkivallankäytön lopettamiseksi, aiheutettujen tuhojen korjaamiseksi ja kriisialueen turvallisuuden, vakauden ja yhteiskunnan toimintojen sekä

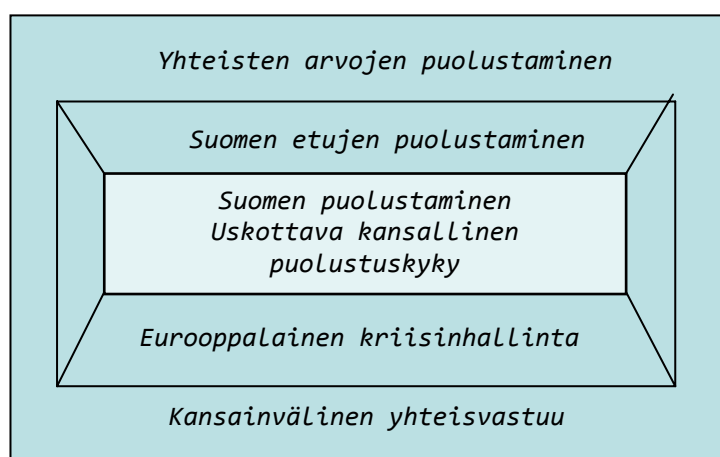
¹⁹⁷ <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=37848>. Luettu 6.8.2012.

¹⁹⁸ Puolustuspolitiikka, osastrategia s. 4.

¹⁹⁹ Puolustuspolitiikka, osastrategia s. 9.

oikeusjärjestyksen palauttamiseksi. Kriisinhallinta jakautuu sotilaalliseen ja siviilikriisinhallintaan. Kenttäohjesäännön yleinen osa määrittelee sotilaallisen kriisinhallinnan olevan ”sotilaallisin keinoin tapahtuvaa kriisinhallintaa (rauhanturvaamista), joka tähtää ensisijaisesti vakauden ja turvallisuuden palauttamiseen ja säilyttämiseen kriisialueella. Tavoitteena on edellytysten luominen yhteiskunnan muiden toimintojen käynnistämiseksi.”²⁰⁰

Tarkasteltaessa puolustusvoimien tehtäviä kokonaisvaltaisesti voidaan nähdä ne relevantteina, mutta laajemmassa ulkopoliittisessa kontekstissa päämäärät jäävät määrittelemättä. Kuten Kenttäohjesäännön yleisen osan²⁰¹ ja Visurin (kuva 10) määritelmät osoittavat, Suomessa ulko- ja turvallisuuspolitiikan traditio on ollut puolustuksellinen. Eräs ulkopoliitiikan keskeisistä tavoitteista on sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi joutumisen välttäminen. Ulko- ja turvallisuuspoliittisia tavoitteita on määritelty myös laajemmassa kontekstissa. Kuvassa 9 esitetään Suomen puolustuksen ulottuvuudet. Kansallisen puolustuskyvyn ylläpitäminen ja kehittäminen sekä osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan vastaavat puolustuksen ulottuvuuksien mukaisia strategisia tavoitteita. Valtion asemaa voidaan vahvistaa asevoimadiplomatian keinoin kansainvälisessä järjestelmässä tai asevoimien käytöllä voidaan edistää kansallisia ulkopoliittisia intressejä. Vaikka ulottuvuuksina määritelläänkin yhteisten arvojen ja Suomen etujen puolustaminen, Suomessa ei johdonmukaisesti hyödynnetä puolustusvoimia valtion aseman vahvistamiseksi kansainvälisessä järjestelmässä. Puolustusvoimia ei myöskään ole käytetty johdonmukaisesti kulloinkin ajankohtaisten ulkopoliittisten päämäärien tukemiseksi²⁰².

²⁰⁰ Kenttäohjesääntö Yleinen osa, s. 104.

²⁰¹ Kenttäohjesääntö Yleinen osa, s. 10.

²⁰² Suomen pyrkiessä YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvaksi jäseneksi vahvistettiin Suomen osallistumista YK johtoisin operaatioihin Libanonissa (UNIFIL). Aiemmin EU:n kriisinhallinnan korostuessa Suomen ulkopoliitikassa suunniteltiin pitkäaikaista osallistumista operaatioon Tšadissa (EUFOR Tchad).

KUVA 9. Suomen puolustuksen ulottuvuudet²⁰³

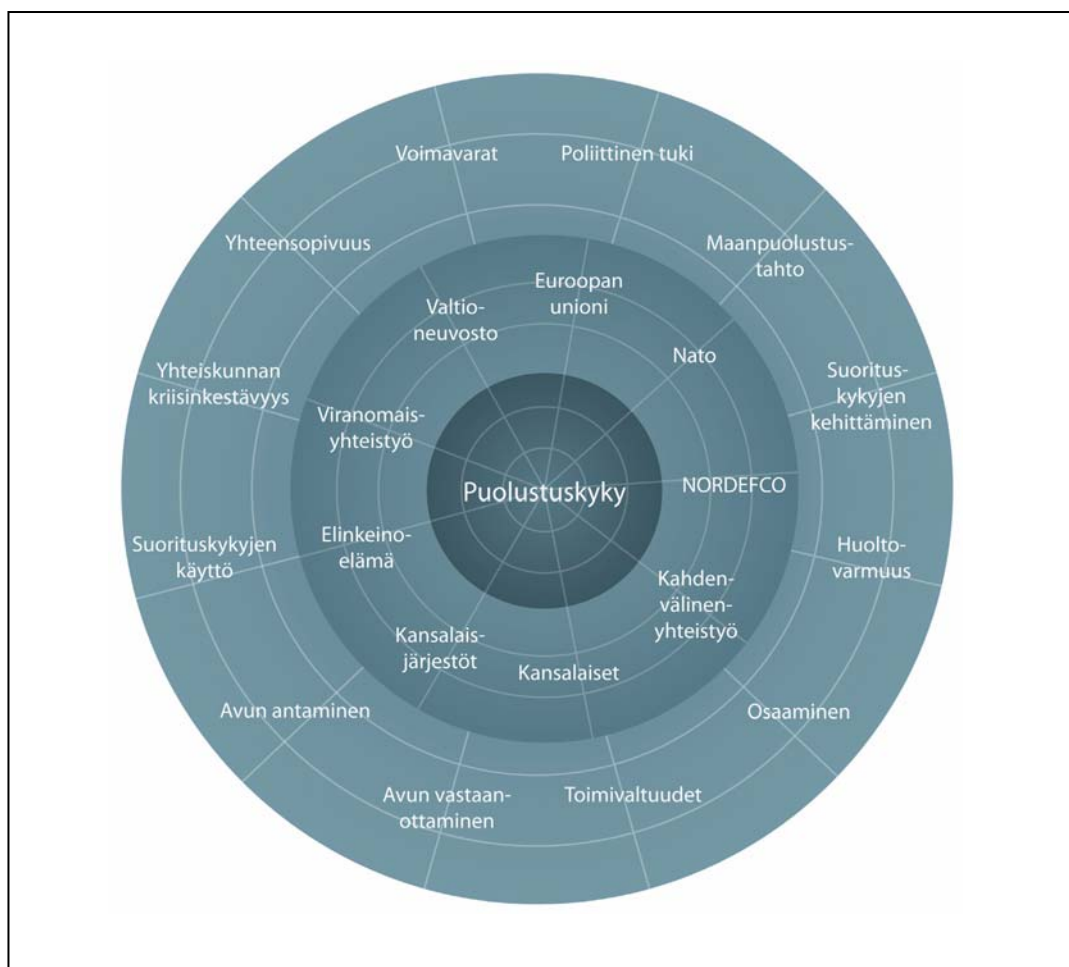
Usein puolustuspoliittisiin päämääriin liitetään kysymys puolustuksen uskottavuudesta²⁰⁴. Uskottavuuden on katsottu muodostuvan puolustusjärjestelmän sotilaallisista suorituskyyvyistä sekä kansallisella ja kansainvälisellä yhteistyöllä tätä tukevista voimavaroista ja resursseista. Uskottavuuden on myös nähty muodostuvan oman maan kansalaisten maanpuolustustahdosta ja käsityksestä Suomen kyvystä vastata uhkiin²⁰⁵. Forss ja kumppanit arvioivat teoksessaan Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi, että koko vuosittaisen ikäluokan kouluttaminen yleisen asevelvollisuuden periaatteiden mukaisesti ja suuren reservin ylläpitäminen ovat osoitus maanpuolustustahdosta, ja sen ennaltaehkäisevä arvo on suuri²⁰⁶. Kuvassa 10 ilmenevät Suomen puolustuskykyyn vaikuttavat tekijät. Tekijät liittyvät maanpuolustustahtoon, puolustusvoimien suorituskyykyyn, koko yhteiskunnan integroituun turvallisuuteen ja kansainväliseen yhteistyöhön. Useissa kotimaisissa julkaisuissa arvioidaan Suomen puolustuksen uskottavuutta erityisesti suhteessa Venäjään. Tarkastelujen näkökulma on useimmiten kvantitatiivinen, ja analyyseissä tarkastellaan Suomen lähialueilla olevia Venäjän asevoimien joukkoja ja uusimmissa julkaisuissa Venäjän asevoimien reformiin liittyvää joukkorakenteen kehitystä. Geopoliittisessa mielessä näkökulma on usein rajoittunut, eivätkä tarkastelut huomioi Suomen lähiympäristön ulko- ja turvallisuuspoliittista kehitystä laajemmassa kontekstissa, tai Venäjän geopoliittisia intressejä koko valtakuntansa alueella.

²⁰³ Kenttäohjesääntö, yleinen osa, s. 10.

²⁰⁴ Esim. Näkökulmia puolustuskyvyn uskottavuuteen, Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi, Maailma ja Suomi 9/11 jälkeen sekä Arvio ja ennuste Suomen puolustuskyvyn kehittymisestä vuoteen 2039 mennessä.

²⁰⁵ Näkökulmia puolustuskyvyn uskottavuuteen, s. 2.

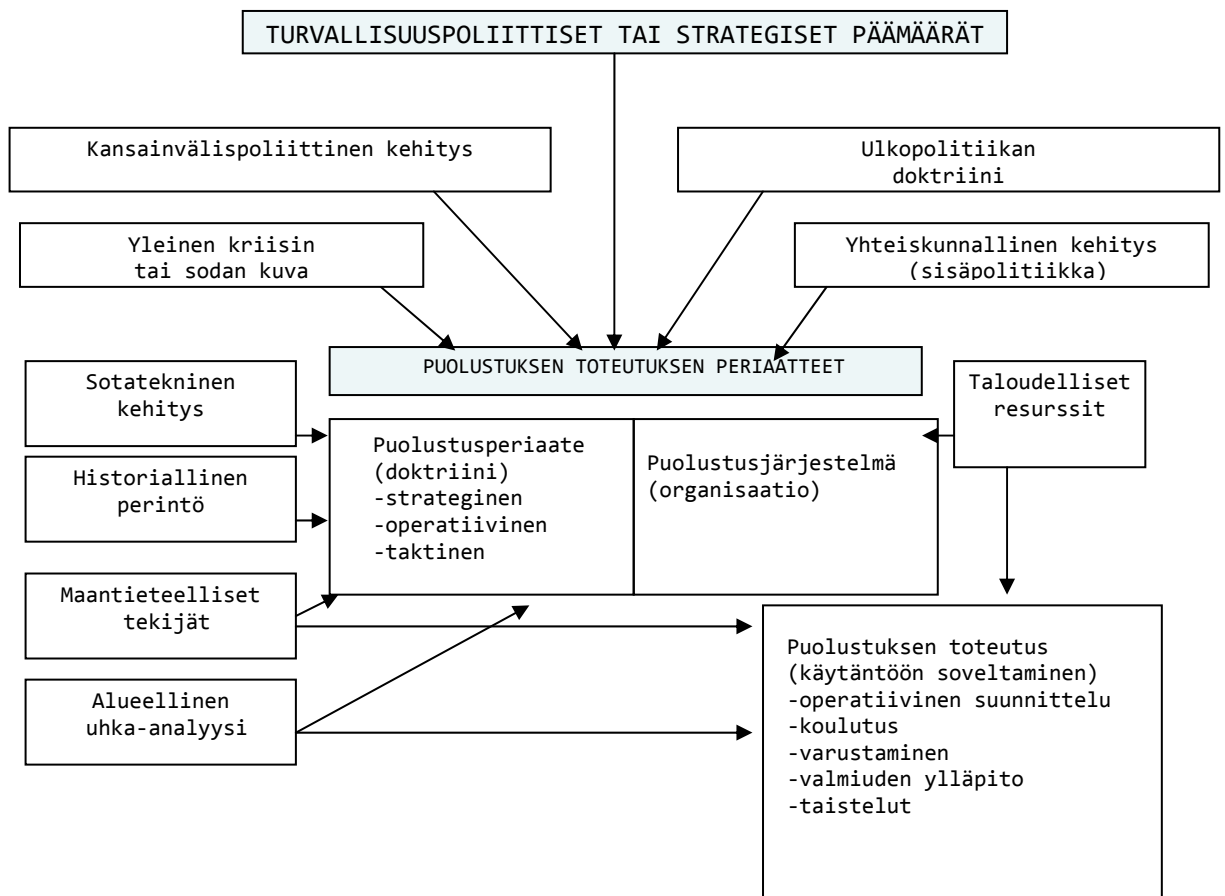
²⁰⁶ Forss & kumpp. s. 10–11.

Kuva 10. Suomen puolustuskykyyn vaikuttavat tekijät²⁰⁷

Visuri on kuvannut Suomen puolustuksen toteutukseen vaikuttavia muutostekijöitä. Muutostekijät ovat osittain samat kuin puolustusministeriön laatimassa Puolustuspolitiikka-osastrategiassa ja tässä tutkimuksessa määritellyssä systeemissä. On ajankohtaista kysyä, vaikuttavatko Visurin määrittelemät muutostekijät todella Suomen puolustusratkaisuun vai säilyykö puolustusratkaisu ennallaan kansainvälispoliittisesta muutoksesta, yleisen kriisin ja sodan kuvan tai uhkakuvan muutoksesta tai taloudellisista tekijöistä huolimatta. Viimeaikainen kehitys yhä tiivistyvän kansainvälisen yhteistyön, verkottuneen puolustuksen periaatteen, puolustusvoimien uusien pitkän kantaman suorituskykyjen ja samalla puolustusvoimien organisaatioon kohdistuvan muutoksen osalta osoittavat kuitenkin uutta ajattelutapaa Suomen puolustuspolitiikassa.

²⁰⁷ Puolustuspolitiikka, s. 5.

KUVA 11. Puolustuksen toteutukseen vaikuttavia tekijöitä²⁰⁸

Arvioitaessa puolustuksen ulottuvuuksia on oleellista kyetä suhteuttamaan oman toiminnan vaikuttavuus päämääriin. Poikkihallinnollisena yhteistyönä toteutettava KRIHAVA-hanke tulee arvioimaan vaikuttavuuden merkitystä nimenomaan sotilaallisen kriisinhallinnan alueella. Vaikuttavuutta arvioidaan nelikenttämallilla kriisinhallinnan kehyksessä, sekä tavoitteiden ja vaikuttavuuden kautta. Myös asevoimadiplomatian (*Defence Diplomacy*) ja ilmavoimadiplomatian (*Air Diplomacy*) näkökulmat liittyvät ulko- ja turvallisuuspoliittisen vaikuttavuuden ajatukseen. Liite 5 kuvaa Puolustusministeriön puolustuspoliittisen analyysin keskeisiä toimijoita ja toimintoja.

²⁰⁸ Visuri 2001, s. 18.

4.4. Ilmavoimien suorituskyvyt ulkopoliittisten päämäärien tukemiseksi

Sodan ja rauhan välinen selkeä kahtiajako on hälventynyt. Yksittäiset valtiot tai liittoumat joutuvat reagoimaan tilanteisiin, joissa erilaiset kapinalliset, sotilaallisella voimalla uhkaavat tai sisäisiin konflikteihin ajautuneet valtiot muodostavat uhkan kansainväliselle yhteisölle. Näissä sekavissa ja vaikeasti määriteltävissä tilanteissa sodankäynti ja politiikka ovat kietoutuneet toisiinsa, ja ei-lineaarisissa, epäsymmetrisissä kriiseissä on yhä vaikeampaa löytää keinoja niiden ratkaisemiseksi.²⁰⁹

Israelilainen historioitsija ja sotateoreetikko Martin van Creveld on todennut, että ilmavoiman käyttö on tehokkaimmillaan valtioiden välisissä konflikteissa, mutta koska valtioiden väliset sodat käyvät yhä harvinaisemmiksi, tulevat matalan intensiteetin sodat, sisällissodat ja etniset konfliktit olemaan yhä tavallisempia. Van Creveld väittää, että ilmavoima ja erityisesti pommikoneet tulevat menettämään merkitystään konfliktien ratkaisijana ehkä enemmän kuin mitä ihmiset yleensä ja ilmavoimaintoilijat uskovat²¹⁰. Toisaalta sotilaallisen kriisinhallinnan operaatioissa ilmavoimien merkitys on korostunut, ja ilmavoimat on saanut uusia tehtäviä erityisesti tiedustelun ja ei-kineettisten suorituskykyjen alueilla. Ilmavoimien suorituskyvyillä kyetään jopa ratkaisemaan konflikteja, tai ilmavoiman käytöllä uhkaamisella ratkaisemaan tilanne ilman varsinaista sotilaallisen voiman käyttöä. Nykyaikaisesta ilmavoimasta on joka tapauksessa tullut niin tehokas tavanomaisen sodankäynnin väline, että valtioilla ei ole varaa menettää ilmatilansa kontrollia. Tämän vuoksi on todennäköistä, että suurempien aseellisten konfliktien ensimmäinen taistelu liittyy ilmaherruuden saavuttamiseen. Taistelua kontrolloi se osapuoli, jolla on ilmaherruus. Osapuoli, jonka resurssit eivät riitä edes paikallisen ilmaherruuden saamiseen, valitsee samalla sodankäyntiinsä tuskallisen ja toivottoman tien.²¹¹ Vaikka ilmavoiman roolia on korostettu aseellisissa konflikteissa, sen keskeisiä ominaisuuksia hyödynnetään myös *Soft Power* -ajattelussa, jolloin tähdätään tavoitteen saavuttamiseen ilman aseellista voiman käyttöä. Ilmavoimien ei-kineettisiä suorituskykyjä voidaan käyttää tehokkaasti tehtävissä valtion ulkopoliittisten päämäärien saavuttamiseksi (*Diplomatic Mission*). Ilmavoiman ulottuvuus, nopeus, toimintasäde ja monipuolinen

²⁰⁹ Fleury, Jean: *Armée de l'air et diplomatie*. Revue Défense Nationale, Octobre 2010 - no 733. s. 97 ja Sotivia osapuolia ei voi pakottaa rauhaan. *Helsingin Sanomat*, 17.8.2012. Markku Salomaa.

²¹⁰ Rekkedal, s. 292.

²¹¹ Rekkedal, s. 293.

keinovalikoima mahdollistavat ilmavoimien käytön kaikissa valmiustiloissa ja puolustusvoimien tehtävissä²¹².

Suomessa puolustusvoimien ja ilmavoimien tehtävät ovat selkeästi määriteltyjä²¹³. Ilmavoimat vastaa maamme ilmatilan jatkuvasta valvonnasta ja vartioinnista. Ilmatilan loukkaukset estetään tarvittaessa voimakeinoin. Sodan aikana ilmavoimien päätehtävä on hävittäjätorjunta²¹⁴. Ilmavoimien uusien suorituskykyjen myötä voidaan tukea entistä paremmin ilmapuolustuksen päämääriä sekä puolustusvoimien yhteisoperaatioita, joissa vähintään kahden puolustushaaran suorituskykyä käytetään koordinoitusti samassa operaatiossa tai sotatoimessa ajallisesti synkronoidusti²¹⁵. F/A-18 Hornet -pääkalusto on käynyt läpi Mid Life Upgrade 1 (MLU 1) -ylläpitopäivityksen, ja käynnistynyt MLU 2 saataneen päätökseen vuoteen 2014 mennessä. Ensimmäinen ylläpitopäivitys nosti HN-järjestelmän taistelukelpoisuutta parantamalla ohjaajan tilannetietoisuutta, hävittäjän lähitaistelukykyä sekä kansainvälistä yhteensopivuutta kartta-, radio- ja omatunnistusjärjestelmän osalta. Ylläpitopäivityksen tärkein sisältö muodostui integroidusta kypärätähtäimestä (*Joint Helmet Mounted Cueing System*) sekä uuden lähi-ilmataisteluoohjuksen AIM-9X-integroinnista. Toisen ylläpitopäivityksen tavoitteena oli edelleen nostaa Hornetin omasuojakykyä ja kansainvälistä yhteistoimintakykyä mm. Link-16 järjestelmän muodossa. Toisena keskeisenä tavoitteena on HN-järjestelmän tehtäväalueen laajentaminen luomalla Hornetille ilmasta maahan -kyky ja varustamalla osa Horneteista JDAM (*Joint Direct Attack Munition*), JSOW (*Joint Standoff Weapon*) sekä myöhemmin JASSM (*Joint Air-to-Surface Standoff Missile*) aseistuksella sekä AN/AAQ 28 Litening -sensoreilla.²¹⁶

Ilmavoimien monipuoliset suorituskyvyt mahdollistavat ulkopoliittisten päämäärien tukemisen puolustusvoimille määrättyjen tehtävien ja puolustushallinnon strategia-asiakirjojen määrittelemien tavoitteiden mukaisesti. Puolustusvoimien ydintehtäviin sisältyvät ilmatilanvalvonta ja alueellisen koskemattomuuden turvaaminen ovat osa uskottavaa puolustuskykyä. Kyky luo turvallisuusympäristöömme ennaltaehkäisevää vaikutusta. Ulkopoliittisen instituutin tutkija Charly Salenius-Pasternak on käsitellyt artikkelissaan *Not*

²¹² Vertaa alaviite 13, puolustusvoimien tehtävät.

²¹³ Sama. Laki puolustusvoimista 11.5.2007/551 ja Puolustusvoimien hallintoonormi HH1154/21.12.2011.

²¹⁴ <http://www.puolustusvoimat.fi/fi/Ilmavoimat/Etusivu/?urile=wcm%3Apath%3A/su-puolustusvoimat.fi/Puolustusvoimat.fi/Ilmavoimat/Etusivu/>. Luettu 1.9.2012.

²¹⁵ Vänskä, Ville: *Yhteisoperaatiot suomalaisessa operaatiotaidossa*, s. 2. Diplomityö.

²¹⁶ MLU Brief esittelymateriaali. Kapteeni Aki Puustinen.2008.

just another arms deal, The Security Policy Implications of the United States selling advanced missiles to Finland ilmasta maahan laukaistavien JASSM -rynnäkköohjusten vaikutusta Suomen geopoliittisessa toimintaympäristössä²¹⁷. F/A-18 Hornet ja pitkän kantaman vaikutuskyky (JASSM) antavat puolustusvoimille kyvyn ulottaa operaationsa vastustajan syvyyteen ja vaikuttaa vastustajan strategiaan kohteisiin. Uudella suorituskyyvyllä voidaan saavuttaa ennaltaehkäisevän vaikutuksen lisäksi pelotevaikutus, mikä edelleen nostaa kynnystä kohdistaa aseellisia toimenpiteitä Suomea kohtaan. Suomen päätös ostaa Yhdysvalloilta ilmasta maahan laukaistavia rynnäkköohjuksia on paljon muutakin kuin pelkkä asekauppa. Päätöksellä on merkittäviä poliittisia ja alueellisia sotilaallisia vaikutuksia. Suomi on vasta toinen maa, jolle Yhdysvallat myy JASSM-ohjuksia, eikä vastaavia kauppia ole tehty yhdenkään Nato-jäsenmaan kanssa. Tämä kertoo paitsi Yhdysvaltain ja Suomen läheisistä suhteista myös siitä, miten Yhdysvallat tarkastelee eurooppalaista puolustusjärjestelmää. Suomi pyrkii edistämään omaa turvallisuuttaan niin monenkeskisten, monikansallisten kuin kahdenvälisten suhteiden kautta. Tässä suhdeverkostossa Suomen suhde Yhdysvaltoihin on avainasemassa.²¹⁸

Hävittäjätorjunnan korkea suorituskyyky ja rauhan aikana ylläpidettävä valmius ovat keskeinen osa uskottavaa puolustuskyykyä. Korkean toimintavalmiuden ansiosta ilmapuolustus on siirrettävissä sodan ajan valmiuteen muutamassa vuorokaudessa. Todennäköisin aseellinen uhka kohdistuu Suomeen ilmasta. Riski joutua sotatilanteeseen laskee, jos rajojemme ulkopuolella uskotaan, että pystymme tarvittaessa estämään alueemme hyväksikäytön²¹⁹. Myös ilmavoimien TACEVAL-evaluoinnissa todettu suorituskyyky ja yhteensopivuus sekä aktiivinen, lähes viikoittainen kansainvälinen harjoitustoiminta vahvistavat uskottavaa puolustuskyykyä.

Kansallisen puolustuskyyvyn lisäksi keskeinen osa puolustusvoimien ulkopoliittista vaikuttavuutta sisältyy sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistumiseen. Ilmavoimien kriisinhallintavalmiuksien kehittäminen on käynnistynyt vuoden 2001 turvallisuus ja puolustuspoliittisen selonteon perusteella²²⁰. Vuoden 2004 Turvallisuus ja puolustuspoliittisen selonteon mukaisesti Suomen ilmavoimille päätettiin luoda valmius osallistua vuodesta 2008 alkaen erillisellä päätöksellä kansainvälisiin operaatioihin osana monikansallista lento-

²¹⁷ Salenius-Pasternak, Charly : Not just another arms deal, The Security Policy Implications of the United States selling advanced missiles to Finland. Ulkopoliittisen instituutin julkaisu, 2012.

²¹⁸ http://www.fiia.fi/fi/publication/279/not_just_another_arms_deal/. Luettu 27.9.2012.

²¹⁹ <http://www.puolustusvoimat.fi/fi/Ilmavoimat/Etusivu>. Luettu 1.9.2012.

²²⁰ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001. VNS selonteko 2001, s. 58.

osastoa.²²¹ Yksikkö evaluoitiin syyskuussa 2009 OCC E&F -ohjelman mukaisesti tasolle 2, mutta päätöstä yksikön osallistumisesta kriisinhallintaoperaatioon ei ole toistaiseksi tehty. Evaluoinnin päätyttyä yksikkö saavutti ns. IOC-tason (*Initial Operational Capability*). Tällöin tavoite täydestä valmiudesta (*Full Operational Capability*, FOC) osallistua kriisinhallintaoperaatioon siirrettiin vuoteen 2012²²². Ilmavoimien kansainvälisen valmiusyksikön suorituskyvyn merkitys on korostumassa Suomen mahdollistaessa osallistumisen Naton NRF-joukkoon (*Nato Response Force*) vuodesta 2014 alkaen²²³.

Hornet-kaluston päivityksen myötä on mahdollista tarkastella myös ilmavoimien kansainväliselle valmiusyksikölle uuden tyyppisiä tehtäviä. Esimerkiksi ei-kineettisten järjestelmien käyttämisestä sotilaallisessa kriisinhallinnassa on olemassa lukuisia esimerkkejä. Ilmakomponentilla toteutettavat tiedustelutehtävät ovat esimerkki tehtävistä, joissa hävittäjien merkitys on noussut²²⁴. Tienvarsipommeista on tullut yksi kriisinhallintajoukkojen merkittävimmistä uhkista. Yhdysvaltojen merijalkaväen AV-8B-Harrierit olivat tukemassa (*support combat operations*) Litening-sensorilla (*Precision Targeting Pod*) *Enduring Freedom* operaatiossa Afganistanissa ja *Iraq Freedom*-operaatiossa Irakissa. Operaatioista saatujen kokemusten perusteella merijalkaväki päätti tukea Litening-sensoreilla varustetuilla F/A-18 Hornet ja Harrier-koneilla kaikkia merijalkaväen maaoperaatioita. Varsinaisten hyökkäyksellisten tehtävien lisäksi sensoreilla tuettiin maitse liikkuvia ajoneuvosaattueita ja varmistettiin reitti mahdollisten kaukolaukaistavien tienvarsipommien varalta (*Convoy Escort* ja *Counter IED Sweeps* -tehtävät).²²⁵ Vastaavalla suorituskyvyllä varustetut Ruotsin ilmavoimien JAS-39 Gripen -hävittäjät toteuttivat onnistuneesti tiedustelutehtäviä Libyassa osana *Unified Protector* -operaatiota. Osallistumatta varsinaisiin kineettisiin tehtäviin

²²¹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004. VNS selonteko 2004, s. 122. Kriisinhallintaorganisaatiolla tarkoitetaan sotilaallisissa kriisinhallintaoperaatioissa olevia suomalaisia kriisinhallintajoukkoja, sotilastarkkailijoita ja yksittäisiä esikuntaupseereita. Ilmavoimien kansainvälinen valmiusyksikkö valmistautuu toimimaan kriisinhallintaoperaatiossa mutta on varsinainen kriisinhallintajoukko vasta määrättynä erilliseen valmiusvuoroon, päivystykseen tai operaatioon.

²²² PARP Survey. 2009. Kansainvälinen valmiusyksikkö ei ole osallistunut vuoteen 2012 kriisinhallintaoperaatioihin. Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerioliokunnan (UTVA) marraskuussa 2006 tekemän linjauksen mukaisesti Suomi voi osallistua kumppanimaille avattuihin NRF-harjoituksiin. Maaliskuussa 2008 UTVA linjasi, että Suomi vahvistaa halukkuutensa osallistua NRF:ää täydentävään toimintaan. Tämän jälkeen Pohjois-Atlantin neuvosto (NAC) teki päätöksen Suomen kutsumisesta mukaan NRF-yhteistyöhön.

http://www.finlandnato.org/public/default.aspx?nodeid=31563&contentlan=1&culture=fi-FI#Kuinka_Suomi_osallistuu_Naton_NRF-joukkoihin. Luettu 1.9.2012.

²²³ <http://www.hs.fi/english/article/Finland+sets+terms+for+joining+NATO%E2%80%99s+NRF+force/1135257431582>. Luettu 12.9.2012.

²²⁴ Général d'armée aérienne Fleury, Jean: La Diplomatie Aérienne. Diplomatie et armées de l'air.

²²⁵ Finnish Air Force and U.S. Marine Corps team Litening Pod Brief. 1.6.2006. Esitysmateriaali.

hävittäjät ottivat *Litening III* -sensoreiden ja kameroiden avulla noin 250 000 kuvaa, joilla tuettiin operaation onnistumista²²⁶.

C-295M-kuljetuskonekalustolla voidaan toteuttaa sotilaallisia, taktiseen ilmakuljetukseen kuuluvia tehtäviä tai humanitäärisen avun piiriin kuuluvia tehtäviä, kotimaassa ja ulkomailla. Vuonna 2011 ilmavoimien C-295M osallistui miehistöineen *Barents Rescue 2011*²²⁷-harjoitukseen MEDEVAC tehtävissä. Viime vuosina maailmassa on tapahtunut lukuisia luonnonkatastrofeja, ja useat valtiot ovat osallistuneet avustusoperaatioihin asevoimillaan. Esimerkkeinä viimeisimmistä luonnonmullistuksista ovat maanjäristykset Japanissa, Haitissa ja Turkissa sekä tulvat Yhdysvalloissa ja Pakistanissa. Suomi osallistui vuonna 2010 Pakistanin tulvien avustuslentoihin hyödyntäen strategisten kuljetusten ns. SAC-sopimusjärjestelyä (*Strategic Airlift Capability*). Vuonna 2007 Suomi liittyi kymmenen Nato-maan yhteishankkeeseen, jossa hankittiin kolme C-17-kuljetuskonetta. Koneet ovat osallistujamaiden yhteiskäytössä ennalta sovitun lentotuntikiintiön mukaisesti. Suomen osuus SAC-hankkeessa on 100 vuosittaista lentotuntia. Kyseessä oli ensimmäinen kerta, kun Suomi käytti SAC-järjestelyä humanitaarisiin tehtäviin. Suomen antama tuki oli myös erinomainen esimerkki puolustusvoimille luodun suorituskyvyn joustavasta ja laaja-alaisesta käytöstä. Suomi oli ainoa EU-maa, joka 24 tunnissa reagoi EU:n avunpyyntöön ja tarjosi sotilaskalustoa avustuskuljetusten toteuttamiseen.²²⁸ Osallistuminen Pakistanin luonnononnettomuuden avustustehtäviin on erinomainen esimerkki ilmavoimien suorituskyvyillä toteutetusta diplomatiasta.

Maavoimien uudella NH-90-helikopterikalustolla voidaan toteuttaa erityyppisiä tehtäviä viranomaisten tukemiseksi joko kotimaassa tai ulkomailla. Kuljetushelikopterit ovat monipuolisten rooliensa ja korkean käytettävyytensä ansiosta kriittinen resurssi esimerkiksi luonnonkatastrofien avustustehtävissä. Vuonna 2005 Naton NRF-valmiusjoukot osallistuivat Pakistanin maanjäristyksen jälkeisiin pelastustehtäviin. Ilmakomponentin organisaatioon kuuluivat mm. saksalainen helikopteriosasto ja luxemburgilainen pelastushelikopteri²²⁹. Useilla valtioilla pelastushelikopterien suorituskykyä ylläpidetään kansallisten tehtävien toteuttamiseksi, ja samoja kansallisia suorituskykyjä voidaan joustavasti käyttää oman valtion

²²⁶ <http://www.shephardmedia.com/news/digital-battlespace/swaf-reflects-libyan-mission/>. SwAF reflects on Libya mission. Luettu 1.9.2012.

²²⁷ <https://www.msb.se/en/Training--Exercises/Exercises-Section/Barents-Rescue-2011/>. Sivustolla kerrotaan mm. harjoitusskenaario ja osallistuneet joukot.

²²⁸ http://www.defmin.fi/index.phtml?4508_m=4407&s=547

²²⁹ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50070.htm. Luettu 16.10.2010.

ulkopuolella katastrofialueiden tukemiseksi. Suomessa puolustusvoimien suorituskykyä ei käytetä säännöllisesti pelastustehtäviin, vaan pelastushelikopteritoiminta perustuu yhdistyspohjaiseen toimintamalliin, jossa valtio Raha-automaattiyhdistyksen kautta rahoittaa pääosan toiminnasta ja yhdistykset varainhankinnalla lopun osuuden²³⁰. Viime vuosina pelastushelikopteritoiminta on ollut kriisissä, eikä edes kaikissa maakunnissa ole voitu taata lain edellyttämää pelastusvalmiutta. Pelastushelikopteriyhdistysten sopimus irtisanottiin vuoden 2011 alussa ja pelastushelikopteritoiminta on siirtymässä sairaanhoitopiirien omistamalle FinnHems yhtiölle. Tavoitteena on, että yhtiö jatkaa operointia kuudella helikopterilla koko valtakunnan alueella²³¹.

4.5. Muut keinot ulkopoliittisten päämäärien tukemiseksi

Ilmavoimien ulkopoliittisia päämääriä tukeva toiminta ei rajoitu pelkästään lentävällä kalustolla toteutettavaan yhteistyöhön tai tehtäviin. Uskottavaa puolustusta ja suorituskykyä voidaan kehittää koulutusyhteistyöllä, yhteisillä materiaalihankinnoilla tai tiedonvaihdoilla. Ilmavoimadiplomatian mukaan päämääränä ei ole pelkästään oman suorituskyvyn kehittäminen vaan vakauden ja turvallisuuden kehityksen tukeminen oman valtion ulkopuolella. Osa epäsuoraa lähestymistapaa on yhdysvaltalaisen FID-konseptin mukainen koulutusyhteistyö, jonka toimintatapoja ovat konsultointi, koulutusyhteistyö, harjoitukset, avustaminen ja kohdevaltion puolustusmateriaalinen tukeminen. Esimerkkinä puolustusmateriaalisesta avustustyöstä voi mainita Suomen Unkariin vuonna 2011 lahjoittamat Mi-8-helikopterit²³².

Esimerkkinä tiedonvaihtoon liittyvästä yhteistyöstä on Nato- johtoinen hanke, jolla kehitetään tilannetietoisuutta vaihtamalla ilmatilannekuvaa (*Air Situation Data Exchange, ASDE*)²³³.

²³⁰ <http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2010/06/1137123/pelastushelikopterit-pulassa>. Luettu 16.10.2010. Tehtäviin voivat kuulua virka-apu pyyntöön perustuvat tehtävät muiden viranomaisten tukemiseksi.

²³¹ <http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2011/06/1347069/pelastushelikoptereiden-tukiyhdistysten-sopimukset-irtisanottu>. Luettu 16.10.2010.

²³² Suomi lahjoitti helikoptereita Unkariin.

<http://forin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=228887&nodeid=15154&contentlan=1&culture=fi-FI>. Luettu 1.9.2012. Uutisen mukaan suomalaisten lahjoitus huomioitiin Unkarin mediassa laajasti. Helikoptereita ei aiota käyttää sotatoimiin, vaan ne on suunniteltu käytettäväksi mm. sotilaiden koulutuksessa.

²³³ On Nov. 19, after three years of negotiations, Finland and three Baltic nations have agreed to sign a Memorandum of Understanding, establishing an Air Situation Data Exchange. The agreement was signed by Estonia, Latvia, Lithuania and Finland in a short ceremony with Chief of Staff, General Manfred Lange. The agreement is significant for aviation safety and for the security cooperation between the countries. It aims to de-conflict airspace and minimise potential cross-border incidents and optimise response to renegade situations. The three Baltic nations delegated permission to sign the document to their National Military Representatives at SHAPE. Up to now, four operational "Air Situation Data Exchange" (ASDE) connections have been

Hankkeen tarkoituksena on luoda tekniset ja toimintatapoihin liittyvät edellytykset tunnistetun ilmatilannekuvan (*Recognised Air Picture*, RAP) jakamiseksi Nato-maiden ja hankkeeseen osallistuvien kumppaneiden kesken.²³⁴ Yhteistyö vahvistaa osallistujien kykyä reagoida lentokonekaappauksiin (*Renegade*), toteuttaa yhteisiä harjoituksia ja ulkopoliittisilta vaikutuksiltaan merkittävimpänä kehittää suuresti kykyä yhteisiin operaatioihin sotilaallisessa konfliktissa.

Ranskalaiseen ilmavoimadiplomatia-ajatteluun sisältyy toimintaedellytysten luominen muille ilmavoimille oman valtion alueella tai omien toimintaedellytysten luominen muiden valtioiden maaperällä. Vastaavalla periaatteella myös Suomi voi mahdollistaa esimerkiksi kumppani- tai naapurivaltioille (esim NORDEFCO:n puitteissa²³⁵) tai Baltian ilmatilan turvaamiseen osallistuville ilmavoimille omien tukikohtiensa käytön harjoitustoimintaan tai varakentiksi. Vastaavasti ilmavoimat voisi edistää omia toimintamahdollisuuksiaan saamalla käyttöönsä tukikohtia naapurivaltioista joko harjoitustoimintaan, kuten jo tällä hetkellä toimitaan pohjoisessa Rovaniemen, Kallaxin ja Bodön tukikohtien osalta. Yhteistyötä olisi mahdollista edelleen syventää tukeutumisen osa-alueella myös normaalitehtävien tukemiseksi. Viimeisen viiden vuoden aikana pohjoismaisten hävittäjälentolaivueiden yhteistyö on tiivistynyt ja saanut uusia muotoja. Tiivis harjoitusyhteistyö ja tukeutumisedellytysten mahdollistaminen sisältävät aina myös ulkopoliittisen vaikutuksen²³⁶.

Uskottavan puolustuksen saavuttamiseksi suorituskyvyn tulee vastata kulloinkin vallitsevaa uhkaa²³⁷. Suorituskyky on moniulotteinen kokonaisuus, mikä muodostuu mm. ajanmukaisesta ja määrävahvuisesta materiaalista, osaavasta ja toimintakykyisestä henkilöstöstä sekä puolustusmateriaalin ja joukkojen käyttö- ja toimintaperiaatteista. Näitä tuetaan riittävällä infrastruktuurilla ja koko yhteiskunnan tarjoamilla tukeutumisedellytyksillä²³⁸. Uskottavaan puolustuskykyyn liittyy myös kysymys sotilaallisesta liittoutumisesta ja mahdollisesta ulkopuolisesta avusta tilanteen sitä vaatiessa.

implemented in accordance with the ASDE program, i.e. between Germany and Austria, Hungary and Ukraine, Turkey and Georgia and Finland, and today between Finland the three Baltic states, Estonia, Latvia and Lithuania. <http://www.aco.nato.int/page272201034.aspx>. Luettu 29.8.2012.

²³⁴ <http://www.npc.nato.int/htm/asde.htm>. Luettu 29.8.2012.

²³⁵ <http://www.nordefco.org/>. Luettu 29.8.2012.

²³⁶ Myös Venäjän asevoimien komentajan lausunnot Suomessa keväällä 2012 tukevat ajatusta. Hän toteaa pohjoismaisen yhteistyön olevan uhka Venäjälle.

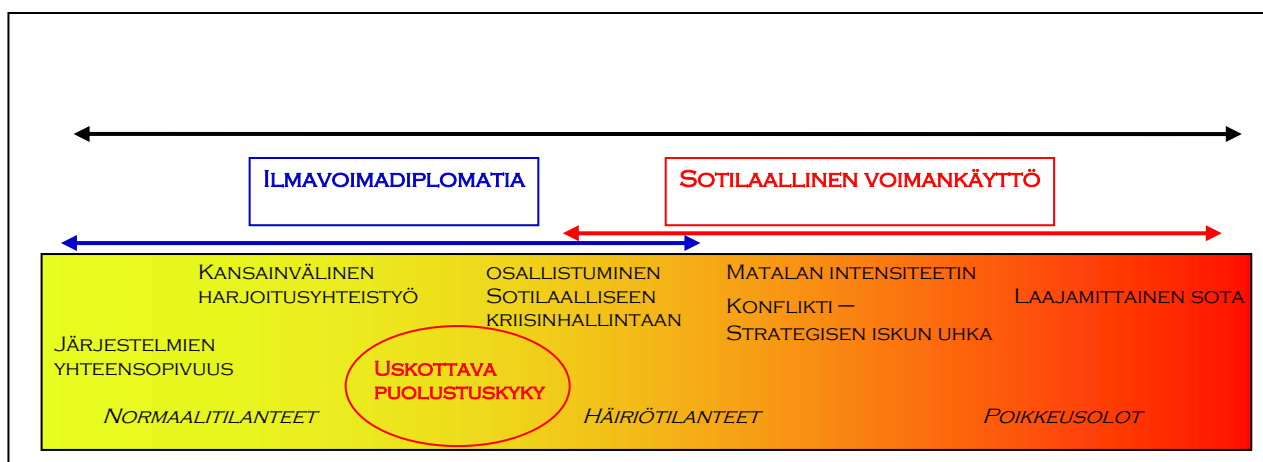
²³⁷ Kenttäohjesääntö, yleinen osa, s. 26–29.

²³⁸ Kenttäohjesääntö, yleinen osa, s. 29.

Ilmavoimien kansainvälinen yhteistoiminta on vuodesta 2001 tähdännyt kansallisen puolustuskyvyn ja kansainvälisen yhteensopivuuden kehittämiseen. Osallistuminen yhä vaativampiin harjoituksiin (kuten *Frisian Flag*, *Nordic Air Meet*, *Tactical Leadership Programme*, *Loyal Arrow* ja *Fighter Weapons Tactics Instructor -training*) ulkomailla sekä kansainvälisten harjoitusten järjestäminen Suomessa lisäävät yhteistoimintakykyä ja valtioiden halua toimia yhdessä. Suomessa toteutetut harjoitukset (*Air Defence Exercise*, *ADEX*) ovat lisänneet ulkomaalaisten hävittäjäosastojen kykyä operoida Suomen ilmatilassa ja tukeutua suomalaisiin tukikohtiin. Pohjoismaisen puolustusyhteistyön piirissä toteutettavat lähes viikoittaiset rajan ylittävät lentoharjoitukset (*Over Border*) ja yhteisten lentoharjoitusalueiden luominen (*Cross Border*) osoittavat korkeaa pohjoismaista poliittista tahtoa yhdessä toimimiseksi ja sotilaallista kykyä. Vaikka toiminta ei perustu valtiosopimukseen eikä anna turvallisuustakuita, erityisesti NORDEFCO-yhteistyöllä on ympäristöllemme vahva ulkopoliittinen viesti.

Ilmavoimadiplomatiaan liittyvät ulkopoliittinen päämäärä ja strateginen viesti, joissa ilmavoimadiplomatian toiminnot liittyvät joko yhteistyöhön ulkovaltojen kanssa tai omien ilmavoimien luomaan uhkaan ja pelotteeseen. Normaalitilanteissa harjoitusyhteistyö, tiedonvaihto ja koulutusyhteistyö sekä järjestelmien ja toimintatapojen yhteensopivuuden kehittäminen ovat sen keskeisiä osa-alueita. Sotilaallinen kriisinhallinta ulottuu alueille, joissa on häiriötilanteeksi luettavat olosuhteet. Esillä on ollut ilmavoimien mahdollinen osallistuminen Islannin ilmatilan valvontaan, ja useat Nato-maat toteuttavat vastaavia tehtäviä lähialueellamme Baltian ilmatilassa. Tämän tyyppiset tehtävät ovat sidoksissa ulkopoliittikkaan ja asettuvat ilmavoimadiplomatian piiriin. Islannin ilmatilan valvontaan liittyvän tehtävän mandaatti on herättänyt keskustelua, ja erityisesti toimivaltuudet ja tehtävien sovittaminen pohjoismaisen yhteistyön kautta Nato-maiden keskinäisen puolustusveloitteen yhteyteen on koettu ongelmalliseksi²³⁹. Tämän tyyppisissä tehtävissä toimitaan kuten normaalioloissa, mutta tilanteet voivat olla vaativampia ja rajanveto häiriötilanteisiin voi olla vaikeaa. Kuva 11 havainnollistaa ilmavoimadiplomatian suhdetta puolustusvoimien tehtäviin.

²³⁹ *Helsingin Sanomat*: Islannin ilmapartiointi ajautui vaikeuksiin, 30.8.2012. Osallistumista on valmisteltu siten, että Suomen ja Ruotsin ilmavoimat osallistuisivat valvontavuoroon yhdessä Nato-maa Norjan kanssa. Tällöin Norjan ilmavoimat vastaisivat mahdollisista ilmatilan loukkauksiin liittyvistä tunnistuslennoista. Suomen ja Ruotsin ilmavoimat osallistuisivat ilmapartiointiin (*air patrol*) ja ilmatilan valvontaan.

Kuva 12. Ilmavoimadiplomatia ja ilmakomponentin käyttö eri turvallisuustilanteissa ja uhkamalleissa²⁴⁰.

Tulevaisuudessa myös eri valtioiden ilmavoimat ovat entistä riippuvaisempia toisistaan. Verkottuneen puolustuksen ja *pooling & sharing* periaatteiden mukaisesti on etsittävä uusia keinoja riittävän suorituskyvyn takaamiseksi kustannustehokkaasti. Suorituskyvyn keskeinen osa-alue on materiaallinen riittävyys. Ilmapuolustuksen suorituskykyyn F/A-18-Hornetien ja ilmatorjunnan aselavettien lisäksi materiaaliseen varautumiseen liittyy keskeisesti myös ampumatarvikkeiden ja ilmataisteluaseiden riittävyys. Puolustusvoimat joutuu ylläpitämään ja varastoimaan uskottavan määrän kaikkien puolustushaarojen tarvitsemia ampumatarvikkeita, jotka elinkaarensa lopussa tuhotaan.²⁴¹ Pohjoismainen puolustusyhteistyö painottaa osallistujamaidensa kansallisen puolustuksen vahvistamista sille määritellyillä yhteistyöalueilla (COPA, *cooperation area*)²⁴². Yhtenä ilmavoimadiplomatian ja yhteistyön osa-alueena olisi mahdollista toteuttaa ilmataisteluaseiden hankkiminen *pooling & sharing* periaatteella, jossa osallistujavaltiot hankkisivat ja varastoisivat ohjuksia yhdessä. Tällöin ohjuksia voitaisiin hankkia maakohtaisesti lukumääräisesti vähemmän, mutta yhdessä

²⁴⁰ Mukaillen Pascal Vennessonin kategoriasta *Bombarder pour convaincre? Puissance aérienne, rationalité limitée et diplomatie au Kosovo*. Alkuperäinen kaavio julkaisussa *Cultures & conflits* nro 37. Yhteiskunnan turvallisuustilanteita ovat normaaliolot, häiriötilanteet ja poikkeusolot. Normaalioloissa esiintyvät uhkat ehkäistään ennalta tai torjutaan normaaliolojen säädösten perusteella ja voimavaroilla. Häiriötilanteissa valtiojohto ja viranomaiset ryhtyvät erityisiin toimiin ja tiivistettyyn yhteistyöhön uhkan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Häiriötilanteissa otetaan tarvittaessa käyttöön lisäresursseja ja toimivaltuuksia normaaliolojen säädösten perusteella. Häiriötilanne saattaa edellyttää myös säädösten tarkistamista. Poikkeusoloja ovat valmiuslaissa ja puolustustilalaissa säädetty tilanteet, joiden hallitseminen ei ole mahdollista viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin ja resurssein. KOYL s. 26.

²⁴¹ <http://www.hs.fi/kotimaa/13+miljoonaa+miinaa+tuhotaan/a1305582753525>. Helsingin sanomat: 1,3 miljoonaa miinaa tuhotaan. 12.7.2012. Luetu 1.9.2012.

²⁴² NORDEFECO *Annual report 2011*, s. 3-5.

hankittu ja yhteiseen käyttöön suunniteltu kokonaismäärä ylittäisi kunkin valtion yksin hankkiman määrän. Hankinnalla olisi myös vahva poliittinen painoarvo.

5. ILMAVOIMAN KÄYTTÖ ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKAN VÄLINEENÄ VUONNA 2025

Tässä luvussa vastataan tutkimuksen ensimmäiseen alaongelmaan eli millainen on Suomen turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö vuonna 2025. Luvussa 5.3. kuvataan tutkimuksen Delfoi-kyselyn tulokset sekä johtopäätökset Delfoi-panelistien vastauksista. Lopuksi vastataan myös varsinaiseen pääongelmaan eli miten ilmavoimia voidaan hyödyntää Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa diplomatian välineenä vuonna 2025.

5.1. Suomen geopoliittinen asema ja sen kehitys vuoteen 2025

Tarkasteltaessa asevoiman käyttöä ulko- ja turvallisuuspolitiikan välineenä on oleellista huomioida se toimintaympäristö, missä asevoimat vaikuttavat. Jotta Suomen turvallisuuspoliittista ympäristöä voidaan arvioida luotettavasti yli kymmenen vuoden päähän, on huomioitava laajasti eri uhkakuihin ja tulevaisuuden kehityskuluihin vaikuttavia tekijöitä. Geopoliitiikan kokonaisvaltainen ymmärtäminen mahdollistaa myös Suomen turvallisuusympäristöön vaikuttavien tekijöiden laaja-alaisen huomioimisen.

Tutkimuksessa havaittiin systeemin toimintaympäristöllä olevan vaikutuksia puolustusvoimien ja ilmavoimien rooliin ulkopoliittisena välineenä. Tutkimuksessa arvioitiin Suomen geopoliittista toimintaympäristöä Gourdinin geopoliittisten kriteerien perusteella. Vuonna 2025 ympäristöömme vaikuttavista tekijöistä merkittävimmät ovat Suomen maantieteellinen sijainti (staattinen tekijä), globaali ja eurooppalainen talouskehitys sekä sotilaallisen voimatasapainon kehittyminen Itämeren ja pohjoisella alueella. Tärkeimmäksi tekijäksi voi tulevaisuudessa nousta Suomen riippuvuus tuontien energiasta samalla kun globaali kamppailu energian riittävydestä kasvaa. Myös Suomen ulkopoliittisilla ratkaisilla on suuri vaikutus geopoliittiseen ympäristöömme. Vaikka valtion sisäpoliittiset ratkaisut vaikuttavat ulkopoliittikkaan, Suomen sisäpolitiikka ja historiallinen merkitys jäävät vaikutuksiltaan kohtalaiseksi suhteessa lähiympäristöömme. Suomessa ei ole sellaisia sisäisiä tai

rajanaapureiden kanssa olevia kulttuurisiin tai etnologisiin kysymyksiin liittyviä jännitteitä, mitkä aiheuttaisivat merkittäviä ulkopoliittisia kiistoja.

Suomen geopoliittista asemaa on yleisesti pidetty epävakana vyöhykkeenä idän ja lännen välissä, Naton ja Venäjän rajavyöhykkeenä. Kylmän sodan päättymisen jälkeen kaksinapainen maailma muuttui yhä selvemmin Yhdysvaltojen hallitsemaksi unipolaariseksi järjestelmäksi²⁴³. Venäjän ja Yhdysvaltojen vastakkainasettelu on kuitenkin vaikuttanut Pohjois-Euroopan ja Suomen turvallisuuspoliittiseen asemaan. Venäjä tavoittelee uudelleen suurvalta-asemansa palauttamista. Kiinan ja Intian sekä mahdollisesti Turkin, Brasilian tai Kaakkois-Aasian valtioiden nousu seuraavan vuosikymmenen aikana muuttavat maailmanjärjestystä unipolaarisesta yhä enemmän multipolaariseksi, jolloin Suomen geopoliittinen merkitys idän ja lännen välissä voi menettää merkitystään²⁴⁴. Sekä Yhdysvallat että Venäjä suuntaavat taloudellisia ja sotilaallisia intressejensä Aasiaan ja Tyynelle valtamerelle²⁴⁵. Merkittäviä seikkoja ovat väestönkasvuun tai sen vähenemiseen ja muuttoliikkeeseen liittyvät tekijät, jotka vaikuttavat myös valtioiden talousjärjestelmiin ja valtioiden välisen voimatasapainon muuttumiseen²⁴⁶. Yhä kasvava kamppailu maailman energiasta voi heijastua myös Suomeen. Suomen riippuvuus tuontienergiasta korostaa energian ulkopoliittista merkitystä, jolloin energiakysymyksistä tulee suurin ulkopoliittisia jännitteitä aiheuttava tekijä.

Kansainvälisten järjestöjen rooli on muuttumassa. 2000-luvun alusta kasvanut Euroopan unionin ja Naton merkitys sotilaallisessa kriisinhallinnassa on muodostunut uudelleen ja YK:n rooli kansainvälisen turvallisuuden ja sotilaallisen kriisinhallinnan keskeisimpänä toimijana kasvaa. Kansainvälisten järjestöjen rooli selkiytyy ja niiden toiminta integroituu kokonaisvaltaisesti toisiaan tukeviksi. Huolimatta Euroopan unionin vaikeuksista ja valtioiden heterogeenisyydestä se on vahva globaali toimija. Yhdysvaltojen merkitys sekä Kiinan ja Venäjän kasvava painoarvo tekevät Euroopan unionista välttämättömän, jotta eurooppalaiset valtiot voivat säilyttää kilpailukykyä suhteessa suurvaltoihin edelleen vuonna 2025²⁴⁷.

²⁴³ Lacoste, ss. 4–7.

²⁴⁴ Mm. Forss & kumppanit näkevät Venäjän asevoimien reformin ja sotilaallisen suorituskyvyn vahvistamisen suorana sotilaallisena uhkana Suomelle. Tämä kuvastaa tyypillistä näkökulmaa Suomessa, jossa geopolitiikan tutkimustraditio ja -tuntemus eivät tule esiin tarkasteltaessa sotilaallista uhkaympäristöä. Tällöin tarkastelu rajoittuu ”potentiaalin” arviointiin, eikä huomioida kokonaisuutta, jossa myös ”halu” vaikuttaa asevoimilla tai mahdolliset syyt asevoiman käyttämiseksi jäävät huomioimatta.

²⁴⁵ *Diplomatie*, no 55, ss. 78–87.

²⁴⁶ Luentomuistiinpanot, Ecole de Guerre.

²⁴⁷ Pehkonen, Jaakko: Kansantaloustieteen professori, alustus 13.9.2012 Jyväskylän Klubilla.

Myös alueellisen turvallisuuden merkitys kasvaa, ja kansainvälisten järjestöjen yhteistyön ja yhteisten päämäärien löytäminen ovat yhä tärkeämpiä. Samalla järjestöjen jäsenmaiden on muotoiltava politiikkansa kokonaisvaltaisesti vastaamaan paremmin kaikkien järjestöjen tavoitteita. Valtioiden on siis seurattava kansainvälisten järjestöjen keskinäisten suhteiden kehittymistä.²⁴⁸ Ajatus valtiollisen mahdin perustumisesta maantieteellisten alueiden, kuten esimerkiksi valtamerien, hallintaan menettää edelleen merkittävyyttään²⁴⁹.

Suomen lähiympäristö kehittyy vakaammaksi, ja EU:n ja Naton laajeneminen edistää koko alueen turvallisuutta. Samaan suuntaan vaikuttaa myös Venäjän muutos, mikä toisaalta tulee ohjaamaan Venäjän etsimään uudelleen vahvempaa kansainvälistä asemaa. Vaikka tavanomaisen sodan uhka vuonna 2025 etenkin Euroopassa on väistynyt, myös Suomen turvallisuus kytkeytyy globalisaation myötä yhä laajempaan kansainväliseen ympäristöön. Laaja-alaiseen turvallisuuteen kohdistuvat uudet uhat heijastuvat enenevässä määrin Euroopan maiden ulkoiseen ja sisäiseen turvallisuuteen.²⁵⁰

Suomen geopoliittisen aseman vuoksi Euroopan unioni, Itämeren alue ja suhteet naapurivaltioihin säilyvät tärkeimpinä kysymyksinä Suomen ulkopoliitikassa. Pohjoismaisen yhteistyön kehitys, Ruotsin tai Suomen mahdollinen liittoutuminen Natoon sekä pohjoisen ulottuvuuden merkitys vaikuttavat vuonna 2025 myös Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisiin ratkaisuihin. Itämeren strateginen merkitys Suomen kaupalle, väestön keskittyminen maan etelärannikolle sekä Suomenlahden ja Pietarin strateginen asema pitävät Itämeren tärkeimpänä alueena Suomen turvallisuuspolitiikassa. Pohjoisen ulottuvuuden merkitys kasvaa mm. Yhdysvaltojen, Venäjän ja Norjan energiapolitiikan seurauksena, ja myös Suomi huomioi pohjoisen ulottuvuuden välttyäkseen jäämästä ulkopuoliseksi toimijaksi alueella. Huolimatta Varsovan liiton hajoamisen jälkeensä jättämistä jännitteistä ja entisten Neuvostoliiton jäsenien Viron, Latvian ja Liettuan liittoutumisesta Natoon kehityskulku on vakaa, ja vuonna 2025 Suomen maantieteellinen ympäristö on yksi maailman vakaimmista alueista²⁵¹.

²⁴⁸ *Helsingin sanomat*, 13.8.2012. YK, EU ja Nato etsivät uusia roolejaan. Ulkopoliittisen instituutin tutkija Hanna Ojanen.

²⁴⁹ Roponen, Hannu, s. 13.

²⁵⁰ <http://www.defmin.fi/index.phtml?s=62>. Luettu 9.8.2012.

²⁵¹ Forss ja kumppanit sekä mm. Nordberg korostavat Venäjän vaikutusta uhkana Suomelle. Geopoliittisessa analyysissä voidaan nähdä poliittisten ja taloudellisten ja myös sotilaallisten intressien suuntautuvan Kaukasuksen alueelle ja Aasiaan sekä entisiin Neuvostoliiton satelliittivaltioihin.

Suomen turvallisuuteen vaikuttavat yhä enemmän paitsi sotilaallinen myös taloudellinen ja poliittinen sekä eurooppalainen ja maailmanlaajuinen kehitys. Myös Euroopan unionin ja muiden keskeisten toimijoiden, kuten Yhdysvaltojen ja Venäjän, keskinäiset suhteet ja niiden välinen yhteistyö maailman kriisien ratkaisussa vaikuttavat. Suomi ja sen lähiympäristö eivät ole erillään muusta maailmasta vaan osa laajempaa kokonaisuutta niin myönteisten mahdollisuuksien kuin vaarojen ja riskien suhteen.²⁵²

Venäjä vahvistaa sotilaallista suorituskykyään²⁵³, mutta Pohjois-Eurooppaan ei muodostu varsinaista sotilaallista jännitettä Naton ja Venäjän välille. Venäjä on useissa julkaisuissa todennut Naton olevan sille mahdollinen sotilaallinen uhka²⁵⁴. Kaupalliset ja poliittiset keinot tulevat olemaan Venäjän ulkopoliitiikan keskeisimpinä työkaluina, joiden merkittävänä voimana on länsivaltioiden ja Aasian maiden riippuvuus Venäjän energiasta²⁵⁵. Pinta-alaltaan maailman suurin valtio Venäjä haluaa vahvistua erityisesti kaakkoisella alueellaan ja tulla Euraasian alueella hallitsevaksi mahdiksi. Poliittisina tavoitteina on ylläpitää ja kehittää poliittista ja sotilaallista vaikuttavuutta entisten Neuvostoliiton satelliittivaltioiden vaikutuspiirissä ja olla aktiivisesti kantaa ottava naapuri myös Euroopan unionin politiikassa.

Eurooppa ja Euroopan unioni säilyvät Yhdysvaltojen tärkeimpänä kumppanina globaalien ja taloudellisen vakauden kehittämisessä. Vaikka myös Yhdysvallat suuntaa intressinsä Kaakkois-Aasiaan ja Tyynelle valtamerelle, se säilyttää läsnäolonsa Euroopassa. Yhdysvaltojen läsnäolo perustuu pikemminkin yhteistyöhön (*Smart Defense*) kuin materiaaliseen lukumäärään. Yhteistyö antaa perusteet vastata globaaleihin kriiseihin eurooppalaisten valtioiden rinnalla mutta myös riittävät takuut Naton viidennen artiklan mukaisesti. Venäjän yhteistyö sekä Yhdysvaltojen että Euroopan unionin kanssa tulee saamaan uusia muotoja. Venäjä on ilmaissut halukkuutensa myös sotilaalliseen yhteistyöhön. Se pyrkii kehittämään toimintatapojaan länsimaiden kanssa jossain määrin yhteensopiviksi, ja on mahdollista, että kansainvälinen yhteisö tulee yhä riippuvaisemmaksi myös Venäjän sotilaallisista suorituskyvyistä ratkaistaessa maailman konflikteja.

²⁵² <http://www.defmin.fi/index.phtml?s=62>. Luettu 9.8.2012.

²⁵³ Gourdin, s. 132 ja Forss ja kumppanit, ss. 10–12 ja liite 1. Reformi vahvistaa Venäjän sotilaallista suorituskykyä, mutta arviot ovat vaihtelevia kehityksen aikataulusta ja lopullisesta kapasiteetista. Laaja reformi, organisaatiomuutokset ja sisäiset epäselvyydet voivat myös heikentää tulevaisuudessa varsinaista suorituskykyä kokonaisuutena (doktriini, johtaminen, logistiikka jne).

²⁵⁴ Mongrenier, s. 135 ja Muutosten Venäjä, ss. 12–13.

²⁵⁵ Mongrenier, s. 130.

5.2. Puolustusvoimat ulkopolitiikan välineenä

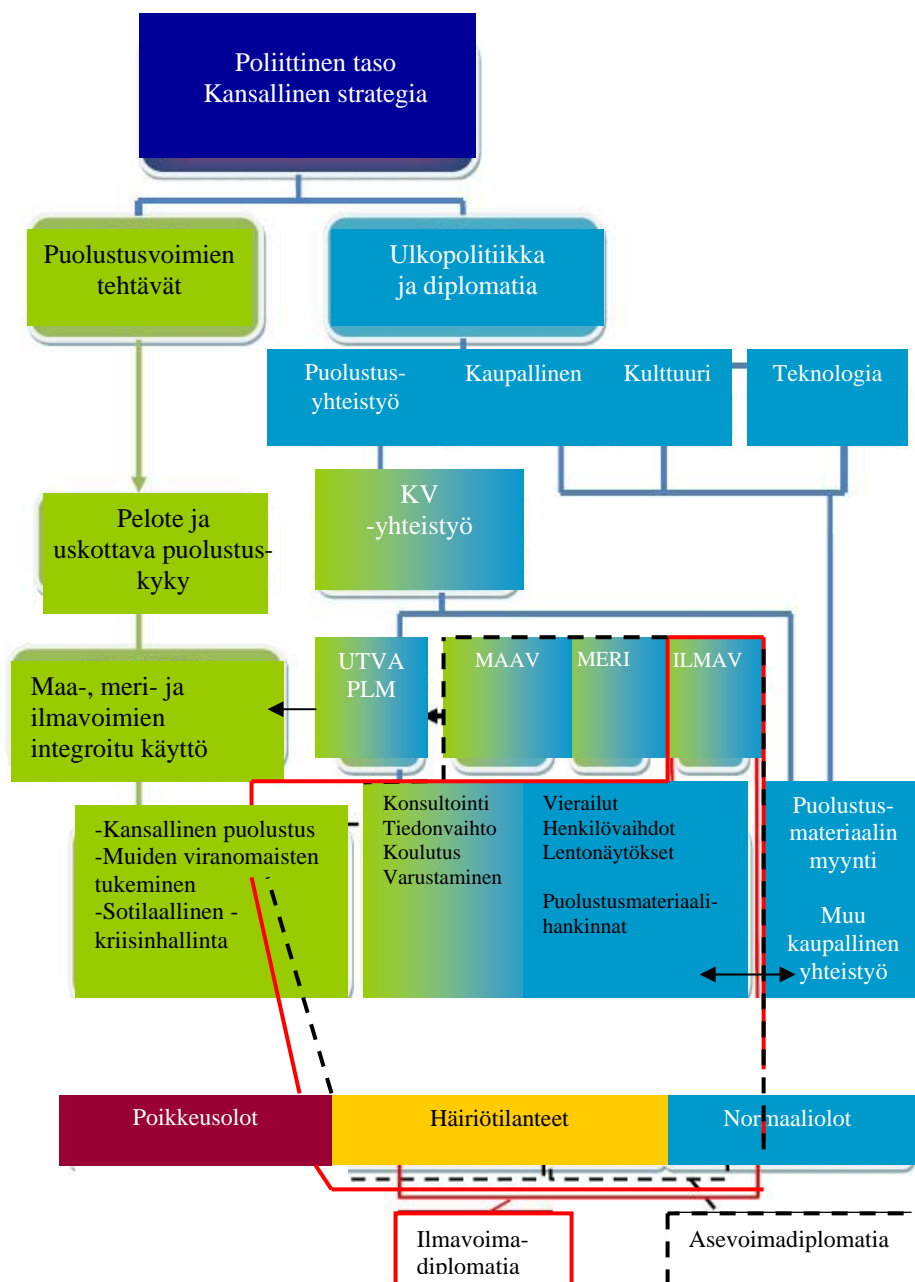
Valtion ulkopolitiikka ulottuu turvallisuuspolitiikkaa laajemmalle alueelle. Ulkopolitiikan päämääränä säilyy edelleen Suomen kansallisten etujen edistäminen, kansainvälisen aseman vahvistaminen ja rauhanomaisen kansainvälisen kehityksen tukeminen. Turvallisuuspoliittisena päämäärä on estää sellaisten tilanteiden syntyminen, joissa Suomi joutuisi sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi. Vakauspoliitiikan aikakaudelle tyypilliset rauhanomaiset yhteistyömuodot saavat rinnalleen myös entistä aktiivisempia keinoja, ja puolustusvoimien roolia käsitellään kokonaisvaltaisesti ulko- ja turvallisuuspolitiikan alueella. Suomi osallistuu poliittisin ja sotilaallisin keinoin maailmanrauhan edistämiseen, ja pyrkii aktiivisena toimijana kasvattamaan asemaansa ja poliittista vaikuttavuuttaan kansainvälisessä järjestelmässä. Ulkopolitiikan ja puolustuspolitiikan ohjausmekanismit ovat integroituneet, ja puolustusvoimien kansainvälinen sotilas- ja viranomaisyhteistyö on entistä laaja-alaisempaa. Yhteistyöllä tuetaan kansallisten strategisten intressien saavuttamista. Puolustuskyvyn käyttöä koskevien päätösten valmistelu, toimeenpano ja seuranta toteutetaan tiiviissä hallinnon välisessä yhteistyössä. Valtion johdon tilannetietoisuus tukee kansallista päätöksentekokykyä ja suorituskkyjen joustava käyttö on mahdollista johtamisjärjestelmänvalmiuden korkean kapasiteetin vuoksi.

Vuonna 2025 puolustuspoliittinen ja sotilaallinen yhteistyö tärkeimpien kumppaneiden kanssa on aktiivista ja vastavuoroista. Yhä syvempi luottamukseen pohjautuva yhteistyö tähtää toimintatapaan, jossa sotilaallisten turvatakuiden perustana ei ole sitovia sopimuksia. Strategisella kumppanuudella saatava poliittinen tuki kiristyneessä kansainvälisessä tilanteessa on merkittävä ulkopoliittinen tavoite, mutta tiiviskään yhteistyö ei takaa kollektiivista tukea ilman sitovia valtiosopimuksia. Kysymys sotilaallisesta liittoutumisesta on edelleen ajankohtainen. Yhdysvaltojen, Euroopan unionin ja Naton kiinnostus syventää sotilaallista yhteistyötään myös Venäjän kanssa antaa Suomelle mahdollisuuden nousta vahvaksi diplomaattiseksi toimijaksi asevoimadiplomatian alueella. Mahdollisuuksia Venäjän kanssa ovat koulutus- ja harjoitusyhteistyön kehittäminen itsenäisesti tai pohjoismaisen yhteistyön piirissä. Venäjä on usein ilmaissut kiinnostustaan laajentaa yhteistyötä myös sotilaallisesti. Mikäli Suomi haluaa nostaa asemaansa kansainvälisessä järjestelmässä, se voi hyödyntää maantieteellisen ja geopoliittisen asemansa tuoden Naton ja Venäjän lähemmäksi toisiaan ja näin edistää turvallisuutta ja vakautta lähialueellaan.

Puolustusvoimien suorituskykyä pidetään yllä taloudellisten voimavarojen rajoissa. Resurssit mahdollistavat kaikkien puolustushaarojen ydintoimintojen säilyttämisen, jota tuetaan strategisten kumppaneiden joustavalla suorituskykyjen käytöllä. Päätehtävänä säilyy kotimaan puolustus. Puolustusvoimien suorituskykyä käytetään joustavasti harjoitustoimintaan, kriisinhallintaan ja laaja-alaisesti viranomaisten tukemiseen myös ulkomailla. Osallistuminen kansainväliseen yhteistyöhön ja sotilaalliseen kriisinhallintaan huomioidaan paremmin ulkopoliittisen vaikuttavuuden kautta. Aikaisemmin kansainvälisen toiminnan päämääränä ollut kansallisen suorituskyvyn kehittäminen on vuoteen 2025 mennessä saavuttanut järjestelmällisen yhteensopivuuden (*interoperability*) harjoitusyhteistyön kautta. Kriisinhallintaoperaatiot ovat edelleen merkityksellisiä kansallisen puolustuksen suorituskyvyn ylläpitämiseksi.

Valtion johto ohjaa puolustusvoimien osallistumista sotilaalliseen kriisinhallintaan. Keskeisiä ovat valtionjohdon kapasiteetti reagoida maailmalla syntyviin kriiseihin viiveettömästi sekä puolustusvoimien kyky osoittaa suorituskykyjään operaatioihin valtionjohdon asettamien tavoitteiden mukaisesti. Kriisinhallinta perustuu kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan ja laajaan yhteistyöhön. Oleellisempaa kuin operaatioissa olevien sotilaiden lukumäärä on toiminnan vaikuttavuus. Tällöin Suomella on kyky asettaa operaatioihin myös korkean teknologian joukkoja kaikista puolustushaaroista.

Kuva 13 havainnollistaa Suomen ulkopoliitiikan, diplomatian ja puolustusvoimien keskinäistä suhdetta asevoimadiplomatian näkökulmasta.

KUVA 13. Ulkopolitiikka, diplomatia ja puolustusvoimien rooli

5.3. Delfoi-panelistien käsitys suomalaisesta ilmavoimadiplomatiasta vuonna 2025

Suomen joutuessa sotilaallisen painostuksen tai hyökkäyksen kohteeksi turvallisuustakuita tai ulkomaisen avun saatavuutta ei voida taata ilman valtiosopimuksia. Luottamuksellinen ja tiivis yhteistyö tärkeimpien kumppaneiden kanssa nostaa kuitenkin kynnyksen Suomen joutumiseksi sotilaallisten voimakeinojen käytön kohteeksi, ja mahdollinen hyökkääjä joutuu arvioimaan solidaarisuuden merkitystä. Tiivis luottamukseen perustuva yhteistyö voi mahdollistaa taloudellisen tai materiaallisen tuen jo kiristyneessä poliittisessa tilanteessa.²⁵⁶

Vuonna 2025 Suomen tärkeimmät kumppanit ovat pohjoismaat, erityisesti Ruotsi ja Norja sekä suurista eurooppalaisista valtioista Saksa, Iso-Britannia ja Ranska. Yhdysvallat säilyy Suomelle merkittävänä kumppanina, ja strategisella kumppanuudella Yhdysvaltojen kanssa on vahva ulkopoliittinen painoarvo. Muita tärkeitä kumppaneita ovat Euroopan unionista Hollanti ja Viro. Käsitys suhteesta Venäjään vaihteli. Ensimmäisellä vastauskierroksella sen rooli koettiin lähinaapuriksi ja sotilaalliseksi suurvallaksi, mutta sotilaallista yhteistyötä koskevissa vastauksissa Venäjä ei tullut aineistossa esiin. Toisella vastauskierroksella lähes kaikki vastaajat sen sijaan näkevät yhteistyön Venäjän kanssa mahdollisuutena kehittää vakautta lähialueella ja siten ennaltaehkäistä konfliktien syntymistä alueellamme.²⁵⁷

Suomen geopoliittiset intressit säilyvät Itämeren ympäristössä myös 2020-luvulla. Suomen väestön keskittyminen etelärannikolle, kauppamerenkulku ja Itämeren strateginen merkitys lähiympäristössämme pitävät Itämeren tärkeämpänä kuin pohjoisen ulottuvuuden tai arktiset alueet.²⁵⁸

Kansainvälisellä yhteistyöllä voidaan vahvistaa Suomen painoarvoa kansainvälisessä järjestelmässä. Kokonaisuudessaan tiivis kansainvälinen yhteistyö vahvistaa solidaarisuutta ja uskottavaa puolustuskykyä. Osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan tulee säilymään tärkeimpänä osa-alueena. Suomen kontribuution kansainvälisen rauhan ja vakauden hyväksi

²⁵⁶ Delfoi-aineisto, kysymys 1, ja 2. kierros, kysymys 1.1. Kansainvälisen yhteistyön merkitys ja ulkopoliittinen arvo nähtiin vastaajien parissa hyvin yhteneväisesti. Ilman valtiosopimuksia ja liittoutumista uskotun kumppanin (Nato) kanssa ei voida saada turvallisuustakuita. Toisaalta kansainvälisen yhteistyön, kumppanuuden ja solidaarisuuden merkitys nähtiin erittäin tärkeänä. EU:n piirissä Lissabonin sopimuksen arvoa vähentää sen uskottavuus.

²⁵⁷ Delfoi-aineisto, kysymys 1, ja 2. kierros, kysymykset 1.2. ja 1.13. Kumppanimaiden merkitys ei jakanut juurikaan vastaajien mielipiteitä.

²⁵⁸ Delfoi-aineisto, 2. kierros, kysymys 1.4. Ainoastaan kaksi vastaajaa koki pohjoisen ulottuvuuden tulevan vuonna 2025 merkittävämmäksi kuin Itämeren alueen.

toteutettavissa operaatioissa tulisi säilyä nykyisellään tai nousta noin 500–700 henkilön tasolle vuosittain. Osallistumisen tasoa tärkeämpää on arvioida minkälaisiin kriiseihin Suomen ja EU:n tulisi puuttua ja mihin arvoihin tai maantieteellisiin alueisiin halutaan vaikuttaa. Tulevaisuuden operaatioissa tulee kyetä käyttämään myös korkean teknologian joukkoja, kuten ilmavoimien hävittäjäyksikköä ja maavoimien helikopteriosastoa, ja on siten arvioitava osallistumisen vaikuttavuutta ja näkyvyyttä kansainvälisessä yhteisössä. On operaatioita, joissa omien tappioiden riski on pienempi osallistuttaessa toimintaan hävittäjä- tai helikopteriosastolla. Kyky myös perinteiseen rauhanturvaamiseen on säilytettävä. Resurssien salliessa puolustusvoimien suorituskykyä voidaan käyttää myös kriisinhallintatehtävien ulkopuolella kansallisten intressien tukemiseksi. Osallistuttaessa kriisinhallintaoperaatioihin kansallisen puolustuskyvyn kehittäminen tulee olemaan keskeistä myös tulevaisuudessa. Tärkeintä suorituskyvyn kehittämisen näkökulmasta on osallistuminen Nato-johtoisiin operaatioihin. Yli puolet vastaajista kokee tärkeämmäksi diplomaattisen vaikuttavuuden kuin kansallisen puolustuskyvyn kehittämisen vuonna 2025.²⁵⁹

Vastaajat pitivät ilmavoimien joukoilla toteutettavia ilmavalvonta- ja ilmatilanturvaamistehtäviä selkeänä ilmavoimadiplomatian muotona. Tehtävät ovat nykyisten puolustusvoimien tehtävien (kansallisen puolustuksen, viranomaisyhteistyön ja sotilaallisen kriisinhallinnan) ulkopuolella ja sisältävät vahvan ulkopoliittisen arvon. Osallistuminen Islannin ilmatilan valvontaan nähdään huomattavana ja osallistuminen Baltian ilmatilan valvontaan ulkopoliittiselta vaikuttavuudeltaan vieläkin merkittävämpänä ilmavoimadiplomatian muotona. Erityisesti Baltian ilmatilan valvontaan liittyy kysymys Nato-jäsenyydestä.²⁶⁰

Kansallisen puolustuksen suorituskyvyn ja korkean valmiuden ylläpitäminen katsottiin merkittävämmäksi viestiksi geopoliittisessa ympäristössämme. Kyky alueellisen koskemattomuuden turvaamiseen ja valvontaan sekä pitkän kantaman ilmasta maahan -vaikutuskyky nostavat tulevaisuudessa mahdollisen hyökkääjän kynnystä suunnata sotilaallisia operaatioita Suomeen. Harjoituksissa kehitettävä toimintamenetelmien ja

²⁵⁹ Delfoi-aineisto, kysymykset 2 ja 8; 2. kierros, kysymykset 1.6., 1.11., 1.12. ja 1.16. Kysymyksen 1.6. vaikuttavuutta arvioitiin lisäksi kysymyksellä 1.7., missä pyydettiin vastaajia arvioimaan Libyan operaation vaikuttavuutta Ruotsille, Norjalle ja Tanskalle. Kaikki vastaajat näkivät Libyan operaation ulkopoliittisesti vaikuttavana, useimmat arvioivat väittämän ”+3, olen erittäin paljon samaa mieltä”.

²⁶⁰ Delfoi-aineisto, 2. kierros, kysymys 1.8. Osallistuminen Baltian ilmatilan valvontaan nähtiin epätodennäköisemmäksi kuin Islannin. Tehtävä on ulkopoliittisesti monimutkaisempi, ja kahden vastaajan mukaan Baltian valtiot eivät välttämättä halua Pohjoismaiden osallistuvan Baltian ilmatilanturvaamiseen.

järjestelmien yhteensopivuus yhdessä aktiivisen kansainvälisen yhteistyön kanssa vahvistavat Suomen sotilaallista suorituskykyä ja ulkomaisen avun vastaanottovalmiutta.²⁶¹

Suomessa ei ole rakennettu erityistä kykyä kansalaisten suojelemiseksi tai katastrofialueilta pelastamiseksi, eikä sellaisen kyvyn ylläpitämiselle nähdä tarvetta. Oman maan kansalaisten pelastamiseksi tulisi valmistella kansainväliseen yhteistyöhön perustuvia sopimuksia, joihin liittyen rajoitetusti olisi käytettävissä ilmavoimien, SAC-sopimuksen tai Finnairin mahdollistamia suorituskykyä.²⁶² Myös humanitääristen tehtävien toteuttaminen nähtiin mahdollisena, mutta rajallisten resurssien vuoksi sen merkitys ei tule olemaan suuri.²⁶³

Lähes kaikki vastaajat totesivat, että puolustusvoimien ulkopoliittisen vaikuttavuuden ja asevoimadiplomatian näkökulma on otettava tulevaisuudessa huomioon nykyistä paremmin. Tarkastelu tulisi tehdä kokonaisuutena, erottelematta liiaksi puolustushaaroja toisistaan. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka ovat osa laajaa kokonaisuutta, johon sisältyvät myös diplomatian eri alueet. Varsinaisesti ilmavoimadiplomatian kansalliselle käsitteelle ei koettu tarvetta, mutta terminä ilmavoimadiplomatia ja englanninkielinen *Air Diplomacy* soveltuvat käsitteiksi hyvin.²⁶⁴

Toisella Delfoi-kierroksella vastaajilta kysyttiin ilmavoimadiplomatian määrittelemiseksi toiminnan eri osa-alueiden soveltuvuutta ilmavoimadiplomatian käsitteeksi ja ilmavoimien soveltuvuutta tukemaan ulkopoliittisia päämääriä. Tärkeiksi koettiin ennaltaehkäisevä (*preventive*), pelotteeseen (*deterrence*) ja yhteistyöhön perustuva ilmavoimadiplomatia. Myös humanitäärisiin päämääriin, kansalaisten suojeluun ja julkisuuteen tähtäävät toimet voivat vastaajien mukaan sisältyä kansalliseen ilmavoimadiplomatia-ajatteluun, mutta niiden merkitys on ulkopoliittisesti vähäisempi. Vaikka suomalainen puolustusteollisuus ja kansallisten ulkopoliittisten intressien liittyminen toisiinsa ei ole yhtä selvää kuin

²⁶¹ Delfoi-aineisto, kysymykset 3 ja 5. Suuri osa vastaajista näki AKV/AKT valmiuden ja uskottavan puolustuskyvyn ylläpitämisen myös ulkopoliittisena tekijänä. Joukossa oli muutamia vastaajia, jotka erottelivat kansallisen suorituskyvyn (uskottavan puolustuskyvyn käsitteen) selkeästi pois ilmavoimadiplomatian piiristä. Hajonta vastausaineistossa kuvaa myös käsitteen jäsentymättömyyttä ilmavoimadiplomatiasta käsittelevässä kirjallisuudessa ja tutkimuksissa.

²⁶² Delfoi-aineisto, kysymys 7. Useat vastaajat kokivat, että sopimusjärjestelyitä tulisi kehittää EU:n ja/tai pohjoismaisen yhteistyön piirissä.

²⁶³ Delfoi-aineisto, kysymykset 2, 4 ja 6, 2; kierros, kysymykset 2.1., 2.2., 2.4., ja 2.5.

²⁶⁴ Delfoi-aineisto, kysymykset 1, 3 ja 9, 2; kierros, 1.6. ja 3.2. Vastausaineiston perusteella nousee selvästi esiin tarve lisätä keskustelua puolustusvoimien roolista Suomen ulkopoliitiikassa. Kukaan vastaajista ei nähnyt tarvetta toistaiseksi uudelle käsitteelle (ilmavoimadiplomatialle), mutta useissa vastauksissa todettiin, että tulevaisuudessa sen merkitys korostuu ja keskustelua tulisi käydä aktiivisesti ilman puolustusvoimien ”sisäisiä jännitteitä”.

suurvalloilla, jotkut vastaajista pitivät merkittävänä puolustusmateriaaliyhteistyönä erityisesti Suomeen hankittavan puolustusmateriaalin ulkopoliittiset vaikutukset.²⁶⁵

5.4. Ilmavoimadiplomatia Suomessa vuonna 2025

Ilmavoimien rooliin ulko- ja turvallisuuspoliittisena välineenä vuonna 2025 vaikuttavat sen materiaallinen suorituskyky, ilmavoimien kokoonpano ja ennen kaikkea ilmavoimille määrätty tehtävät. Valtion johto käyttää sotilaallisen maanpuolustuksen suorituskykyä muiden viranomaisten tukemiseksi, ja koko yhteiskunnan voimavarat pyritään suuntaamaan joustavasti ja kustannustehokkaasti valtion kokonaisturvallisuuden tukemiseksi. Kriisinhallinnan vaikuttavuustekijät ja valtioneuvoston pyrkimykset kokonaisvaltaiseen turvallisuustoimijoiden yhteistyöhön ovat ohjanneet tilanteeseen, jossa puolustusvoimien suorituskykyä käytetään laaja-alaisemmin sisäisen turvallisuuden ja ulkopoliittisten päämäärien tukemiseksi. Suomen ilmavoimien pääkalusto, F/A-18 Hornet -hävittäjät ovat saavuttaneet 2010-luvulla tehdyn ylläpitopäivityksen mukaiset suorituskyvyt, ja hävittäjät ovat käytettävissä monipuolisiin tehtäviin. Lukumäärältään vähäisiä, mutta merkittäviä suorituskykyä ovat edelleen C-295M -kuljetuskoneet (*Tactical Airlift*) sekä NH-90 -kuljetushelikopterit evakuointi- (MEDEVAC), kuljetus ja pelastustehtäviin.

Vuonna 2025 kansainvälinen yhteistoiminta on monipuolista ja palvelee Suomen ulkopoliittisia päämääriä verkottuneen puolustuksen periaatteiden mukaisesti. Useilla eurooppalaisilla valtioilla on edessään hävittäjäkaluston modernisointi tai ratkaisut materiaalin yhteishankinnasta. Hävittäjäkaluston voimatasapaino Länsi-Euroopassa säilyy vuoden 2012 tasolla, mutta vuoteen 2030 mennessä kaluston lukumäärä vähenee. Hävittäjien määrä Euroopassa pudonnee nykyisestä 2 360 koneesta 1 290–1 770 koneeseen.²⁶⁶ Eräs ajankohtaisimmista ilmavoimadiplomatiasta koskevista kysymyksistä Suomessa liittyy ratkaisuun Hornet-kaluston seuraajasta. Oletettavaa on, että päätös Hornet-hävittäjiä korvaavasta järjestelmästä tehdään viimeistään 2020-luvun alkupuolella. Nykyisen hävittäjäkaluston hankinta ja Hornetin suorituskykyä kehittävien FMS-kauppojen vaikutus on tehnyt Yhdysvalloista Suomen strategisen kumppanin. Keskeinen kysymys tulevaisuudessa

²⁶⁵ 2. Delfoi-kierros: kysymykset 3.1.–3.11.

²⁶⁶ La guerre aérienne en 2030. Prospective des systèmes de force. Histoire & Stratégie, no 6, juin-juillet 2011, s. 34–37.

on, kuinka kumppanuus säilytetään myös 2030-luvulta eteenpäin mahdollisen Hornetin seuraajan hankinnan myötä²⁶⁷.

5.4.1. Kansainvälinen yhteistyö

Useat turvallisuushaasteet ja -uhkat ovat valtioiden rajat ylittäviä ja vaikutukseltaan laajoja. Tällaisiin haasteisiin vastaamiseksi tarvitaan laaja-alaista kansainvälistä yhteistyötä, koska Suomen turvallisuus on tiiviissä yhteydessä kansainväliseen kehitykseen. Suomi varautuu turvallisuushaasteisiin kansallisesti sekä keskeisten eurooppalaisten ja globaalien yhteistyörakenteiden ja järjestöjen jäsenenä. Kansainvälisillä sopimusjärjestelyillä kansallisten varautumistoimien rinnalla on yhä suurempi merkitys. Kaikkia keskeisiä toimintoja ei ole mahdollista turvata pelkästään kansallisin järjestelyin. Kansallisia varautumistoimia tulee täydentää ja vahvistaa EU:n jäsenyyden ja kansainvälisen turvallisuusyhteistyön avulla. On Suomen etujen mukaista osallistua aktiivisesti tähän työhön. Vakavimpiin kriiseihin on kuitenkin aina varauduttava kansallisin toimenpitein.²⁶⁸

Ilmavoimien toiminnassa vuonna 2025 kansainvälisen toiminnan merkitys on keskeinen. Kun vielä 2010-luvulla Suomessa kansainvälisen toiminnan tavoitteena on kansallisen suorituskyvyn ja kansainvälisen yhteensopivuuden kehittäminen, vuonna 2025 asevoimat ovat yhä riippuvaisempia toistensa suorituskyvystä. Erityisesti korkean teknologiansa johdosta kalliit ilmavoimat joutuvat etsimään uusia yhteistoiminta-alueita ydintoimintojensa turvaamiseksi. Puolustukseen käytettävissä olevat voimavarat säilyvät rajallisina tai mahdollisesti jopa supistuvat, jolloin ilmavoimien keskinäisriippuvuus kasvaa riittävän ja uskottavan suorituskyvyn takaamiseksi. Kansainvälisen yhteistoiminnan kautta ylläpidetään saavutettua korkeaa osaamista. Kalliiden ja puolustuskyvyn kannalta kriittisten osa-alueiden saatavuus pyritään varmistamaan yhteisin hankinnoin tai käyttämällä ulkovaltojen suorituskyyä. Tällaisia alueita ovat erityisesti tiedusteluun, ilmatankkaukseen (*Air to Air Refueling*, AAR) ja ilmakuljetuskykyyn liittyvät suorituskyyt. Kansainvälinen harjoitustoiminta tukee ilmavoimien suorituskyvyn kehittämistä ja tiivis kansainvälinen

²⁶⁷ Ilmavoimadiplomatian näkökulmasta mielenkiintoisia vaihtoehtoja olisivat Hornetin korvaaminen Yhdysvaltalaisella viidennen sukupolven hävittäjällä (JSF-35), Hornetin korvaaminen osittain Super Hornet hävittäjillä sekä toisella neljännen sukupolven eurooppalaisella ilmaherruus tai monitoimihävittäjällä. Hävittäjähankinnalla on erittäin suuri vaikutus suomalaiseen ”asevoimadiplomatiaan”.

²⁶⁸ Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, Valtioneuvoston periaatepäätös 16.12.2010, s. 12. Kansainvälinen toiminta on yksi strategian määrittelemistä elintärkeistä toiminnoista, mutta se on samalla myös kaikkien muiden elintärkeiden toimintojen keskeinen osa.

yhteistyö antaa vahvan ulkopoliittisen viestin yhteistyöhalusta ja valtioiden välisestä vakaudesta. Alueellisesti toteutettavissa rajan yli tapahtuvissa harjoituksissa (*over border*) kyetään kustannustehokkaasti harjoittelemaan ilmasta ilmaan -toimintaa. Suomen lähialueilla tärkeimmät kumppanit ovat kehittäneet harjoitustoiminnan mahdollistamiseksi joustavia toimintatapoja harjoitusalueiden, johtamisen, yhteisen ilmatilannekuvan ja tukikohtien käyttämiseksi. Yhteistyö tulee erityisesti olemaan tiivistä pohjoisella alueella Suomen, Ruotsin ja Norjan välillä. Suomen eteläisellä puolella yhteistyö tiivistyy Suomen, Ruotsin ja Baltiassa toimivien lento-osastojen, sekä Itämerellä Saksan, Puolan, Tanskan ja Ruotsin välillä. Pohjoismaiden kiinteä ja hyvin toimiva puolustusyhteistyö, yhä kasvavat harjoitus- ja logistiikkakustannukset ja Pohjoismaiden laajat harjoitusalueet ohjaavat myös suurempien ilmavoimaharjoitusten toteuttamiseen. On mahdollista, että pohjoismaisten ilmavoimaharjoitusten merkitys kasvaa edelleen huomattavasti.

Pohjoismainen puolustusyhteistyö koetaan 2020-luvulla tärkeäksi, ja se voi edelleen syventyä käsittämään yhteistyöalueita, joita ei vielä tällä hetkellä toteuteta. Erityisesti Suomen ja Ruotsin samankaltaisuus ja keskinäinen luottamus mahdollistavat ennen toteutumattomien yhteistyöalueiden avaamisen. Turvallisuusympäristön säilyessä vakaana Pohjoismaiden tiivistyvä yhteistyö yhdessä kasvavien puolustusmateriaalikustannusten kanssa voi ohjata ilmataisteluaseiden ja ampumatarvikkeiden hankkimiseen osittain yhdessä. Tällaisessa tilanteessa valtiolla on omassa hallinnassaan entistä pienempi määrä ampumatarvikkeita, mutta valtiot voivat asettaa *pooling & sharing* -periaatteen mukaisesti materiaaliaan toistensa käytettäväksi kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden tai sotilaallisen uhkan tilanteessa.

5.4.2. Humanitäärinen diplomatia

Vuonna 2025 kansallinen viranomaisyhteistyö ja kokonaisturvallisuuden kehittäminen ovat nostaneet puolustusvoimien valmiutta toteuttaa sille laissa asetetut tehtävät. Suorituskykyä ja yhteensopivuutta pidetään yllä harjoitusyhteistyöllä muiden valtioiden kanssa. Puolustusvoimien suorituskykyä ei käytetä säännöllisesti Suomen ulkopuolella tapahtuvien luonnonkatastrofien tai suuronnettomuuksien pelastustöihin, mutta järjestelmien ja toimintaperiaatteiden yhteensopivuus ja valtionjohdon parantunut päätöksentekokyky osallistumisesta mahdollistavat tarvittaessa suomalaisten C-295M-kuljetuskoneiden tai NH-90-helikoptereiden käyttämisen Suomen ulkopuolella humanitäärisiin tehtäviin. Puolustusvoimien ja ilmavoimien suorituskykyä ei suunnitella käytettäväksi Suomen

kansalaisten pelastamiseksi katastrofialueilta, mutta käyttö on rajoitetusti mahdollista. Kansainvälinen yhteistyö ja kokonaisturvallisuuden kehittäminen saavat kuitenkin aikaan kehityksen, missä Suomi on varautunut kahden- tai monenvälisin sopimuksin kansalaistensa suojeluun oman valtion ulkopuolella joustavasti kumppanivaltioiden tukemana.

5.4.3. Ennaltaehkäisy, pelote ja uhka

Kehitys kohti moninapaisempaa maailmaa ja alueellisten yhteistyöverkostojen kehittyminen tekevät uskottavan puolustuksen käsitteestä moniulotteisemman. Suomi ylläpitää kansallisen puolustuksen toteuttamiseksi järjestelmää, jossa sillä on mahdollisuus toimia itsenäisesti, jos se joutuu sotilaallisen painostuksen tai hyökkäyksen kohteeksi. Puolustusjärjestelmässä ilmavoimilla on keskeinen rooli. Rauhan aikana toteutettava alueellisen koskemattomuuden valvonta ja turvaaminen sekä hävittäjätorjunnan mahdollistavan suorituskyvyn ylläpitäminen toimivat ennaltaehkäisevänä tekijänä suhteessa ulkovaltoihin. Uskottava puolustuskyky on osa ennaltaehkäisyä. Vuonna 2025 uskottava puolustuskyky ei enää rakennu valtion sisällä vaan edellyttää toimimista kumppaneiden kanssa. Kansainvälisissä harjoituksissa ja kriisinhallintaoperaatioissa osoitettu korkea suorituskyky toimii keskeisenä ennaltaehkäisevänä viestinä sekä mahdollisille vastustajille että kumppaneille, jotka haluavat toimia yhdessä korkeatasoisten ja uskottavien asevoimien kanssa. Verkottuneen puolustuksen mukainen yhteistyö nostaa aina aseellisen painostuksen tai voimankäytön kohteeksi joutumisen kynnystä. Mahdollinen vastustaja joutuu tällöin arvioimaan kumppanuuden merkitystä myös konfliktitilanteessa sekä huomioimaan mahdolliset laajemmat seuraukset.

Suomen puolustuspolitiikka on aikaisemmin rakentunut puolustuksellisen ja reaktiivisen doktriinin ympärille. Puolustusvoimien yhteisen vaikuttamiskyvyn ja ilmavoimien ilmasta maahan kyvyn myötä puolustusvoimilla on 2020-luvulla mahdollisuus vaikuttaa mahdollisen hyökkääjän syvyyteen ja heikentää vastustajan tärkeimpien järjestelmien kykyä vaikuttaa Suomeen. Suorituskyvyllä omat rajalliset voimat voidaan keskittää vihollisen tärkeitä painopisteitä vastaan. Erityisesti pitkän kantaman vaikutuskyky toimii konventionaalisenä pelotteena ja kynnysasejärjestelmänä. Vaikutuskyky on merkittävä kehitys maanpuolustukselle ja pitkän kantaman vaikutuskykyä voidaan edelleen korostaa asevoimadiplomatian välittämän viestin kautta. Asejärjestelmä on joka tapauksessa pelote, mutta se voidaan tuoda esiin myös uhkana.

5.4.4. Ilmavoimat ulkopoliittisen julkisuuskuvan vahvistajana

Suomen ilmavoimien korkea osaaminen ja materiaallinen suorituskkyky antavat vahvan ulkopoliittisen viestin puolustuskyvyn uskottavuudesta. Ilmavoimien hyvä ammattitaito, luotettavuus ja turvallisuus tekevät siitä halutun kumppanin. Erityisesti ilmavoimien asiantuntijoiden parissa Suomen ilmavoimien ainutlaatuisilla saavutuksilla toisessa maailmansodassa on tärkeä symbolinen merkitys hävittäjä-ässiensä ja maailman korkeimpien voittosuhteiden ansiosta. Puolustuskyvyn uskottavuutta ja valtioiden välistä kumppanuutta tuetaan osallistumisella lentonäytöksiin ja vierailuihin. Osallistuminen näytöksiin tukee valtion ja puolustusvoimien johdon päämääriä valtioissa, joissa suomalaista osaamista ja yhteistyötä halutaan tuoda esiin.

5.4.5. Osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan

Vuonna 2025 länsimailta odotetaan yhä enemmän korkean teknologian ja erityisosaamista vaativien suorituskkykyjen asettamista kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan. Ilmavoimilla on kyky toimia YK:n, EU:n ja Naton johtamissa operaatioissa. Ilmavoimien suorituskkyky mahdollistaa ulkopoliittisten päämäärien tukemisen valtion johdon päätösten ja kansallisten intressien mukaisesti. Sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistumisella on suuri merkitys valtioiden ja kansainvälisten järjestöjen välisissä suhteissa, ja osallistumisella kriisinhallintaoperaatioihin valtiot voivat vahvistaa painoarvoaan kansainvälisessä järjestelmässä.

5.4.6. Muut ilmavoimadiplomatian muodot

Hornetin elinkaaren päättyessä vuoden 2025 aikoihin, ajankohtaiseksi nousee kysymys nykyisen hävittäjäkaluston seuraajasta. Kuten Hornet-hankinta ja sen ylläpitopäivitykset ovat osoittaneet, hävittäjäkaupalla ja siihen liittyvällä aseistuksella on mahdollisesti suurin puolustusvoimien materiaaliin ratkaisuihin liittyvä ulkopoliittinen painoarvo. Yhdysvaltojen strateginen kumppanuus ja sen jatkuminen tulee vaikuttamaan päätökseen arvioitaessa Hornetin seuraajavaihtoehtoja tämän vuosikymmenen lopulla. Ulkopolitiikan ja asevoimadiplomatian näkökulmasta mahdollisia vaihtoehtoja ovat yhdysvaltalaisen V-sukupolven hävittäjän hankkiminen tai siirtyminen kahden konetyypin rakenteeseen, jossa operoidaan yhdysvaltalaisella V-sukupolven ja eurooppalaisella IV-sukupolven hävittäjällä.

Puolustusmateriaalikustannusten nousu on osoittanut, että valtioiden intresseissä on jatkaa nykyisin käytössä olevien hävittäjien elinkaarta. Kansainvälinen taloudellinen tilanne, puolustusmateriaalikustannusten kehitys erityisesti V-sukupolven hävittäjien osalta ja Suomen ulkopoliittiset ratkaisut mm. liittoutumisen tai pohjoismaisen sotilasyhteistyön osalta vaikuttanevat tuleviin ratkaisuihin ilmavoimien pääkaluston seuraajaa hankittaessa.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa kuvataan tutkimuksen aineiston, Delfoi-kyselyn ja systeemianalyysin perusteella muodostettu mahdollinen tulevaisuuskuva Suomen ilmavoimien roolista ulko- ja turvallisuuspolitiikan välineenä Suomessa vuonna 2025. Delfoi-panelistien vastaukset osoittivat, että ajatus puolustusvoimien käyttämisestä ulkopoliitiikan tai kansallisten intressien tukemiseksi on uusi. Keskustelu puolustusvoimien roolista ulkopoliitiikassa nähdään välttämättömänä erottelematta puolustushaarojen erilaisia tehtäviä tai rooleja toisistaan. Suomen pyrkimykset YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvaksi jäseneksi ja erityisesti Islannin ilmatilan valvontaan liittyvä keskustelu lehdistössä ovat osoittaneet aiheen ajankohtaisuuden. Perinteisesti suomalaiseen kulttuuriin ei ole kuulunut puolustusvoimien käyttäminen ulkopoliitiikan tai kansallisten intressien tukemiseksi, eivätkä puolustusvoimille asetetut tehtävät sisällä esimerkiksi Islannin ilmavalvonnan tyyppisiä tehtäviä. Yleisessä kenttäohjesäännössä määritellyt Suomen puolustuksen ulottuvuudet ja turvallisuuspolitiikan strategiset tavoitteet kuvaavat kansallisia intressejä ja antavat ulkopoliitiikan tasolla myös päämäärät puolustusvoimien toiminnalle. Puolustusvoimien tehtäviin kansallisten intressien tavoittelu ei kokonaisuudessaan välity.

6.1. Ilmavoimadiplomatia Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa vuonna 2025

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan strategiset tavoitteet – maan puolustaminen, itsenäisyyden säilyttäminen, kansan elinmahdollisuuksien ja perusoikeuksien sekä valtionjohdon toimintavapauden turvaaminen – edellyttävät toimintaympäristöön ja käytettävissä oleviin voimavaroihin suhteutetun puolustuskyvyn ylläpitämistä. Puolustuskyky rakennetaan kansallisen maanpuolustuksen suorituskykyjen, koko yhteiskunnan turvallisuutta tukevien ratkaisujen ja kansainväliseen verkottumiseen perustuvan yhteistyön kautta. Puolustusvoimien tehtävinä säilyvät sotilaallinen maanpuolustus, viranomaisyhteistyön ja

kokonaisturvallisuuden tukeminen sekä osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan. Ilmavoimilla on suorituskäytönsä, kansainvälisen yhteistyön ja yhteensopivuutensa takia merkittävä rooli uskottavan puolustuskäytön ylläpitäjänä. Tultaessa 2020-luvulle puolustusvoimien toiminnassa korostuu ulkopoliittinen vaikuttavuus erityisesti Suomen osallistumisessa kriisinhallintaoperaatioihin ja kansainväliseen sotilasyhteistyöhön. Tämän vuosikymmenen lopulla ulkopoliittiselta vaikuttavuudeltaan suuren painoarvon saa mahdollinen Hornet-hävittäjän seuraajan hankinta.

Tutkimuksessa havaittiin, että ilmavoimadiplomatia-käsitteelle ei ole toistaiseksi tarvetta Suomessa. Tutkimus kuitenkin osoitti, että asevoimadiplomatian näkökulma on tarpeellinen ja puolustusvoimien roolia ulkopoliittikan toimijana tulisi käsitellä huomattavasti enemmän. Tutkimuksen aihe koettiin osittain herkäksi, mutta samalla viesti tutkittavan aihealueen tarpeellisuudesta oli selvä. Maailman muutos ohjaa myös Suomen valtionjohtoa ja puolustushallintoa tarkastelemaan puolustusvoimien toiminnan diplomaattisia vaikutuksia ja vaikutusmahdollisuuksia yhä enemmän.

Puolustushallinnon strategioissa tavoiteltu verkottuminen luotettavien kumppaneiden kanssa, kansallisen puolustuskäytön resurssien väheneminen sekä muutokset Suomen geopoliittisessa ympäristössä edellyttävät tarkempaa analysointia puolustusvoimien roolista turvallisuuspolitiikassa kuin nykyiset puolustusvoimien päätehtävät edellyttävät. Asevoimadiplomatia-ajattelu on kuulunut suurvaltojen ulkopoliittikkaan. Tämän perusteella voidaan ajatella, että asevoimadiplomatian tarkastelu sopii ainoastaan suurvalloille. Suomen geopoliittinen asema Euroopan unionin ja Venäjän rajalla sekä Naton ja Venäjän välissä tekevät kuitenkin asevoimadiplomatia-ajattelusta sekä mielenkiintoisen että ajankohtaisen.

Ilmavoimadiplomatian käsitettä on tutkittu erityisesti Ranskassa, mutta ilmavoiman (*Air Power*) roolia on myös käsitelty Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaan. Asevoimien käyttö ulkopoliittikan välineenä liittyy läheisesti kansalliseen strategiaan ja ulkopoliittiseen vaikuttavuuteen. Asevoimadiplomatia (*Defence Diplomacy*) käsittää tehtäviä ja kansainvälisen yhteistyön sotaa alemmissa tilanteissa. Ilmavoimadiplomatian käsite ei ole selkeä. Se perustuu yleisiin diplomatian osa-alueisiin, ja merivoimien käyttäminen diplomatian välineenä eli ns. tykkivene-diplomatia (*Gunboat Diplomacy*) on saanut alkuperänsä osana asevoimadiplomatiasta. Ilmavoimadiplomatia käsittää kaksi diplomatian keskeistä osa-aluetta. Toisaalta se on ilmavoimien suorituskäytön aktiivista käyttämistä

valtioiden välisessä rauhanomaisessa yhteistyössä ulkopoliittisten päämäärien tukemiseksi (kuten harjoitus- ja koulutusyhteistyön tai kaupallisen yhteistyön). Ilmavoimadiplomatia voi myös olla ilmavoimien voiman käyttöä pelotteena, uhkana tai pakotteena. Ilmavoiman käytöllä voidaan välittää strategista viestiä sekä erityisesti vahvistaa ulkovaltojen käsitystä Suomen puolustuksen uskottavuudesta. Ilmavoimadiplomatia on siis ilmavoimien käyttämistä ulkopoliittikan päämäärien hyväksi sotaa alempiasteisissa tilanteissa, ja sitä voidaan pitää merkittävänä lisänä ulkopoliittikan toimijoiden ja diplomaattien keinovalikoimassa valtion johdon niin päättäessä.

Suomen pyrkiessä YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvaksi jäseneksi kansallisessa mediassa syntyi keskustelua suomalaisen ulkopoliittikan, sotilaallisen kriisinhallinnan ja sotilasyhteistyön linjattomuudesta. Suomessa puolustusvoimien tehtävät painottuvat kansallisen puolustuskyvyn turvaamiseen ja ulkopoliittinen näkökulma puolustusvoimien roolista yhteiskunnassa on rajoittunut. Tästä heijastuu suomalaisen sotilasstrategian puute. Vaikka ilmavoimadiplomatia-käsitettä ei koettu tarpeelliseksi, ulkopoliittikkaan kohdistuva ajankohtainen kritiikki ja suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tavoitteet osoittavat asevoimadiplomatian tarkastelun tarpeelliseksi. Suomen on mahdollista lisätä ulkopoliittista vaikuttavuuttaan huomioimalla nykyistä täsmällisemmin valtion ulkopoliittiset päämäärät myös puolustusvoimien kansainvälisessä yhteistoiminnassa ja suhteissa.

Ilmavoimadiplomatia voi tukea sotilaallisesti liittoutumattoman valtion ulkopoliittikkaa. Suomi on aktiivisena Naton rauhankumppanina ja pohjoismaisen puolustusyhteistyön toimijana Venäjän ja sotilasliitto Naton maantieteellisessä välissä. Tätä geopoliittista tilannetta on mahdollista hyödyntää ja luoda samalla alueelle vakautta sekä vahvistaa Suomen puolustuksen uskottavuutta. Suomalainen ilmavoimadiplomatia on aktiivista osallistumista yhteisiin hankkeisiin tärkeimpien kumppaneidensa, Pohjoismaiden, Yhdysvaltojen, Saksan ja Iso-Britannian kanssa lähialueen vakauden ylläpitämiseksi. Ilmavoimadiplomatian keinoina ovat tulevaisuudessa korkean suorituskyvyn ylläpitäminen materiaallisen yhteistyön, operatiivisen yhteensopivuuden ja aktiivisen harjoitusyhteistyön avulla. Ilmavoimien korkea suorituskykyä halutaan näyttää Suomen ulkopuolella, ja erityisesti näyttö on mahdollista kansainvälisissä harjoituksissa. Tiivis yhteistyö lisää puolustuksen uskottavuutta tilanteissa, joissa mahdollinen hyökkääjä joutuu arvioimaan yhteistyön ja solidaarisuuden syvyyttä. Aktiivisina toiminaan ilmavoimat osallistuu kumppaneidensa kanssa lähialueensa ilmatilan valvontaan, koulutusyhteistyöhön ja tiedon vaihtoon. Sotilaallinen kriisinhallinta on osa

ulkopoliittista vaikuttamista kansainvälisen turvallisuuden edistämiseksi. Osallistuminen kriisinhallintaan perustuu ulkopoliittisen vaikuttavuuden arviointiin, mutta samalla se ylläpitää ja kehittää kansallisen puolustuksen kykyä.

Vuonna 2025 puolustusvoimilla on käytössään ilmavoimille luotu pitkän kantaman ilmasta maahan-suorituskyky. Kyky ei muuta merkittävästi Suomen lähiympäristön sotilaallisia voimasuhteita mutta toimii merkittävänä pelotteena vastustajan arvioidessa omaa sotilaallista kapasiteettiaan suhteessa Suomeen. Ilmasta laukaistavan JASSM-rynnäkköohjuksen hankkiminen korostaa Suomen ja Yhdysvaltojen strategisen kumppanuuden merkitystä. Yhdysvaltojen ja Naton päämääränä on vahvistaa Suomen asemaa Venäjän naapurina. Vaikka pitkän kantaman kyvyllä ja Suomen ja Yhdysvaltojen yhteistyöllä on vahva ulkopoliittinen pelotevaikutus, valtion johto voi halutessaan käyttää asejärjestelmää myös konventionaalisenä uhkana. Ilmavoimadiplomatialla voidaan nostaa Suomen ilmavoimien ja samalla koko puolustusvoimien ulkopoliittista painoarvoa ”kokoistaan suuremmaksi”. Tämä tarkoittaa puolustuskyvyn uskottavuuden vahvistamista, kasvattaa kiinnostavuutta ryhtyä kumppanuuteen Suomen kanssa ja syventää solidaarisuutta jopa ilman valtiosopimustasoisia sitoumuksia. Asevoimadiplomatialla voidaan vaikuttaa siihen, miten suuresti arvostettu toimija Suomen puolustusvoimat on kansainvälisessä yhteisössä. Suomelle olisi edullista kytkeä siviilidiplomatian ja ulkopoliitiikan intressit tiiviimmin puolustusvoimien tehtäviin ja kansainväliseen yhteistyöhön. Tulevaisuuden kamppailussa kansallisista resursseista puolustusvoimien aseman vahvistuminen valtion johdon välineenä varmistaisi myös puolustusvoimille riittävien taloudellisten edellytysten turvaamisen.

6.2. Diskussio

Inspiraatio tutkimustehtävään syntyi opiskellessani Ranskan sotakorkeakoulussa. Taustalla vaikutti esiupseerikurssilla tekemäni tutkimus ilmavoimien kansainvälisen valmiusyksikön suorituskyvyistä ja tehtävistä kriisinhallintaoperaatioissa vuonna 2020, ja tarkoitukseni oli syventää aikaisempaa tutkimustani diplomityöksi. Pohtiessani diplomityön näkökulmaa syksyllä 2011 havaitsin ranskalaista ilmavoimadiplomatiää käsittelevän keskustelun ajankohtaisuuden. Ajatus suomalaisesta ilmavoimadiplomatiasta vahvistui geopolitiikan ja strategian opintojen avulla. Johdannossa kuvaamistani lähtökohdista rakensin tutkimusasetelman, jota toivoin tärkeimpien kollegojeni tarkastelevan kriittisesti. Nämä

innovatiiviset keskustelut vahvistivat käsitystäni tutkittavan aiheen merkityksestä ja kiinnostavuudesta.

Muodostettu tutkimusasetelma soveltui tutkimuksen pääongelman ratkaisemiseksi. Tutkimusasetelmaan sisältyvä viitekehys ja tutkimuksessa käytetyt lähteet tukivat jäsentynyttä tutkimusprosessia. Metodologisesti suurimmiksi haasteiksi osoittautuivat monimenetelmällisessä tutkimuksessa (*triangulaatio*) systeemimallin ja geopoliittisen analyysin yhdistäminen ja käsittelyn rajaaminen.

Kokemukseni ilmavoimien esikunnan kansainvälisellä sektorilla ja aikaisemmat turvallisuuspolitiikan opintoni antoivat tutkimukselle hyvän perustan. Toisaalta en kokenut olevani asiantuntija millään tutkimuksen osa-alueella, mikä lisäsi tutkimuksen haasteellisuutta. Tulevaisuuden tutkiminen oli minulle menetelmänä aiemmin tuttu. Tutkimusprosessin alkuvaiheessa tärkeäksi muodostui tutkimustehtävän mukaisiin aihealueisiin, diplomatiaan sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikan mekanismeihin perehtyminen. Tutkimuksen lähtökohta mahdollisti tutkimustehtävään vastaamisen ilman ennakkokäsityksiä, mutta toisaalta se vaikeutti aiheen syvällistä käsittelyä.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta voidaan lisätä käyttämällä useampia tutkimusmenetelmiä. Tällöin on mahdollista arvioida käytettyjen menetelmien ja aineiston luotettavuutta suhteessa toisiinsa. Kun tutkimusprosessi kuvataan mahdollisimman tarkasti, lukijalle tarjoutuu mahdollisuus arvioida tutkimuksen tuloksia ja johtopäätöksiä. Tarkasteltaessa tämän tutkimuksen luotettavuutta on todettava, että lukiessani globaaleja tulevaisuustutkimuksia minulle muodostui käsitys että ne ovat toistensa referaatteja tai kopioita. On mahdollista, että niitä laatineet tutkijat ovat onnistuneet menetelmällisesti löytämään samanlaisia tulevaisuuspolkuja. Koska eräänä tulevaisuuden tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin erilaisia kehitysvaihtoehtoja ja arvioida niiden todennäköisyyttä, lukemistani raporteista vaikutti puuttuvan rohkeus esittää myös toisenlaisia näkökulmia.

Delfoi-tutkimuksen onnistumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää on löytää laadullisesti sopivat henkilöt paneelin jäseniksi. Tämän tutkimuksen paneeliin osallistuneilla henkilöillä oli laaja asiantuntemus tutkittavasta aiheesta, mutta oman asemansa ansiosta kullakin oli tutkittavaan aiheeseen erilainen näkökulma. Ensimmäisen Delfoi-kierroksen tarkoituksena oli nostaa esiin keskeisiä teemoja, joita asiantuntijat vastauksissaan korostavat. Tämän oli tarkoitus olla

perustana toisen kierroksen väittämien muodostamiseksi. Ensimmäinen kierros toi esiin kullekin osallistujalle tärkeät teemat, jolloin vastaukset osoittautuivat kattaviksi ja perustelluiksi. Sen sijaan toisella kierroksella olleita väittämiä argumentoitiin melko lyhyesti. Vastauksista oli nähtävissä paneeliin osallistujien sitoutuminen tutkimukseen.

Kuhunkin alaongelmaan löydettiin vastaus siten, että tutkimuksen pääongelmaan pystyttiin vastaamaan luotettavasti. Yleisellä tasolla Delfoi-panelistien näkemykset olivat jokseenkin yhteneväisiä, mutta ensimmäisellä kierroksella oli huomattavaissa myös vastaajien erilainen näkemys puolustusvoimien merkityksestä suomalaisessa ulkopoliitikassa sekä ilmavoimien roolista puolustusjärjestelmässä.

6.3. Tarve jatkotutkimukselle

Tulevaisuuden ennakkointi on vaikeaa. Tulevaisuuden tutkimuksen tavoitteena on kuvata erilaisia tulevaisuuden toteutumisen vaihtoehtoja ja arvioida niiden todennäköisyyttä. Tulevaisuuden tutkimusta voidaan käyttää myös strategisen suunnittelun välineenä, ja sillä voidaan jossain määrin ohjata tulevaisuuden toteutumista. Valtioneuvoston ennakkointiverkoston puolustusministeriön tutkimustoiminnalle painopisteeksi määrittelemä tulevaisuusorientoitunut tutkimus vahvistaa tulevaisuuden tutkimuksen merkitystä. Maanpuolustuskorkeakoulussa pro gradu-tutkimukset ja esiupseerikurssien tutkimustyöt painottuvat nykytilan tutkimukseen, vaikkakin tutkielmista on löydettävissä myös sotahistoriallista tutkimusta. Tulevaisuuden tutkimuksen rooli näyttää korostuvan vasta yleisesikuntaupseerikurssin diplomitöissä. Traditio on kuitenkin Suomessa melko uusi.

Tutkimusprosessin aikana heräsi monia nyt tutkittuun aiheeseen läheisesti liittyviä kysymyksiä. Puolustusvoimien kehittäminen edellyttää useimmiten kykyä nähdä pitkälle tulevaisuuteen ja kykyä arvioida kehitystä maailmanjärjestyksen, sodan kuvan ja teknologian kehittymisen kautta. Käsitykseni vahvistui siitä, että länsimaiden ja Naton suorituskykyjen kehittäminen perustuu paljolti käynnissä olevien kriisinhallintaoperaatioiden uhakuviin ja kokemuksiin. Käynnissä olevat suorituskykyjen vähentämiseen johtaneet leikkaukset ovat kuitenkin nostaneet länsimaissa kansallisen puolustuskyvyn säilyttämisen merkitystä. Suomalaiselle puolustuspolitiikalle on tyypillistä toisen maailmansodan jälkeisen perinnön vaaliminen, jossa Venäjän analysointi rajoittuu usein kvalitatiiviseen tarkasteluun sen materiaalisesta suorituskyvystä suunnata voimaa Suomea vastaan. Tarkastelu on usein

maantieteellisesti rajoittunutta eikä huomioi geopolittisia muutostekijöitä kokonaisuutena. Suomen vahvuutena voidaan kuitenkin nähdä Venäjän sotilaallisen suorituskyvyn tunteminen ja kiinnostus sen arviointiin.

Suomessa yhteiskunnallinen ja kollegiaalinen puolustusvoimia käsittelevä keskustelu keskittyy useimmiten asevelvollisuuteen, puolustusvoimien suorituskykyjen tai varuskuntarakenteen kehittämiseen. Yleinen keskustelu geopolitiikan vaikutuksista suomalaiseen strategiaan tai uudenlaisten puolustuspoliittisten ratkaisujen löytämiseksi on harvinaista. Tämä tutkimusprosessi antoi käsityksen ulko- ja turvallisuuspolitiikan muutostekijöistä ja puolustusvoimien laajemmasta roolista yhteiskunnan ja valtion intressien tukemiseksi. Vaikka ilmavoimadiplomatia on ajankohtaisena tutkimusalueena korostunut, tutkimusprosessin myötä nousi esiin tarve tutkia puolustusvoimia kokonaisuutena ulkopoliittisena välineenä. Tähän liittyy keskeisesti kysymys Suomen sotilasstrategiasta ja siitä, miten 2030-luvulla voidaan toteuttaa uskottava puolustus uusien poliittisten ja sotilaallisten yhteistyöalueiden kautta ilman sotilaallista liittoutumista, tai miten liittoutuminen vaikuttaisi geopolittiseen ympäristöömme. Kuten Venäjän asevoimien komentajan lausunnot osoittavat, Suomen tiiviillä kumppanuudella Pohjoismaiden ja Yhdysvaltojen kanssa on vahva poliittinen merkitys, ja muuttunut yhteistyö sekä materiaalihankinnat ovat jossain määrin muuttaneet Suomen asemaa suhteessa Venäjään. Myös mahdollisuuksia tiivistää yhteistyötä Venäjän kanssa tai Suomen toimimista Venäjää ja Natoa sekä Euroopan unionia yhdistävänä tekijänä on tarkasteltu toistaiseksi hyvin rajoitetusti.

DIPLOMITYÖSSÄ KÄYTETYT LÄHTEET JA KIRJALLISUUSLUETTELO

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Puolustusvoimien asiakirjat

PE SUUNNOS ak AG3158 9.2.2010 Sotilaallisen kriisinhallinnan suorituskkyvyt ja niiden kehittäminen 2010–2016.

PE SUUNNOS ak AF23101 19.11.2009 Puolustusvoimien sotilaallisen kriisinhallinnan konsepti. TLL IV Viranomaiskäyttö.

Ulkoasiainministeriön muistio HEL8305-4. Puolustusvoimien asiakirja AH6538. KRIHAVA-hanke: Kriisinhallintatoiminnan vaikuttavuuden arviointi tutkimushanke 2012.

Muut julkaisemattomat lähteet

NORDEFECO Annual report, 2011.

Taktiikan laitoksen opinnäytetöiden ohjaajan opas. Helsinki. 2009

Ohje Maanpuolustuskorkeakoulussa laadittavista opinnäytetöistä. Helsinki 31.3.2008.

Taktiikan laitoksen ohje opinnäytetöistä (luonnos). Helsinki 16.2.2009.

Hallituksen esitys. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sotilaallisesta kriisinhallinnasta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. 2006.

Laki Puolustusvoimista (551/2007), (<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070551>), Luetu 5.1.2010.

Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta (HE 5/2006).

Salonius-Pasternak, Charly: Not just another arms deal. The Security Implications of the United States Selling Advanced Missiles to Finland. FIIA Briefing Paper. 2012.

Sivonen, Pekka: YEK 55 Strategia opintokokonaisuuden luentomateriaali/kom Juha-Antero Puistola.

Sivonen, Pekka: Tulevaisuuden ennakointi kansainvälisen turvallisuuden tutkimuksen kohteena. Strategian tutkimuksia, julkaisusarja 1. 1998.

Sirén, Torsti: Strategian laitokselle tehtävien tutkimusten rakenteellisia perusteita. Helsinki. 2003.

Contribution de l'Armée de l'air à la politique étrangère:
éléments de comparaison avec d'autres pays de l'OTAN.

Pehkonen, Jaakko: Kansantaloustieteen professori, alustus 13.9.2012 Jyväskylän Klubilla.

Hornet MLU näyttöesitys. Kapteeni Aki Puustinen.

Luentomuistiinpanot, Ecole de Guerre 2011 – 2012. (Geopolitiikka, strategia, la diplomatie aérienne –opintojakso).

Internet-lähteet

Air Diplomacy. Protecting American National Interests.
<http://www.au.af.mil/au/ssq/2010/fall/lowther.pdf>

Air Diplomacy: The United States Air Force's Contribution to American Diplomacy
http://www.cesa.air.defense.gouv.fr/IMG/pdf/PLAF_No24_Lowther.pdf

Altermath of Afgan Strike, Germany Pledges Full Probe as Pressure Mounts on Defence Minister. <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,647398,00.html>.

Afganistan Withdrawl Plan "Breaks Through a Conspiracy of Silence".
<http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,648921,00.html>.

EU:n eurooppasanasto. http://www.europa.eu/scadplus/glossary/petersberg_tasks_fi.

Building Partnership Capacity : QDR Execution Roadmap (2006) ja Global Partnership Strategy (2008).

<http://www.shephardmedia.com/news/digital-battlespace/swaf-reflects-libyan-mission/>.
SwAF reflects on Libya mission. Luettu 1.9.2012.

Puolustushallinnon tulevaisuuskatsaus, 09.09.2010. Suomen puolustus 2020-luvulla. Puolustusministeriö.
http://www.defmin.fi/files/1626/Tulevaisuuskatsaus_20100909_final.pdf.

Gloaali turvallisuusympäristö:
<http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/ce373a80487f0017806e8988ae12af8a/Taitto+1.1+WEB.pdf?MOD=AJPERES>

<http://www.shephardmedia.com/news/digital-battlespace/swaf-reflects-libyan-mission/>.
SwAF reflects on Libya mission.

<http://www.hs.fi/english/article/Finland+sets+terms+for+joining+NATO%E2%80%99s+NRF+force/1135257431582>.

Yhdessä ja erikseen – Maailma ja Suomi 2010-luvulla.
Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2009; <http://vnk.fi/julkaisukansio/2009/j33-yhdessa-ja-erikseen-j03-together/pdf/fi.pdf>.

Ulkopolitiikka 2020,
Ulkoasiainministeriön tulevaisuuskatsaus 2010, 10.9.2010;
<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=63033&GUID=%7BC9C0E4FC-4F29-4A14-AD9D-D583B201AF5E%7D>

<http://www.defense.gouv.fr/dga>.

http://www.ec-lapierre-evry.ac-versailles.fr/article.php3?id_article=362.

<http://oai.dtic.mil/oai/oai?verb=getRecord&metadataPrefix=html&identifier=ADA528029>.

Global Governance 2025: At a Critical Juncture, National Intelligence Council/EU Institute for Security Studies, September 2010;
http://www.foia.cia.gov/2025/2025_Global_Governance.pdf

Global Trends 2025: A Transformed World, NIC 2008,
<http://www.acus.org/publication/global-trends-2025-transformed-world>

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52535.htm.

<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a540362.pdf>.

http://www.nato.int/cps/en/SID-D10DA4D7-E39EE13F/natolive/news_71925.htm?selectedLocale=en.

http://www.dsca.osd.mil/home/foreign_military_sales.htm.

”Air Situation Data Exchange”- Important Coordination between NATO and Partner Nations
<http://www.aco.nato.int/page272201034.aspx>.

http://cns.miis.edu/other/pinkston_strategic_insights_sep06.pdf

<http://www.npc.nato.int/htm/asde.htm>. Air Situation Data Exchange (ASDE).

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50105.htm

<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1970/19700004>.

<http://www.yett.fi/fi/elintarkeat-toiminnot>.

<http://www.puolustusvoimat.fi/fi/Ilmavoimat/Etusivu/?urile=wcm%3Apath%3A/su>
[Puolustusvoimat.fi/Puolustusvoimat.fi/Ilmavoimat/Etusivu/](http://www.puolustusvoimat.fi/Puolustusvoimat.fi/Ilmavoimat/Etusivu/)

http://www.finlandnato.org/public/default.aspx?nodeid=31563&contentlan=1&culture=fi-FI#Kuinka_Suomi_osallistuu_Naton_NRF-joukkoihin.

Energia Suomessa. http://fi.wikipedia.org/wiki/Energia_Suomessa.

Suomi lahjoitti helikoptereita Unkariin.
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=228887&nodeid=15154&contentlan=1&culture=fi-FI>.

<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2011/06/1347069/pelastushelikoptereiden-tukiyhdistysten-sopimukset-irtisanottu>.

<http://www.hs.fi/kotimaa/13+miljoonaa+miinaa+tuhoataan/a1305582753525>. Helsingin
 sanomat: 1,3 miljoonaa miinaa tuhoataan. 12.7.2012.

http://www.uta.fi/jkk/politiikka/yhteystiedot/forsberg/Forsberg_virkaanastujaisesitelma.pdf.
http://yle.fi/uutiset/suomen_yk-

[suurlahettilas_turvaneuvostopaikan_menettaminen_olisi_iso_pettymys/6339873](http://www.suurlahettilas_turvaneuvostopaikan_menettaminen_olisi_iso_pettymys/6339873).

<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2010/06/1137123/pelastushelikopterit-pulassa>.

Suomen sotilaallinen toimintaympäristö.
<http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/9b0199804ce2bb3fb992fbab7bde48d6/1.5+Sotilaallinen+toimintaymp%C3%A4rist%C3%B6.pdf?MOD=AJPERES>.
<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=35701&Cr=pakistan&Cr1=>

<http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/ce373a80487f0017806e8988ae12af8a/Taitto+1.1+WEB.pdf?MOD=AJPERES>.

<http://www.puolustusvoimat.fi/portal/puolustusvoimat.fi>. Puheloinen: Puolustusvoimien on säästettävä yli 800 miljoonaa euroa

<http://www.hs.fi/videot/Suomalaispoliitikot+erimielisi%C3%A4+Islannin+ilmavalvontaan+osallistumisesta/v1305609034929>

<https://www.msb.se/en/Training--Exercises/Exercises-Section/Barents-Rescue-2011/>

http://yle.fi/uutiset/suomen_yk-suurlahettilas_turvaneuvostopaikan_menettaminen_olisi_iso_pettymys/6339873.

Strategic Airlift Capability, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50105.htm.

http://www.defmin.fi/files/2118/muutosten_venaja_nettiin.pdf

JULKAISTUT LÄHTEET

Ohjesäännöt

Kenttäohjesääntö, Yleinen osa 2008. Helsinki 2007.

Tutkimukset ja raportit

European Defence Agency: An Initial Long-Term Vision for European Defence Capability and Capacity Needs. EDA:n tutkimusraportti. 2006.

European Defence Agency: Report on the CDP Strand B Potential trends in future military capability characteristics. 2008. Materiaali tutkijan hallussa.

Forss, Stefan & kumpp: Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi. MPKK Strategian laitos, 2011.

Keskinen, Auli (toim.), Kuusisto, Rauno, Huhtinen, Aki, Kesseli, Pasi: Puolustusvoimien toimintaympäristön ennakointi 2020. Maanpuolustuskorkeakoulu, 2006.

National Intelligence Council: Mapping the Global Future; Report of the Intelligence Council's 2020 Project based on Consultations with Nongovernmental Experts around the world.

National Intelligence Council: Global Trends 2025: A Transformed World. 2008.

North Atlantic Treaty Organisation, NATO. The Future Security Environment Study, Nato HQ, 2007.

North Atlantic Treaty Organisation, NATO. Multiple Futures Project; Discussion Paper. 2008.

North Atlantic Treaty Organisation, NATO. Bi-SC Future Security Environment Study (FSE 2025). 2007.

Puolustusministeriö: Turvallisesti tulevaisuuteen; Puolustusministeriön strategia 2025. Kirjapaino Keili, 2006.

Puolustusministeriö: Kansainvälisen puolustuspoliitiikan strategia 2007–2025. Kirjapaino Keili, 2007.

Puolustusministeriö: Puolustusministeriön hallinnonalan toimintasuunnitelma 2010–2014.

Puolustusministeriö: Puolustusministeriön tutkimus- ja kehittämisstrategia. Kirjapaino Keili, 2007.

Puolustusministeriö: Puolustusministeriön tulevaisuuskatsaus.

Työministeriö: Valtioneuvoston ennakointiverkosto 2004–2007. Loppuraportti. 2007.

United States Joint Forces Command: The Joint Operating Environment (JOE) 2008. Challenges and Implications for the Future Joint Force.

United States Joint Forces Command: The Joint Operating Environment (JOE) 2010. Sivulla <http://www.fas.org/man/eprint/joe2010.pdf>. Luettu 4.4.2010.

Valtioneuvosto: Valtioneuvoston ennakointiverkosto 2004–2007, Loppuraportti.

Varvikko, Mika: Kriisinhallinnan toimintaympäristö 2030. Puolustusvoimien strategisen tutkimuksen osakokonaisuus. Pääesikunta, 2009.

Väitöskirjat, diplomityöt ja opinnäytteet

Lagerstam, Kaarle: Naton muutos. Tutkimus Naton sotilaallisen rakenteen kehittämiseen vaikuttaneista tekijöistä kylmän sodan jälkeen. Väitöskirja, Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita Prima Oy, Helsinki 2005.

Peltoniemi, Rainer: Suomen puolustusjärjestelmän ydinosamisaalueet ja niiden muutoshaasteet mahdollisessa Nato-jäsenyydessä, Väitöskirja, Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita Prima Oy, Helsinki 2007.

Pirkkalainen, Jarkko: Ilmavoimien kansainvälisen valmiusyksikön tehtävät ja suorituskyvyt kriisinhallintaoperaatiossa vuonna 2020. Tutkielma, EUK 62, 2010. MPKK:n kurssikirjasto. TLL IV Viranomaiskäyttö.

Raitasalo, Jyri: Kansainvälisen turvallisuusympäristön muutoksen Suomen puolustusjärjestelmän kehittämislle aiheuttamat haasteet kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita Prima Oy, Helsinki 2007.

Raitasalo, Jyri: Constructing war and military power after the cold war. Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita Prima Oy, Helsinki 2005.

Roaponen, Hannu: Itämeri strategisena kuljetustienä, Itämeren kaasuputken merkitys diskurssianalyttisessä tarkastelussa. Diplomityö, YEK 55, 2011. MPKK:n kurssikirjasto.

Vänskä, Ville: Yhteisoperaatiot suomalaisessa operaatiotaidossa, Diplomityö, YEK 55, 2011. MPKK:n kurssikirjasto. TLL IV Käyttö rajoitettu.

Kirjallisuus ja lehdet

Aikio, Annukka (toim.): Uusi sivistyssanakirja, 7. painos, Otava, Keuruu 1989.

Armée de l`air et diplomatie. Revue Défense Nationale, Octobre 2010 - no 733.

Brisset, Jean-Vincent : Contribution de l`armée de l`air à la politique étrangère : éléments de comparaison avec d`autres pays de l`OTAN. Iris 2004.

Cable, James: Gunboat Diplomacy 1919-1979. St-Martin´s Press, New York, 1981,

Coutau-Bégarie, Hervé: Traité de stratégie. Insntitut de Stratégie Comparée – Sorbonne. Economica 2008.

Défense & Sécurité Internationale. No 57, 2010.

Fadok, David : La paralysie stratégique par la puissance aérienne ; John Boyd & John Warden. Insntitut de Stratégie Comparée – Sorbonne. Economica 1998.

Forss, Stefan & kumpp: Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi. MPKK Strategian laitos, 2011.

Fleury, Jean: Armée de l`air et diplomatie. Revue Défense Nationale, Octobre 2010 - no 733.

Gadal, Serge: La guerre aérienne vue par William Sherman. Insntitut de Stratégie Comparée – Sorbonne. Economica 2006.

Gourdin, Patrice: Géopolitiques, Manuel pratique, Choiseul, 2010.

Hamilton, Keith ja Langhorne, Richard, The Practise of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration. Second Edition. Routledge, 2011.

Harle, Vilho (toim.): Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen, Studia Politica Tamperensis, Poliitiikan tutkimuksen laitos, Tampere, 2010.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko ja Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita, 11. painos, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2005.

Huttunen, Mika ja Metteri, Jussi (toim.): Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Edita Prima Oy, Helsinki 2008.

Kamppinen, Matti, Kuusi, Osmo ja Malaska, Pentti: Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovelluksia, Suomalaisen kirjallisuuden seura, Kirjakas, 2002.

Kamppinen, Matti, Kuusi, Osmo & Söderlund, Sari: Tulevaisuuden tutkimus. SKS:n toimituksia 2003.

Kari, Risto: Maailman valtiot, Gummerus, Jyväskylä 2004.

Kauppinen, Anneli ja Laurinen, Leena: Tekstioppi. Johdatus ajattelun ja kielen yhteistyöhön, Kirjayhtymä, Helsinki 1988.

Kissinger, Henry: Diplomacy, Simon & Schuster paperbacks, 1994.

Korhonen-Yrjänheikki, Kati: Delfoi-paneelin valintaprosessi – esimerkkinä teknillisen korkeakoulutuksen vaikuttajasidosryhmien argumentoiva Delfoi-paneeli. Artikkelilehdessä Futura 1/2005.

Lacoste, Yves : Géopolitique. La longue histoire d'aujourd'hui. Larousse 2009.

La guerre aérienne en 2030. Prospective des systèmes de force. Histoire & Stratégie, no 6, juin-juillet 2011.

Limnell, Jarno: Maailma ja Suomi 9/11 jälkeen. WSOY, EU, 2011.

Linturi, Hannu: Delfoin metaforfooseja. Futura, Artikkelit lehdessä Futura 1/2007.

Marchand, Paul: Géopolitiques de la Russie, Puissance d'hier, puissance de demain? Paris 2007.

Miller, Roger: To Save a City : The Berlin Airlift 1948-1949. Texas A&M University Press, 2000.

Muuttolintu. Ilmavoimien kansainvälinen valmiusyksikkö. Ilmavoimien esikunnan julkaisu, 2007.

Nordberg, Erkki: Arvio ja ennuste Suomen puolustuskyvyn kehittämisestä vuoteen 2039 mennessä. Art House, Helsinki 2011.

Olsen, John Andreas (toim.): Global Air Power. Botomac Books Inc. 2011.

Penser les ailes françaises no 24. La diplomatie aérienne. Centre d'études stratégiques aérospatiales, Pariisi, 2010.

Penser les ailes françaises n:o 27. Centre d'études stratégiques aérospatiales, Pariisi, 2012.

Poss, James O : Air Power : The New Gun Boat Diplomacy. Newport, Naval War College, 1994.

Prémont, Karine: La politique étrangère des grandes puissances, Presses de l'Université Laval, 2011.

Raitasalo, Jyri ja Sipilä, Joonas (toim.): Sota – teoria ja todellisuus. Näkökulma sodan muutokseen, Edita Prima Oy, Helsinki 2008.

Rekkedal, Nils, Marius: Nykyaikainen sotataito. Sotilaallinen voima muutoksessa. Neljäs uusittu suomenkielinen painos. Försvarshögskolan, Tukholma 2004 ja Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2006.

Ruonala, Marko: EU-Perusteos. Ulkoasiainministeriö, 2. painos, Vammalan kirjapaino, Sastamala 2011.

Sampo, Terho (toim.): Strategian jäljillä. Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita Prima Oy, Helsinki 2009.

Sivonen, Pekka: Tulevaisuuden ennakointi kansainvälisen turvallisuuden tutkimuksen kohteena.

S. L. Roy, Diplomacy. 1984.

Stratégie aérienne comparée : France, États-Unis, Royaume-Uni. Centre d'études en sciences sociales de la défense.

Visuri, Pekka (diss.): Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan. Puolustusperiaatteiden kehitys läntisessä Keski-Euroopassa ja Suomessa 1945–1985. Otava, Keuruu 1989.

Visuri, Pekka: Turvallisuuspolitiikka ja strategia. WSOY, Juva 1997.

Visuri, Pekka (toim): Turvallisuus ja puolustus. Poliitiikan linjaukset. Otava, Keuruu 2001.

Visuri, Pekka: Maailman muutos ja Suomi. Bookwell 2011.

Wiberg, Matti: Poliitiikka Suomessa. WSOY. 2006.

Warden, John : La campagne aérienne. Planification en vue du combat. Insntitut de Stratégie Comparée – Sorbonne. Economica 1998.

Zajec, Olivier : Le role de la composante aérienne dans la doctrine américaine du FID, les enjeux de l'assistance militaire à des armées étrangères pour États-Unis. EPS 2009, CEIS 2010.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001. VNS 2/2001 vp. Valtioneuvoston kanslia.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspoltiikka 2004. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 6/2004. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 16/2004. Valtioneuvoston kanslia.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspoltiikka 2009. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009. Valtioneuvoston kanslia.

Valtioneuvoston selonteko EU – politiikasta, s. 34. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 16/2009.

Helsingin Sanomat, pääkirjoitus 27.2.2009. YK:n rauhanturvaaminen jäi köyhien maiden sotilaille.

Helsingin Sanomat, pääkirjoitus 16.8.2012. Suomella voi olla edessä vaikeita valintoja. Petman Jarna.

Helsingin Sanomat, pääkirjoitus 17.8.2012. Sotivia osapuolia ei voi pakottaa rauhaan. Markku Salomaa.

Helsingin Sanomat, pääkirjoitus 14.8. Kenellä on oikeus ydinaseeseen? Tarja Cronberg.

Helsingin Sanomat: Islannin ilmapartiointi ajautui vaikeuksiin, 30.8.2012.

Helsingin sanomat, pääkirjoitus 13.8.2012. YK, EU ja Nato etsivät uusia roolejaan. Hanna Ojanen.

TEKSTIN PÄÄKÄSITE (X): Air Diplomacy, la diplomatié aérienne, Ilmavoimadiplomatia

(Kauppinen & Laurinen, 1988)

TEKSTIN PÄÄKÄSITE X 1. <i>X:n ominaisuudet, osat?</i> 2. <i>Miten X:ää voi kuvailla?</i> 3. <i>Mitä tapausesimerkkejä voi mainita?</i> 4. <i>Mihin X:ää voi verrata?</i>
PÄÄKÄSITE: Air Diplomacy, La diplomatié aérienne, Ilmavoimadiplomatia 1. Ilmakomponentti, ilmavoimien suorituskyvyt, diplomatia, strategia 2. Ilmavoimien suorituskykyjen käyttäminen diplomatian ja turvallisuus- ja puolustuspolitiikan välineenä 3. Sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistuminen, alueellisen koskemattomuuden turvaaminen, muiden viranomaisten tukeminen 4. Merivoimadiplomatiaan (Naval diplomacy), Gun boat diplomacy

AIKASUHTEET	X:n LÄHIKÄSITTEET
1. <i>Milloin X on syntynyt?</i> 2. <i>Mitä vaiheita X:llä on?</i> 3. <i>Miten X muuttuu?</i> 4. <i>X:n tulevaisuus?</i>	1. <i>Mikä on X:n yläkäsite?</i> 2. <i>Mitä alakäsitteitä X:llä on?</i> 3. <i>Mitkä ovat X:n vieruskäsitteitä?</i> 4. <i>Miten ne eroavat X:stä?</i>
1. Käsitteenä vuonna 1927 2. Puolustusvoimien nykyiset päätehtävät, muiden tehtävien toteuttaminen, tehtävien muuttuminen 3. Puolustusvoimien tehtävien muuttuessa ja uusien kalustohankintojen tai suorituskykyjen kehittämisen myötä. Lisäksi turvallisuusympäristön muutos, operaatioiden muuttuminen, poliittisen tahtotilan muutos ja kansainvälinen paine voivat muuttaa. 4. Puolustusvoimien ja ilmavoimien tehtävät ovat poliittisia päätöksiä. Turvallisuus- ja puolustuspolitiikan painotusten muuttuessa voidaan laajentaa ilmavoimien tehtäviä.	1. Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, strategia 2. Kansallinen puolustus, sotilaallinen kriisinhallinta, viranomaisten tukeminen, kansainvälinen yhteistyö 3. Maa- ja merivoimien tehtävät, Naval diplomacy, Gun boat diplomacy 4. Toimitaan eri organisaatiolla (yksikkö ja kalusto) sekä toteutetaan eri tehtäviä

ASIAYHTEYDET

1. *Missä X esiintyy?* Eepäsuorasti PLM ja PV toimintasuunnitelmissa, kriha konseptissa
2. *Ketkä X:ää käyttävät?* kansainvälisesti eri valtiot, erityisesti Ranska ja Yhdysvallat
3. *Mihin/keihin X liittyy?* PLM ja PV strategioihin, liittoutumiskysymykseen, Suomen kontribuutioon kriisinhallinnassa, kansainvälinen yhteisö; Nato, YK ja EU
4. *Keiden kannalta X:ää voidaan tarkastella?* Poliittisesti, teknisesti, kansallisen puolustuksen näkökulmasta, kansainvälisen yhteistyön näkökulmasta

VAIKUTTAVAT TEKIJÄT	SEURAUKSET
Globaalit kehitysnäkömät, maailmanjärjestys, talous, terrorismi, Suomen poliittiset linjaukset, mahdolliset supistamiset tai laajennukset suorituskyvyn kehittämisessä	Tarkastellaan ilmavoimien ja maavoimien helikopterikaluston kansallisia tehtäviä ja osallistumista operaatioon. Voidaan supistaa, ylläpitää tai kehittää.

Filosofiset alueet ja niiden suhde tutkimukseen: Kysymykset	Vastaukset
<p>Ontologia</p> <p><i>Mikä on tutkittavan ilmiön luonne?</i></p> <p><i>Mikä on todellista – mikä ei?</i></p>	<p>Tässä tutkimuksessa voidaan pitää todellisena teknisten suorituskykyjen (ilma-alukset) kehittymistä. Inhimilliset tekijät, muutokset globaalissa turvallisuustilanteessa ja turvallisuuspolitiikassa ovat käsitteitä joita ei voida määritellä tarkasti. Myös kriisinhallinnan toimintaympäristö, tehtävät ja olosuhteet ovat moniulotteisia käsitteitä, mutta kuvattavissa nykytilan osalta. Tarkoitukseni on tehtyjen analyysien ja arvioiden perusteella löytää mahdollisia tulevaisuuden kehityspolkuja, jolloin ontologisessa mielessä tutkimuksen kohteena oleva ilmiö on epätodellinen.</p>
<p>Epistemologia</p> <p><i>Mikä suhde vallitsee tutkijan ja tutkittavan kohteen välillä?</i></p>	<p>Tutkimuksen kohteena oleva ilmiö on laajana käsitteenä ennestään tuttu, mutta yksityiskohtaista eksperttiä ei tutkimusalueelta ole. Esiupseerikurssilla perehtyminen tulevaisuuden tutkimukseen ja ilmakomponentin tehtäväviin kriisinhallinta-operaatioissa sekä kokemus kansainvälisen sektorin johtajan tehtävästä auttavat hahmottamaan tutkimusalueen kokonaisuutena. Ecole de Guerre:ssä strategian ja geopolitiikan opinnot tukevat tutkittavan ilmiön ymmärtämistä. Myös osallistuminen kriisinhallintakonseptin ja ilmavoimien toimintaa koskevien suunnitelmien laatimiseen luovat liittymäpinnan tutkimukselle. Tutkijana koen olevani riittävästi ”ulkopuolella” tutkittavasta aiheesta, jolloin tulevaisuuden tutkimuksen näkökulmasta ei ole suurta vaaraa omien tai ulkoisten ennakko-odotusten painottumiselle.</p>
<p>Teleologia</p> <p><i>Mitä varten tutkimus tehdään?</i></p> <p><i>Miten tutkimus lisää tietoa</i></p>	<p>Tutkimus on käynnistynyt omasta kiinnostuksesta tutkittavaan aiheeseen. Tutkimusprosessin päätarkoituksena on kehittää tutkijan valmiuksia ja</p>

<i>tutkittavalla alueella?</i>	<p>harjaantua tieteellisen tutkimuksen tekemisessä sekä jatkaa esiupseerikurssilla aloitettua tutkimustehtävää YEK diplomityössä²⁶⁹. Tavoitteena on lisäksi kehittää omaa myös ymmärrystä tutkimukseen liittyvistä teemoista; turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, ilmakomponentin rooli ja strategian tutkimus. Koska tulevaisuuden tutkimuksen yleisenä tavoitteena on tuottaa mahdollisia tulevaisuuden vaihtoehtoja strategisen päätöksenteon tueksi, on tämän tutkimuksen eräänä tavoitteena herättää keskustelua ilmavoimien tehtävien muutoksesta pitkällä aikavälillä sekä osallistumisesta kriisinhallintaan ja kansainväliseen yhteistyöhön.</p>
--------------------------------	--

²⁶⁹ MPKK, Jatkotutkinto-osasto. Opetussuunnitelma.

Majuri Jarkko Pirkkalaisen diplomityön

LIITE 2:

DELFOI-KYSELYYN KUTSUTUT OSALLISTUJAT

Ulkoasiainministeriö:

Alivaltiosihteeri Jaakko Laajava

Poliittisen osaston osastopäällikkö Teemu Tanner

Yksikön päällikkö Outi Holopainen

Ulkopoliittinen instituutti:

Johtaja, VTT Teija Tiilikainen

Puolustusministeriö:

Puolustuspolitiikkayksikön johtaja, puolustusasiainneuvos Helena Partanen

Suunnitteluyksikön johtaja, prikaatikenraali Eero Pyötsiä

Puolustusministerin sotilasneuvonantaja, everstiluutnantti Manu Tuominen

Tutkimusyksikön johtaja, tutkimusjohtaja Juha Martelius

Erityisasiantuntija, VTM Mika Varvikko

Pääesikunta:

Kommodori Timo Hirvonen

Eversti Jari Mikkonen

Everstiluutnantti Timo Herranen

Majuri, VTT Jyri Raitasalo

Maavoimien esikunta:

Suunnittelupäällikkö, eversti Petri Hulkko

Maavoimien ilmailupäällikkö, everstiluutnantti Anssi Vuolle

Ilmavoimien esikunta:

Operaatiopäällikkö, eversti Ossi Siven

Suunnittelupäällikkö, eversti Sampo Eskelinen

Suomenlahden meripuolustusalue:

Kotkan rannikkopataljoonan komentaja, komentaja Juha-Antero Puistola

Majuri Jarkko Pirkkalaisen diplomityön

LIITE 3:

1. KIERROKSEN DELFOI KYSELYLOMAKE

DELFOI-KYSELYTUTKIMUS

Suoritan yleisesikuntaupseerin tutkintoa Pariisissa Ecole de Guerre:ssa. Opintoihini liittyen teen diplomityön Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitokselle aiheesta *Ilmavoiman mahdollinen käyttö Suomessa ulko- ja turvallisuuspolitiikan valineena vuonna 2025*. Lähestyn Sinua tutkielmaani liittyvällä Delfoi-kyselyllä. Tutkimuksen päätavoitteena on kuvata tulevaisuustutkimuksen menetelmin, miten Suomessa voitaisiin ajatella asevoimien ja erityisesti ilmavoimien (tässä tutkimuksessa myös helikoptereiden ja lennokkien) roolia ulko- ja turvallisuuspolitiikan sekä diplomatian välineenä noin viidentoista vuoden kuluttua.

Tutkimuksessani käytän lähteinä Puolustusministeriön ja puolustusvoimien tulevaisuutta käsitteleviä raportteja sekä ranskalaisia ja amerikkalaisia Air Diplomacy ja La Diplomatie Aérienne – tematiikkaa käsitteleviä tutkimuksia, kirjallisuutta ja artikkeleita. Tutkimuksen empiirisessä osassa kartoitan suomalaisten asiantuntijoiden näkemyksiä argumentoivalla Delfoi-tutkimuksella, jossa ensimmäinen haastattelukierros toteutetaan tutkimuksen pääongelmaan liittyvillä avoimilla kysymyksillä. Toisella haastattelukierroksella asiantuntijat ottavat kantaa ensimmäisen kierroksen perusteella tehtyihin väittämiin. Saat liitteenä myös johdannon tutkimussuunnitelmastani, minkä tarkoituksena on johdatella Sinut aiheeseen, mutta ei suinkaan vaikuttaa vastauksiisi! Tämän kyselyn liitteenä on lisäksi luettelo tutkimukseen kutsutuista henkilöistä.

Vastaamisohje:

Seuraavilla sivuilla on esitetty yhdeksän tutkimusongelmaani liittyvää keskeistä kysymystä. Kysymykset ovat tarkoituksella melko avoimia, ja pyydän pohtimaan vastaustasi omaan kokemuksesi ja omien havaintojesi perusteella. Koska kyseessä on tulevaisuustutkimus ja tavoitteenani on kuvata strategisella tasolla mahdollista tulevaisuuden kehityskulkua, pyydän Sinua irrottautumaan vastauksissasi hieman nykyhetkestä, ja pohtimaan kuinka omasta mielestäsi Suomen tulisi käyttää puolustusvoimia (erityisesti ilmakomponenttia) ulko- ja turvallisuuspolitiikan välineenä.

Pyydän vastaamaan suoraan oheiselle lomakkeelle, mukana on palautuskuori. Voit myös vastata sähköpostitse vapaamuotoisena sanomana. Pyydän vastaustasi 15.3.2012 mennessä, jotta toisen haastattelukierroksen toteuttaminen olisi mahdollista ennen kesälomajaksoa. Tutkimus on salattavuusasteeltaan julkinen. Tutkimusraportissa ja toisen kierroksen väittämässä ei tule esiin yksittäisen vastaajan mielipiteet.

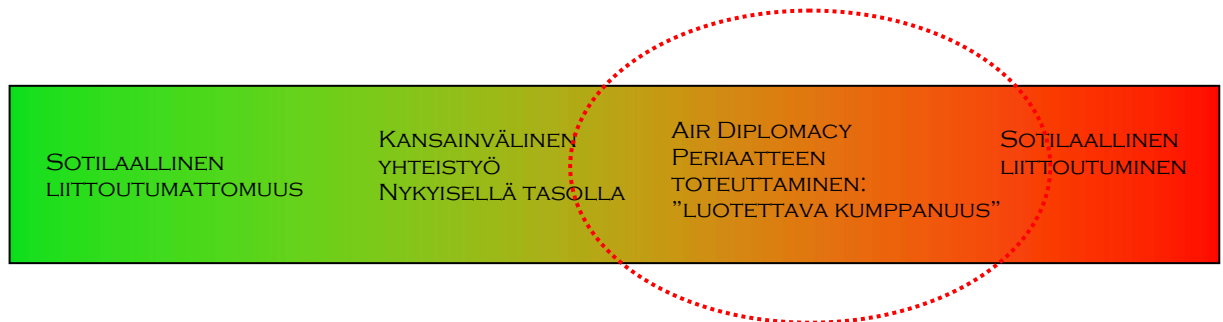
Ystävällisin terveisin,

Majuri Jarkko Pirkkalainen
Ecole de Guerre
jarkko.pirkkalainen@mil.fi
+358 40 737 3364

Voit vastata myös lomakkeen kääntöpuolelle tai erilliselle paperille!

1.

Puolustuspolitiikka- osastrategiassa määritellään menestystekijäksi verkottuminen sellaisten EU kumppaneiden kanssa, jotka ovat valmiita luotettavasti tarjoamaan suorituskykyjään toistensa avuksi: Tällaisiksi todettiin mm. Iso-Britannia, Ranska ja Saksa. Voidaanko mielestäsi osastrategian mukaisesti tätä tavoitetta (jossa kumppanit ovat valmiita luotettavasti tarjoamaan suorituskykyjään toistensa avuksi) tavoitella osallistumalla aktiivisesti esimerkiksi sotilaalliseen kriisinhallintaan ja kansainväliseen harjoitus- ja tiedonvaihtoon liittyvään yhteistyöhön edellä mainittujen valtioiden kanssa?

Yllä oleva kuvio kuvaa, miten aktiivisella osallistumisella pohjoismaiseen, EU- ja Nato – yhteistyöhön voitaisiin edelleen kehittää poliittista halua tarvittaessa auttaa Suomea ilman Natoon liittoutumisen edellyttämiä turvallisuustakuita. Tähän liittyy myös strateginen viestintä eli Suomen liittoutumattomuuden, mutta myös aktiivisen kumppanuuden toteuttamisen vahva esiintuominen.

1. Voisiko liittoutumattomuuden ja aktiivisen kumppanuuden toteuttaminen olla mielestäsi tulevaisuudessa mahdollista? Mitkä maat mielestäsi olisivat noin kymmenen vuoden kuluttua Suomelle tärkeimpiä kumppaneita?

2. Voisiko siis ilmavoimadiplomatialla (tai laajemmin asevoiman käyttämisellä ulkopoliitiikan välineenä) saavuttaa ”neutraalimmin” strategisen kumppanuuden takuut ilman liittoutumista?

Perustele vastauksesi

2.

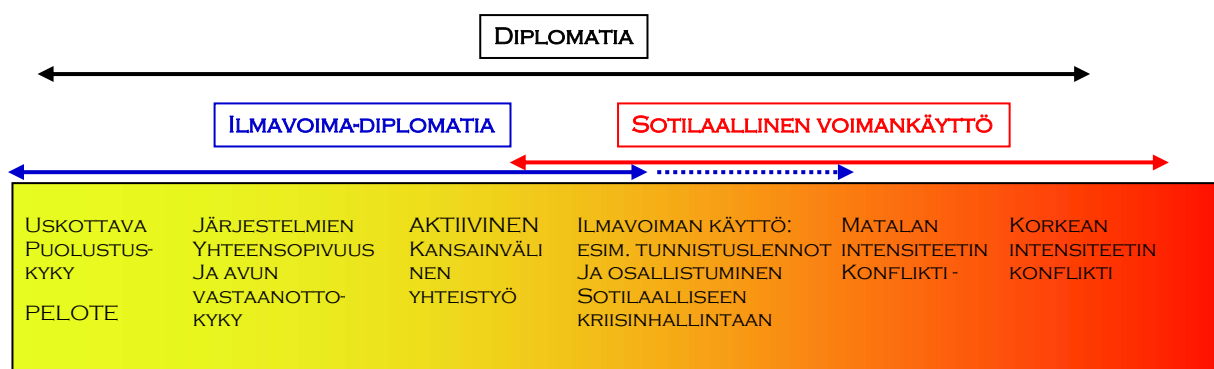
Osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan on osa puolustusvoimille säädettyistä tehtävistä. Sotilaallinen kriisinhallinta on myös keskeinen osa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Suomi saavutti menneiden vuosikymmenien aikana aseman ”rauhanturvaamisen suurvaltana”, mutta tällä hetkellä Suomen osallistuminen on henkilöstön lukumäärältään varsin pieni. YK:n operaatioissa suurimpia joukkojen asettajia ovat mm. Intia, Nepal, Pakistan sekä Afrikan Unionin valtiot. Pääosin em. valtioiden asettamat joukot ovat maavoimien (jalkaväki, sotilaspoliisi) yksiköitä. Myös Suomi on osallistunut kriisinhallintaoperaatioihin pääosin maavoimien yksiköillä.

Eurooppalaiset valtiot ovat asettaneet YK ja Nato-johtoisin operaatioihin myös erityisosaamista edellyttäviä joukkoja.

Tulisiko Suomen osallistumista lisätä sotilaallisessa kriisinhallinnassa vuoteen 2025 mennessä? Pitäisikö myös Suomen profiloitua enemmän valtiona, joka voi ja haluaa tulevaisuudessa asettaa kansainvälisiin operaatioihin erityisosaamista ja korkeaa teknologiaa käyttäviä yksiköitä (hävittäjäyksikkö, helikopterit, taktinen ilmakuljetuskyky tai esimerkiksi lennokit)?

Perustele vastauksesi.

3.

Yllä oleva kuvio²⁷⁰ kuvaa ilmavoiman roolia ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja sotilaallisen voimankäytön eri tilanteissa. Ovatko mielestäsi esimerkiksi Nato-evaluoinnin myötä osoittama suorituskyky ja yhteensopivuus, ASDE-ilmatilannekuvan vaihto, pohjoismainen rajat ylittävä ilmavoimien harjoitusyhteistyö (Cross Border/Over Border lentoharjoitukset) tai mahdollinen osallistuminen Baltian tai Islannin ilmatilan valvontaan (Air Policing) ajateltavissa ilmavoimadiplomatiaksi?

Suomessa on järjestetty kolme kertaa ADEX ilmapuolustusharjoitus. Onko ulkovaltojen ilmavoimien yhteisharjoittelu Suomessa mielestäsi ilmavoimadiplomatiikkaa?

²⁷⁰ kuvio on muokattu Pascal Vennessonin laatimasta kuviosta julkaisussa Cultures & conflits, nro 37

4.

Suomi pyrkii YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvaksi jäseneksi kaudelle 2013–2014²⁷¹. Kun valtion johto lobbasi kansainvälisissä yhteyksissä Suomen jäsenyyden puolesta, YK peräänkuulutti samaan aikaan kansainväliseltä yhteisöltä kriittisenä suorituskynä helikoptereita; *“UN seeks more helicopters to fly aid to marooned flood survivors in Pakistan”*²⁷². Suomalaisten NH-90 helikoptereiden käyttäminen ei ollut mahdollista vielä vuonna 2010. Myöhemmin Suomessa on päätetty sotilaallisen kriisinhallinnan lisäämisestä YK operaatioihin ja joukon lähettamisestä Libanoniin.

Tulisiko puolustusvoimien korkeaa teknologiaa käyttäviä suorituskyyjä mielestäsi käyttää tulevaisuudessa tehokkaammin myös tämän kaltaisten diplomaattisten (ulkopoliittisten) päämäärien tavoittelemiseksi esimerkiksi osallistumalla sotilaalliseen kriisinhallintaan tai muuhun sotilaalliseen yhteistyöhön?

5.

Ilmavoimadiplomatiaan sisältyy myös uskottava puolustuskyky ja pelote. Ovatko mielestäsi Suomen korkea valmius ilmatilanvalvontaan ja tunnistuslentoihin ilmavoimadiplomatiaa?

Voidaanko ilmavoimille mahdollisesti luotava ilmasta maahan kaukovaikuttamiskyky nähdä ulkopoliittikan keinona viestittää Suomen sotilaallista kykyä? Nostaako se mielestäsi kynnystä Suomen joutumiseksi sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi?

6.

Tilanteessa, jossa puolustusvoimien suorituskyyvillä tuetaan muuta Suomen viranomaista myös puolustusvoimat voi antaa tukea toiselle valtiolle (laki puolustusvoimista, 12§). Tällaisia tehtäviä voisivat olla esimerkiksi tuen antaminen toiselle valtiolle terrori-iskun, luonnononnettomuuden, suuronnettomuuden tai muun vastaavan tapahtuman johdosta. Viime vuosina lukuisat luonnonkatastrofit ovat koskettaneet maailmaa, ja useat valtiot ovat osallistuneet asevoimillaan avustusoperaatioihin. Esimerkkeinä viimeisimmistä luonnonmullistuksista ovat maanjäristykset Japanissa, Haitissa ja Turkissa sekä tulvat Yhdysvalloissa ja Pakistanissa, joihin eräät valtiot ovat asettaneet erityisosaamista, maa- ja merivoimien kyyjä ja jopa yksittäisiä pelastushelikoptereita tai taktiseen ilmakuljetuskyykyyn soveltuvia koneita..

Vuonna 2010 Suomi osallistui Pakistanin tulvien avustuslentoihin hyödyntäen strategisten kuljetusten ns. SAC (Strategic Airlift Capability) – sopimusjärjestelyä. Kyseessä oli ensimmäinen kerta, kun Suomi käytti SAC-järjestelyä humanitaarisiin tehtäviin. Suomen antama tuki oli myös erinomainen esimerkki puolustusvoimille luodun suorituskyyvyn joustavasta ja laaja-alaisesta käytöstä. Suomi oli ainoa EU-maa, joka 24 tunnissa reagoi EU:n avunpyyntöön ja tarjosi sotilaskalustoa avustuskuljetusten toteuttamiseen.²⁷³

Myös uudella C-295M kuljetuskonekalustolla voidaan toteuttaa sotilaallisia, taktiseen ilmakuljetukseen kuuluvia tehtäviä tai humanitäärisen avun piiriin kuuluvia tehtäviä, kotimaassa ja ulkomailla. Vuonna 2011 ilmavoimien C-295M osallistui miehistöineen Barents Rescue 2011²⁷⁴ – harjoitukseen MEDEVAC tehtävässä.

²⁷¹ <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=37848>. Luettu 16.10.2011.

²⁷² <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=35701&Cr=pakistan&Cr1=>. Luettu 16.10.2011.

²⁷³ http://www.defmin.fi/index.phtml?4508_m=4407&s=547

²⁷⁴ <https://www.msb.se/en/Training--Exercises/Exercises-Section/Barents-Rescue-2011/>. Sivustolta löytyvät mm. harjoituksen skenaario ja osallistuneet joukot.

1. Tulisiko Suomen kehittää edelleen valmiuksia ja osallistua maa- ja ilmavoimien suorituskyvyillä (kuljetuskoneet ja helikopterit) tai merivoimien aluksilla edellä mainitun kaltaisiin tehtäviin?

2. Voitaisiinko humanitäärisiin tehtäviin osallistumisella parantaa Suomen profiilia liittyen kriisien hallintaan ja kansainväliseen vastuunkantamiseen?

7.

Useisiin määritelmiin ilmavoimadiplomatiasta sisältyy kyky evakuoida omalla suorituskyvyllä oman maan kansalaisia esimerkiksi luonnonkatastrofien vaikutusalueelta tai kriisialueilta (vrt Tsunami vuonna 2006, Libya, Egypti). Kyvyllä viestitetään sekä oman maan kansalaisille että ulkovalloille riippumattomasta kyvystä huolehtia kansalaisistaan. Tulisiko Suomen kehittää valmiuksia käyttää esimerkiksi ilmavoimien lentokalustoa, merivoimien aluksia tai erikoisjoukkoja Suomen kansalaisten evakuoimiseksi tai pelastamiseksi? Entä tulisiko kansallista viranomaisyhteistyötä tai kansainvälistä yhteistyötä ja sopimus pohjaa vahventaa?

8.

Poikkeako mielestäsi osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan muusta sotilaallisesta yhteistyöstä? Tarkastele asiaa ulkopolitiikan näkökulmasta.

(esimerkiksi osallistuminen kansainvälisiin harjoituksiin, tiedonvaihtoyhteistyö tai esimerkiksi luotettavan kahdenvälisen kumppanuuden rakentaminen)

9.

Diplomatialla tarkoitetaan kansainvälistä valtiollispoliittisten suhteiden hoitamista ja kansallisten strategisten intressien tavoittelua diplomatian keinoin. Diplomaattiseen toimintatapaan kuuluu asioiden muotoilu niin, että vastakkainasettelut kyetään välttämään.

Mitä mielestäsi Air Diplomacy tai ilmavoimadiplomatia tarkoittaa suomalaisesta näkökulmasta?

Olisiko Suomessa määriteltävä Air Diplomacy ilmavoimadiplomatiaksi, ilmadiplomatiaksi vai jollain muulla tavalla. Onko käsitteen määrittelylle tai käytölle kansallisesti tarvetta?

Kiitos ajastasi ja ajatuksistasi!

JOHDANTO TUTKITTAVAAN AIHEALUEESEEN

Merivoiman käyttö (Gunboat Diplomacy) ulkopoliitiikan välineenä on ollut tunnustettu jo pitkään, ja sen rooli vahvistui erityisesti siirtomaavalta-aikakaudella. Vuonna 1927 ranskalaisen runoilijan ja diplomaatin, Paul Claudelin luoma käsite ”La Diplomatie Aérienne” on kuitenkin melko uusi. Nykyään sekä Yhdysvallat että Ranska määrittelevät ”Air Diplomacy” ja ”La Diplomatie Aérienne” -käsitteen osaksi tämän päivän ulko- ja turvallisuuspolitiikkaansa. Suomessa vastaavaa ajattelua ei ole käytetty, eikä termeille ”Air Diplomacy” ja ”La Diplomatie Aérienne” ole suomalaista vastinetta. Ranskassa professori Hervé Coutau-Bégarie ja Centre d’études Stratégiques Aérospatiales ovat tutkineet ilmavoiman merkitystä poliittis-sotilaallisten päämäärien tavoittelemiseksi. Ilmavoimadiplomatia voidaan käsittää useilla eri tavoilla, esimerkiksi kansallisen puolustuskyvyn ylläpitämisenä, ilmavoimien yksiköiden osallistumisella sotilaalliseen kriisinhallintaan, ilmavoiman käyttöä diplomaattisten päämäärien saavuttamiseksi kansainvälisen yhteistyön kautta (esim. operatiivinen tai humanitäärinen) tai ilmavoiman käyttönä pelotteena.

Hieman eri tavoin ilmavoimadiplomatia voidaan ulkopoliitiikan näkökulmasta jaotella kansallisen puolustuskyvyn riippumattomuuden esiintuomiseen, sotilaallisesti kansainväliseen yhteistyöhön tai liittoutumisen korostamiseen. Kansallisen puolustuskyvyn riippumattomuuden esiintuominen voi tarkoittaa esimerkiksi kykyä evakuoida omalla suorituskyyllä maan kansalaisia esimerkiksi luonnonkatastrofien vaikutusalueelta (vrt Tsunami vuonna 2006) tai riippumatonta strategista ilmakuljetuskykyä. Ilmavoimadiplomatia voi käsittää myös osallistumisen ilmailu- ja lentonäytöksiin sekä ilmavoimavierailujen toteuttamisen. Kansainvälinen yhteistyö muiden tukemiseksi sisältää kahden- ja monenvälisen harjoitusyhteistyön, teknisen- ja koulutukseen liittyvän tiedonvaihdon, henkilövaihdot, oman hävittäjäkaluston asettamisen valtion ulkopuolisten alueiden tueksi (kuten Baltian tai Islannin ilmatilan turvaaminen) ja humanitääristen tehtävien toteuttaminen (esim. MEDEVAC-tehtävät).

Majuri Jarkko Pirkkalaisen diplomityön

LIITE 4:

2. KIERROKSEN DELFOI KYSELYLOMAKE

TOISEN DELFOI-KIERROKSEN KYSELY

Toisen haastattelukierroksen väittämät perustuvat asiantuntijoiden ensimmäisellä haastattelukierroksella laatimiin kommentteihin sekä tutkimusaineistosta esiin nousseisiin tekijöihin.

Vastaamisohje:

Väittämät on laadittu kolmeen kategoriaan siten, että ensimmäisen ja toisen kategorian väittämät on muodostettu ensimmäisen Delfoi-haastattelukierroksen vastausaineiston perusteella. Kolmanteen kategoriaan kuuluvat väittämät tukevat kansallisesti *Air Diplomacy* -käsitteen määrittelyä, ja perustuvat kirjallisesta aineistosta esiin nousseisiin tekijöihin sekä ensimmäisen kierroksen vastausaineistoon.

Taulukossa on ensin väittämä. Pyydän arvioimaan taulukkoon kunkin väittämän uskottavuutta seuraavasti:

- +3 olen erittäin paljon samaa mieltä
- +2 olen samaa mieltä
- +1 olen osittain samaa mieltä
- 1 olen osittain eri mieltä
- 2 olen täysin eri mieltä
- 3 olen erittäin paljon eri mieltä
- 0 en osaa arvioida väittämää

Kysymyksissä, joissa olet eri mieltä väittämästä (vastaat -3, -2, tai -1) pyydän perustelemaan vastauksesi.

Vastaaminen vie aikaa noin 30 minuuttia. Voit vastata suoraan lomakkeeseen ja palauttaa lomakkeen palautuskuoressa. **Pyydän vastaustasi 15.7.2012 mennessä.** Tutkimus on salattavuusasteeltaan julkinen. Tutkimusraportissa ja toisen kierroksen väittämissä eivät tule esiin yksittäisen vastaajan mielipiteet.

Ystävällisin terveisin,

Majuri Jarkko Pirkkalainen
 Ecole de Guerre
 jarkko.pirkkalainen@mil.fi
 +358 40 737 3364

Voit vastata halutessasi myös lomakkeen kääntöpuolelle tai erilliselle paperille!

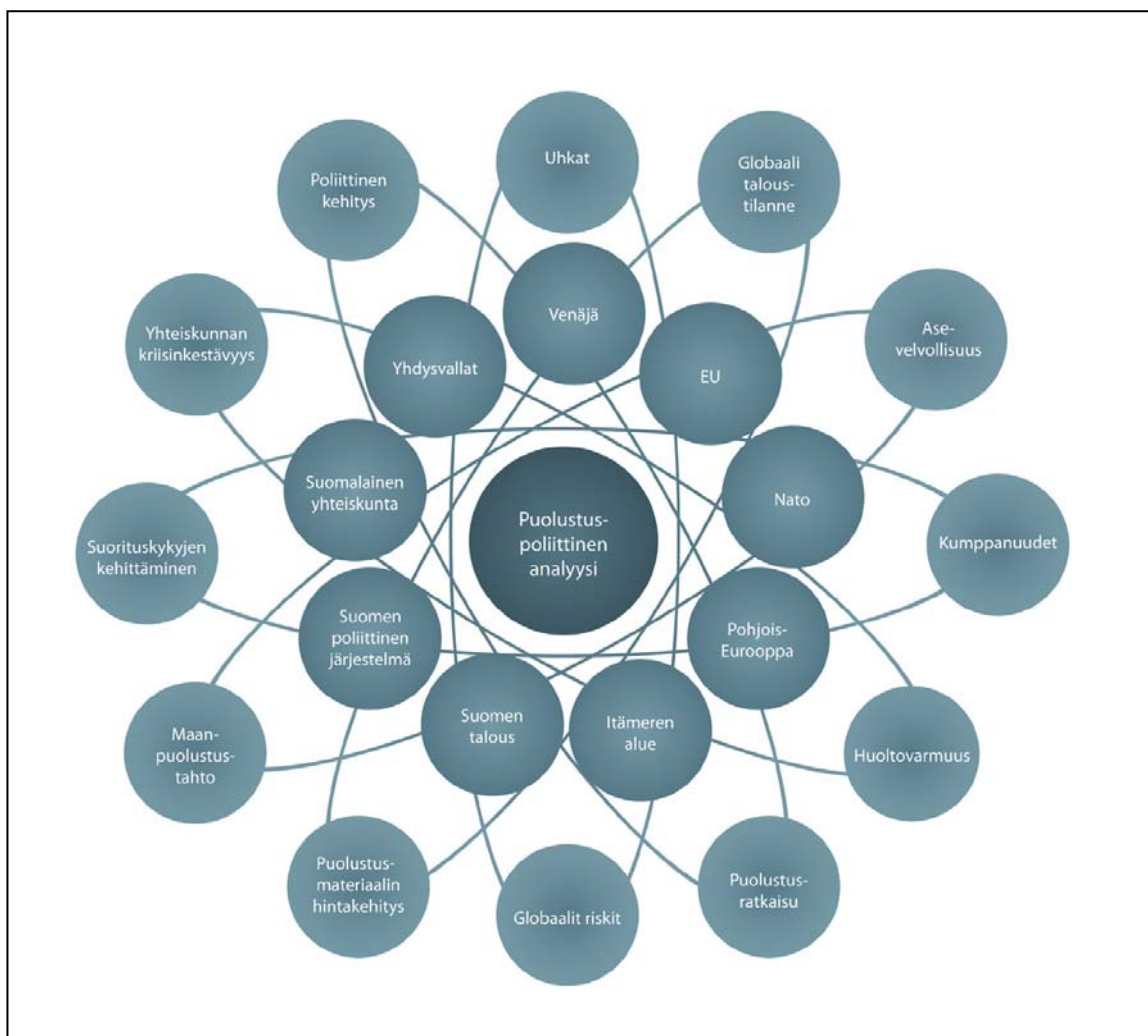
VÄITTÄMÄT	VÄITTEEN USKOTTAVUUS <i>Numeerinen arvio</i>	LISÄNÄKÖKOHDAT <i>Perustelut väittämän uskottavuudesta</i>
I Ilmavoiman merkitys ulkopoliittisille tavoitteille vuonna 2025		
Tiiviilläkään yhteistyöllä ei saada turvallisuustakuita ilman valtiosopimustasoisia sitoumuksia.		
Suomen yhteistyökumppanit vuonna 2025 voidaan kategorisoida seuraavasti: 1) Tärkeimmät yhteistyökumppanit: Ruotsi, Norja, Saksa, Iso-Britannia ja Yhdysvallat 2) Tärkeät kumppanit, joiden kanssa yhteistyötä tulee harjoittaa: Ranska, Viro, Latvia, Liettua, Islanti ja Tanska 3) Lisäksi Venäjä, jonka kanssa tulee etsiä tulevaisuudessa uusia yhteistyöalueita 4) Muut EU ja Nato maat		
Vaikka yhteistyöllä ei saada turvallisuustakuita, on yhteistoimintakyky ja -halu merkittävä pelote mahdolliselle hyökkääjälle.		
Suomen geopoliittiset intressit ovat 2025 Itämeren alueella.		
Vuonna 2025 Suomen geopoliittiset intressit vahvistavat arktisen alueen merkitystä myös ilmavoimien toiminnassa.		
Mikä mielestäsi on tärkeysjärjestys osallistuttaessa kriisinhallintaoperaatioon? Numeroi vastauksesi.	Kansallisen puolustuskyvyn kehittäminen () Diplomaattinen vaikuttavuus ja painoarvo () Geopoliittiset tekijät () Humanitäärinen merkitys ()	
Ruotsi, Norja ja Tanska saivat osallistumisellaan Libyan operaatioon vuonna 2011 merkittävää ulkopoliittista vaikuttavuutta.		
Osallistuminen Islannin ilmatilan turvaamiseen suomalaisella hävittäjäyksiköllä on merkittävä esimerkki ilmavoiman käytöstä ulkopoliittisten päämäärien tavoittelemisessa ja vahvistaa pohjoismaisen yhteistyön merkitystä.		

Osallistuminen Baltian ilmatilan turvaamiseen suomalaisella hävittäjäyksiköllä on merkittävä esimerkki ilmavoiman käytöstä ulkopoliittisten päämäärien tavoittelemisessa ja vahvistaa Suomen ja Naton välisen yhteistyön merkitystä.		
Asevoimien ja ilmavoiman käyttö ulkopoliittisten päämäärien tavoittelemisessa on aiheena herkkä, eikä siitä tulisi keskustella.		
Naton johtamiin operaatioihin osallistuminen kehittää kansallista puolustuskykyä paremmin kuin YK:n johtamat operaatiot.		
Osallistuminen kriisinhallintaoperaatioihin on selvästi merkityksellisempi yhteistyön keino ulkopoliittisten päämäärien tavoittelemisessa kuin harjoitusyhteistyö.		
Myös Venäjän kanssa tulisi etsiä yhteistyön muotoja turvallisuuden ja vakauden lisaamiseksi.		
II Ilmavoimadiplomatian keinot ulkopoliittisten tavoitteiden tukemiseksi vuonna 2025		
Valmiutta osallistua kuljetuskone- ja helikopterikalustolla humanitäärisiin tehtäviin tulisi lisätä.		
Valmiutta osallistua muihin erityisosaamista ja materiaalia edellyttäviin tehtäviin kriisinhallintaoperaatioissa tulisi lisätä. (esimerkiksi Personal Recovery eli lentävän henkilöstön pelastustehtävät)		
Suomen osallistumisen kriisinhallintaoperaatioihin tulisi sisältää myös korkean teknologian joukkoja.		
Tulevaisuudessa Suomen pitäisi kehittää myös kykyä kansalaistensa evakuoimiseksi tai pelastamiseksi Suomen alueen ulkopuolella (Protective Air Diplomacy). Suomen lähialueille voitaisiin käyttää ilmavoimien ilmakuljetuskykyä tai puolustusvoimien erikoisjoukkoja.		
Ennen kaikkea kansalaisten evakuoimisen tulisi perustua kansainvälisiin/ kahdenvälisiin sopimuksiin, jotka mahdollistavat tarvittaessa avun muilta		

valtioilta, sekä suunniteltuihin ja harjoiteltuihin menetelmiin.		
Tulevaisuudessa ilmavoimien kansainvälistä valmiusyksikköä voidaan käyttää kriisinhallintaoperaatioissa.		
III Ilmavoimadiplomatia suomalaisena käsitteenä		
Puolustusvoimien (kaikkien puolustushaarojen) tehtäviä tulisi tarkastella enemmän myös ulkopoliittisten päämäärien näkökulmasta.		
Air Diplomacy -käsitteelle ei ole kansallisesti tarvetta, mutta mikäli ilmavoimien roolia halutaan erikseen korostaa, on ilmavoimadiplomatia käsitteenä sopivin.		
<i>Symbolic Air Diplomacy</i> sisältää esimerkiksi osallistumisen lentonäytöksiin ja vierailuihin ja suomalaisessa ”ilmavoimadiplomatiassa” myös Suomen ilmavoimien perinteet ja saavutukset (kuten 94 havittaja-ässä ja Brewster vaihtosuhde 25:1). Kokonaisuudessaan suomalaisten lentäjien korkea ammattitaito (Midnight Hawks, HN -esityslentäjät sekä hävittäjä-ässä) luo muille valtioille kuvaa korkeasta suorituskyvystä.		
<i>Preventive Air Diplomacy</i> on ennaltaehkäisyä ja se osoittaa jatkuvaa halua ja kykyä reagoida ilmatilanloukkauksiin.		
<i>Humanitarian Air Diplomacy</i> on kaikkien keinojen, kuten ilmavoimien kaluston, SAC ja SALIS sopimusten ja esimerkiksi Finnairin resurssien käyttämistä humanitäärisiin tehtäviin.		
Suomalaiseen ilmavoimadiplomatiaan ei kuulu <i>Coercive Air Diplomacy</i> eli voimankäytöllä uhkaaminen tai pakottaminen.		
Ilmavoimien pitkän kantaman vaikutuskyky voidaan ymmärtää ilmavoiman käytöksi pelotteena (<i>Deterrent Air Diplomacy</i>).		
Riittävän ilmavoimien suorituskyvyn ylläpitäminen on ennaltaehkäisevää		

ilmavoimadiplomatiaa (<i>Preventive Air Diplomacy</i>).		
<i>Co-operative Air Diplomacy</i> on ulkomaisten ilmavoimien kanssa toteutettavaa yhteistoimintaa (harjoitukset, koulutus, tiedonvaihto ja osallistuminen yhteisiin operaatioihin).		
<i>Protective Air Diplomacy</i> on ilmavoimien suorituskykyjen tai sopimusten mukaisten ilma-alusten käyttämistä Suomen kansalaisten suojelemiseksi tai pelastamiseksi		
Yhdysvallat ja Ranska voivat tavoitella ulkopoliittisia päämääriä esimerkiksi myymällä hävittäjiä tai muuta merkittävää kalustoa maihin, joissa heillä on intressejä. Näin he voivat vahvistaa kumppanuutta myös poliittisella tasolla. Suomella ei vastaavia tavoitteita ole (<i>Economic Air Diplomacy</i>).		

Kiitos osallistumisesta!

PUOLUSTUSPOLIITTISEN ANALYYSIN KESKEISET TOIMIJAT JA TOIMINNOT

Lähde: Puolustuspolitiikka. Osastrategia. Puolustusministeriö, s. 7.